

**Aanleg van een gecontroleerd
overstromingsgebied aan de Slijpebeek te
Zwevegem. Onderzoek van een site met
walgracht.**

**Archeologische opgraving
Eindverslag – 2019F161**

Colofon

Opdrachtgever: Provincie West-Vlaanderen

Titel: Aanleg van een gecontroleerd overstromingsgebied aan de Slijpebeek te Zwevegem.
Onderzoek van een site met walgracht.

Eindverslag – 2018F161

Status: Definitief

Datum: 20/06/2021

Auteur: K. Van Quaethem, P. Pincé, N. Vanholme

Kaartvervaardiging: L. Ryckebusch, K. Van Quaethem

Terreinwerk: N. Vanholme, K. Van Quaethem, L. Ryckebusch, D. Kneuvelds, M. Hendrickx., M. Van
de Vijver, P. Pincé, B. Vermeulen, N. Struyf

Projectbegeleiding: N. Vanholme

Materiaalstudie: G. Thomas (Metaal), J. De Mulder (aardewerk), J. Velleman (natuursteen)

Dronebeelden: K. Van Quaethem

Metaaldetectie: P. De Milt

Projectcode: 2019F161

Raaproject: ZWSL03

Erkend archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)

Bewaarplaats documentatie: RAAP België
Begoniastraat 13
9810 Eke

ISBN: D/2021/14.235/04

Bevoegd gezag: agentschap Onroerend Erfgoed

RAAP België BV
Begoniastraat 13
9810 Eke
telefoon: 09/311 56 20 - 0498/44 16 99
E-mail: raap@raap.be

© RAAP België bv, 2021

RAAP België aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Samenvatting.....	5
1 Beschrijvend gedeelte	6
1.1 Administratieve gegevens	6
1.2 Archeologisch traject.....	8
1.3 Onderzoeksopdracht.....	8
1.3.1 Vraagstelling	9
1.1.1 Geplande werken	10
1.3.2 Randvoorwaarden	11
1.4 Onderzoeksmethodiek	12
1.4.1 Veldwerk.....	12
1.4.2 Technische specificaties gebruikt materiaal	17
1.4.3 Terreinorganisatie	17
1.4.4 Afwijkingen t.o.v. Programma van Maatregelen	18
1.4.5 Wetenschappelijke begeleiding en advisering.....	18
1.4.6 Natuurwetenschappelijk onderzoek	18
2 Geografische en aardkundige situering van de site	23
2.1 Geografie	23
2.2 Aardkundige ligging.....	23
3 Archeologische en historische omkadering	26
3.1 Historische gegevens.....	26
3.2 Archeologische data	27
4 Bodemkundige gegevens	29
4.1 Beschrijving bodemprofielen	29
4.1.1 Bodemprofiel WP1, VL1, S8, coupe A.....	29
4.1.2 Bodemprofiel P101.....	30
4.2 Interpretatie	31
5 Beschrijving van de sporen en structuren	34
5.1 De omwalling (structuur 1).....	40
5.1.1 Fase 1: De aanzet tot walgracht	41

5.1.2	Fase 2: Een cirkelvormige gracht.....	47
5.1.3	Fase 3: De rechte trekking naar de Slijpebeek	57
5.1.4	Analyse van pollen en macroresten	62
5.1.5	Algemene interpretatie van de walgracht	68
5.2	Het opperhof (structuur 2)	71
5.2.1	De gracht rond het opperhof	71
5.2.2	De toegang tot het opperhof	75
5.2.3	Palen als basis van een brug of beschoeiing	78
5.2.4	Analyse van macroresten en de paal	80
5.2.5	Interpretatie	81
5.3	Sporen binnen het opperhof	82
5.3.1	Spoorbeschrijving	82
5.3.2	Interpretatie	82
5.4	Sporen binnen het neerhof	82
5.4.1	Greppels	83
5.4.2	Lagen en kuilen.....	89
5.4.3	Dierlijke begravingen.....	93
5.4.4	Interpretatie	95
5.5	Sporen buiten de omwalling	95
5.6	Beschrijving van de vondsten	97
5.6.1	Aardewerk	97
5.6.2	Dierlijk bot	104
5.6.3	Bouwmateriaal	105
5.6.4	Natuursteen.....	106
5.6.5	Metaalvondsten	109
5.7	Beschrijving van de stalen	113
5.7.1	Botanisch onderzoek	114
5.7.2	Houtanalyse en dendrochronologie.....	121
6	Datering en interpretatie van de site	122
6.1	Algemene interpretatie	122
6.1.1	De walgracht.....	122
6.1.2	De gracht van het opperhof	125
6.1.3	Bewoningssporen	126
6.2	Typologie van sites met walgracht	127

6.3	Activiteit binnen de site	129
6.4	Het landschap.....	130
6.5	Historisch kader.....	130
6.6	Status van de bewoners	133
6.7	Opgave van de site	133
6.8	Methodologische bedenkingen.....	133
7	Synthese	135
	Beantwoording van de onderzoeksvragen.....	136
8	Bibliografie	139
8.1	Uitgegeven literatuur	139
8.2	Onuitgegeven bronnen	141
8.3	Websites.....	141
9	Bijlagen	143
10	Figurenlijst	144

Samenvatting

In opdracht van provincie West-Vlaanderen heeft RAAP België in de zomer van 2019 een archeologische opgraving uitgevoerd aan de Slijpebeek te Zwevegem. Het onderzoek kaderde in een project waarbij een gecontroleerd overstromingsgebied aangelegd zou worden.

Op basis van historisch kaartmateriaal en het hoogtemodel werd een site met walgracht verwacht binnen het onderzoeksgebied. Een proefsleuvenonderzoek bevestigde dit en toonde aan dat een site aanwezig is die maar kortstondig in gebruik was, nl. op het einde van de 12de en 13de eeuw. De opgraving had als doel inzicht te verkrijgen op de constructie van de site met walgracht, op de datering van aanleg, gebruik en opgave, op de rurale activiteiten die hebben plaatsgevonden en op de landschappelijke evolutie van de omgeving.

De methode van opgraving door middel van een grote kruiscoupe was achteraf gezien niet de meest ideale methode gezien de site niet geheel symmetrisch was. Maar desondanks leverde de opgraving zeer veel informatie over deze site. De toegang bevond zich vanuit het zuidwesten en liep tussen de Slijpebeek en een brede greppel. Vermoedelijk werd in de late 12de of vroege 13de eeuw een ondiepe en smalle gracht uitgegraven om de omtrek van de walgracht af te bakenen. De uiteindelijke walgracht was een cirkelvormige gracht van 10m breed die een areaal met een doorsnede van 50m omvatte. De cirkel was in functie van de toegankelijkheid van de site ter hoogte van de toegangsweg niet volledig doorgetrokken. Binnenin was de zone voor de woning afgebakend door een sikkelvormige gracht waarbinnen het woonhuis moet hebben gestaan. Omwille van een niet nader bepaalde reden werd de cirkelvormige walgracht deels rechtgetrokken richting de Slijpebeek. Mogelijk werd in deze fase ook de gracht van het opperhof heruitgegraven.

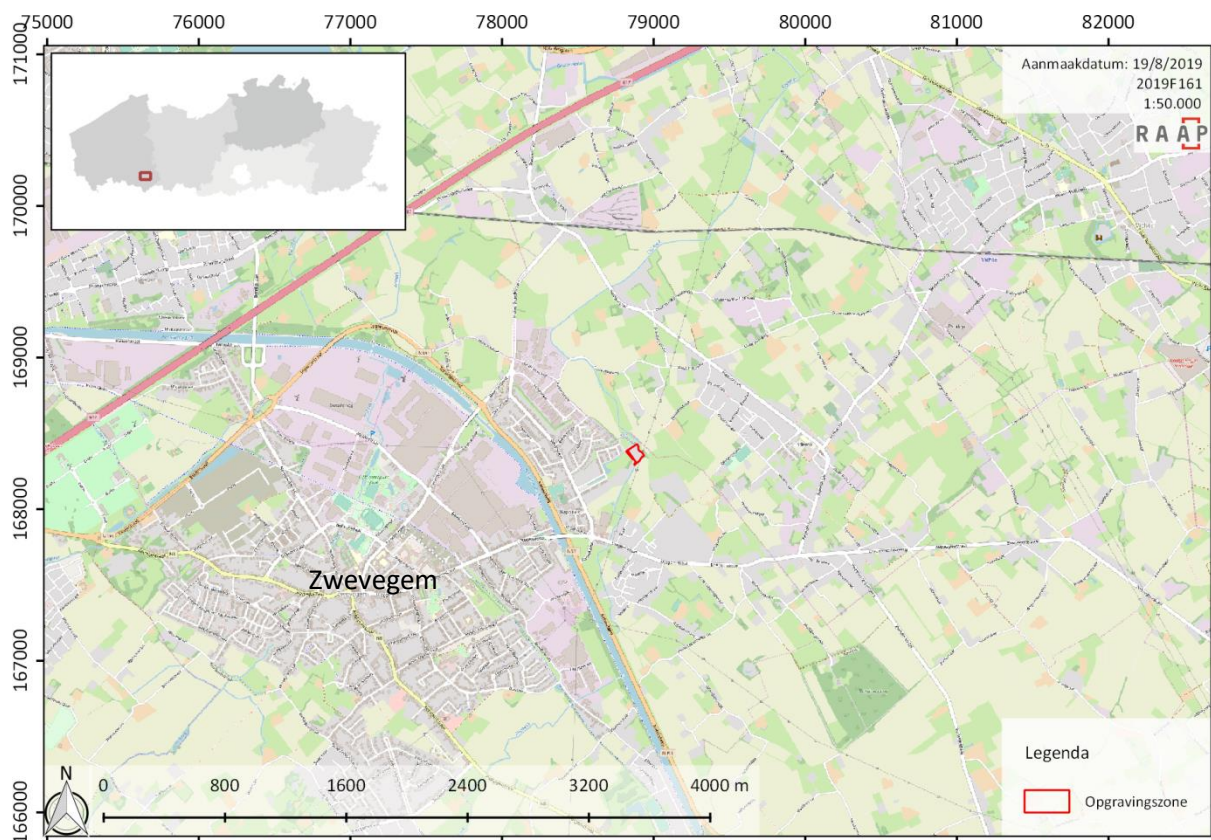
Binnen de omwalling zijn heel wat sporen aangetroffen die wijzen op een intensief gebruik van het erf, waarbij de ruimtelijke indeling vaak werd aangepast. Duidelijke aanwijzingen van bewoning of bijgebouwen zijn er jammer genoeg niet. Mogelijk gebeurde de constructie op liggers zodat deze geen sporen in de bodem hebben nagelaten. Bepaalde details zoals het gebruik van tarwe voor wit brood en de aanwezigheid van hoogversierd aardewerk wijzen op enige luxe van de bewoners. Er zijn geen aanwijzingen dat de site nog in gebruik was in de 14de eeuw, waardoor wordt aangenomen dat deze slechts één eeuw heeft bestaan. De reden waarom deze site zo snel werd opgegeven is niet gekend.

Het gebeurt zelden dat een middeleeuwse site met walgracht in zijn geheel kan worden opgegraven. Het onderzoek bracht nieuwe gegevens aan het licht over de evolutie van de site, de ruimtelijke indeling binnenin de walgracht, de status van de bewoners en inzicht in het omliggende landschap in de 13de eeuw.

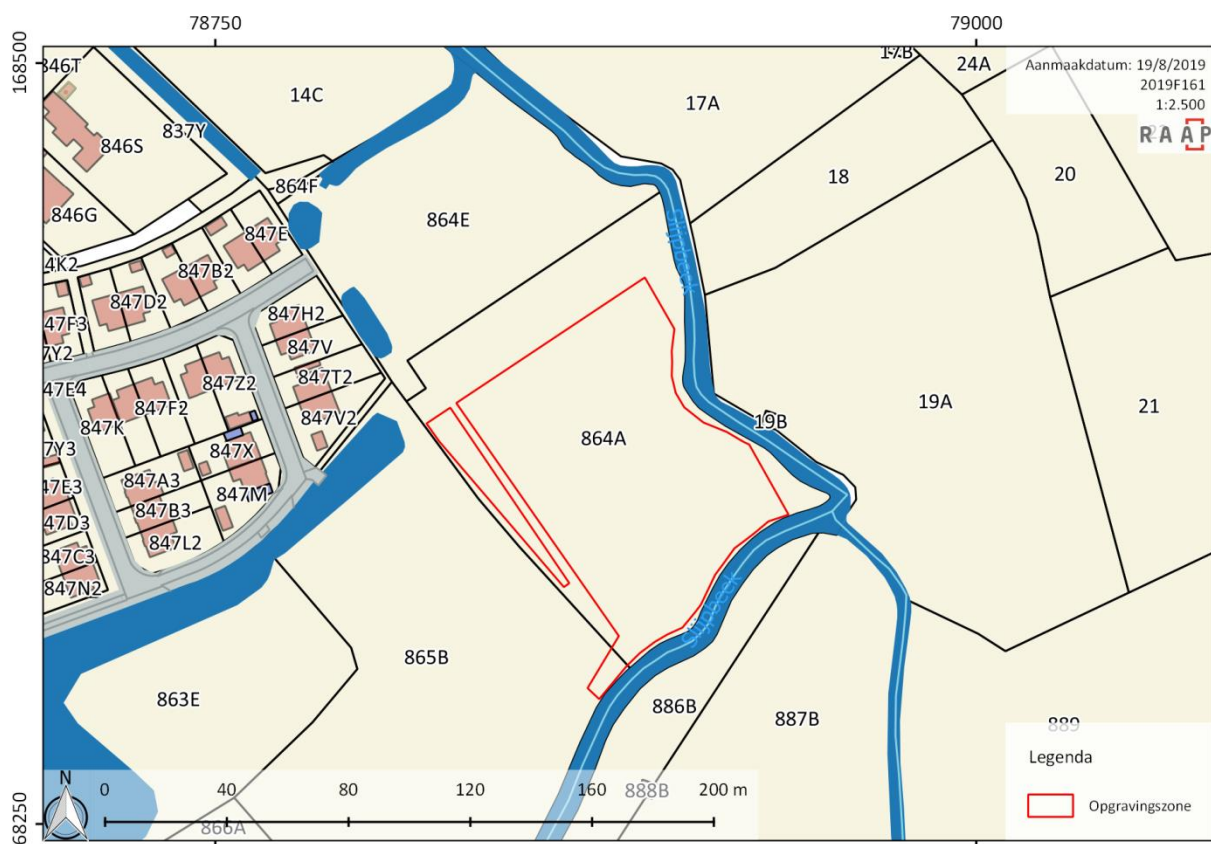
1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

- Projectcode Agentschap Onroerend Erfgoed: 2019F161
- Type onderzoek: Archeologische opgraving
- Onderzoekskader: Omgevingsvergunningsaanvraag met een vergunningsplichtige ingreep in de bodem. Archeologisch onderzoek - eindverslag
- Wettelijk Depot ISBN: D/2021/14.235/04
- Opdrachtgever: Provincie West-Vlaanderen
- Initiatiefnemer: Provincie West-Vlaanderen
- Erkend archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)
- Naam plangebied en/of toponiem: Slijpebeek Zwevegem
- Adres: Constant Permekestraat z/n
- Gemeente: Zwevegem
- Provincie: West-Vlaanderen
- Kadastrale gegevens: Zwevegem, Afdeling 1, Sectie A, nummer 0864A, 865B
- Oppervlakte opgraving: 5785m²
- Bounding box in lambertcoördinaten (X/Y):
Zuidwest: X= 78825, Y= 168307
Noordoost: X= 78931, Y= 168428
- Begindatum terreinwerk: 24 juni 2019
- Einddatum terreinwerk: 19 juli 2019
- Bodemtype: leem en klei

Figuur 1: Situering van het opgravingsvlak op de topografische kaart. (bron: OPENSTREETMAP, 2021).

Figuur 2: Situering van het opgravingsvlak op het kadasterplan (bron: AGIV, 2021).

1.2 Archeologisch traject

Voorafgaand aan de opgraving werd een archeologienota opgesteld die bestond uit een bureau- en proefsleuvenonderzoek (ID 7057).¹

Uit de bureaustudie bleek dat op basis van historisch kaartmateriaal en het DTM een site met walgracht verwacht kon worden binnen het onderzoeksgebied. Ook in de CAI-databank is het plangebied op basis van cartografisch onderzoek gekarteerd als een archeologische site (CAI ID 72967). Het proefsleuvenonderzoek bevestigde deze aanname en toonde aan dat een site aanwezig is die in de 12de en 13de eeuw kortstondig in gebruik was en snel verlaten werd.

Uit ruimere historische en cartografische gegevens blijkt dat in de buurt van het plangebied tal van verschillende omwalde hoeves aanwezig waren, waarvan de oorsprong vermoedelijk in de 13de eeuw gezocht moet worden. Sites met walgracht worden in relatie gebracht met de ontginning van gronden, met als initiatiefnemers vaak religieuze instellingen, adellijke heren of vrije boeren. Weinig van deze sites zijn echter onderworpen aan een (gedetailleerd) archeologisch onderzoek. Gezien de korte occupatie van de site kan een hoge informatieresolutie m.b.t. vroege fasen van sites met walgracht verwacht worden.

Aangrenzend aan het noorden en noordwesten van het plangebied werd in 2012 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van verkaveling van de woonwijk die zich heden ten westen bevindt. Hierbij werden enkele sporen uit de nieuwe tijd aangetroffen.

Verder zijn er eerder weinig archeologische gegevens gekend over de directe omgeving van het plangebied. Op het grondgebied Zwevegem zijn wel reeds verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd. Deze worden verder toegelicht in hoofdstuk 3.2.

1.3 Onderzoeksoopdracht

De doel- en vraagstellingen met betrekking tot de onderzoeksoopdracht werden geformuleerd in de programma van maatregelen van de archeologienota ID7057, deze werden licht bijgesteld na afronden van het terreinwerk.

Het doel van de archeologische opgraving is de informatie uit het bodemarchief in de vorm van een archeologisch ensemble te behouden en te ontsluiten door sporen en artefacten vrij te leggen, te registreren en te onderzoeken. Specifiek voor de site werd getracht inzicht te verkrijgen op de constructie van de site met walgracht, op de datering van aanleg, gebruik en opgave, op de rurale activiteiten die hebben plaatsgevonden, en op de landschappelijke evolutie van de omgeving, zodanig de resultaten ruimer gekaderd kunnen worden binnen de ontwikkeling van gelijkaardige sites in de regio in de (late 12de) - 13de eeuw.

¹ <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/7057>
RYCKEBUSCH ET AL., 2018.

1.3.1 Vraagstelling

In het betreffende programma van maatregelen werden volgende onderzoeksvragen gesteld:

- Zijn er sporen aanwezig die ouder zijn dan de site met walgracht?
- Kunnen de verschillende fases van de site met walgracht (ontstaan, gebruik en opgave) worden gedateerd?
- Wat is de aard en de functie van de verschillende sporen en lagen binnen de walgracht?
- Wat zijn de verschillende opvulpakketten in de gracht zelf, kunnen deze gekoppeld worden aan een bepaalde fase?
- Waar bevond er zich mogelijk een toegangsweg naar deze site?
- Zijn er sporen of resten bewaard van een brug, waar ligt de ingang ten opzichte van de beek en is dit typisch voor dergelijke sites?
- Hoe stond de gracht in verbinding met de beek?
- Is er duidelijkheid omtrent de herkomst en ouderdom van het lemige dempingspakket?
- Hoe verhoudt de lineaire gracht zich ten opzichte van de circulaire (in tijd (contemporain?) en ruimte (zijn ze met elkaar verbonden?))
- Wat vertellen de vondsten over deze site (materiële cultuur, datering, economie, ...)
- Zijn er concentraties aan vondsten die iets meer kunnen vertellen over het leven binnen het wooneiland (vb naar indeling toe). Of ligt het aantal vondsten eerder laag, is er hiervoor een mogelijke verklaring?
- Wat zijn de gelijkenissen met de nog gekende sites met walgracht in de omgeving (grootte, indeling, landschappelijke ligging, ...)
- Zijn er gegevens (omtrent de constructie, keuze ruimtelijk inplanting, ...) van een dergelijke site die voor Vlaanderen vernieuwend zijn?

Na afloop van het terreinwerk werden nog bijkomende vragen gesteld:

- Er zijn faseringen vastgesteld. Is een ruimtelijke verschuiving op te merken? Kan de evolutie van de site bepaald worden?
- Wat is de functie van de aangetroffen sporen? Kunnen deze aan bepaalde activiteiten gekoppeld worden?
- Betreffende ecologisch-archeologische resten:
 - Welke informatie geeft de pollenanalyse van de verschillende faseringen over evolutie van landschap en landgebruik? Zijn er macrobotanische resten die hierover informatie weergeven? Stemt deze informatie overeen met de functie van sites met walgracht als ontginningssites?
 - Welke cultuurgewassen zijn aanwezig? Bieden deze informatie over de functie van de site of levenswijze van bewoners?
 - Kunnen er uitspraken gedaan worden over de bedrijfsvoering a.d.h.v. bijvoorbeeld bot- en macroresten?

1.3.2 Randvoorwaarden

Volgens het programma van maatregelen van de archeologienota diende de site beschouwd te worden als één grote structuur die volgens de kwadrantenmethode zal worden opgegraven. Hierbij wordt de volledige site opgedeeld in vier delen. Deze methode laat toe om zowel in vlak als in doorsnede de nodige registraties te kunnen maken, wat voor deze site absoluut noodzakelijk geacht wordt. Het onderzoek diende zodus te resulteren in minstens 1, wellicht meerder vlaktekeningen, en 2 haakse profielen die een doorsnede geven op de site en zo de opbouw van de verschillende lagen weergeven.

1.4 Onderzoeksmethodiek

1.4.1 Veldwerk

Hoewel gelegen in ruraal gebied, is uitgegaan van een site met complexe verticale stratigrafie. De site werd beschouwd als één grote structuur die volgens de kwadrantenmethode opgegraven werd, om een optimale verticale stratigrafische informatie te kunnen koppelen aan één of meerdere horizontale sporenvlakken. Ter hoogte van de geplande profielen werd grondbemaling voorzien gezien de alluviale landschappelijke context. **In het totaal is er 5785m² vlakdekkend onderzocht.**

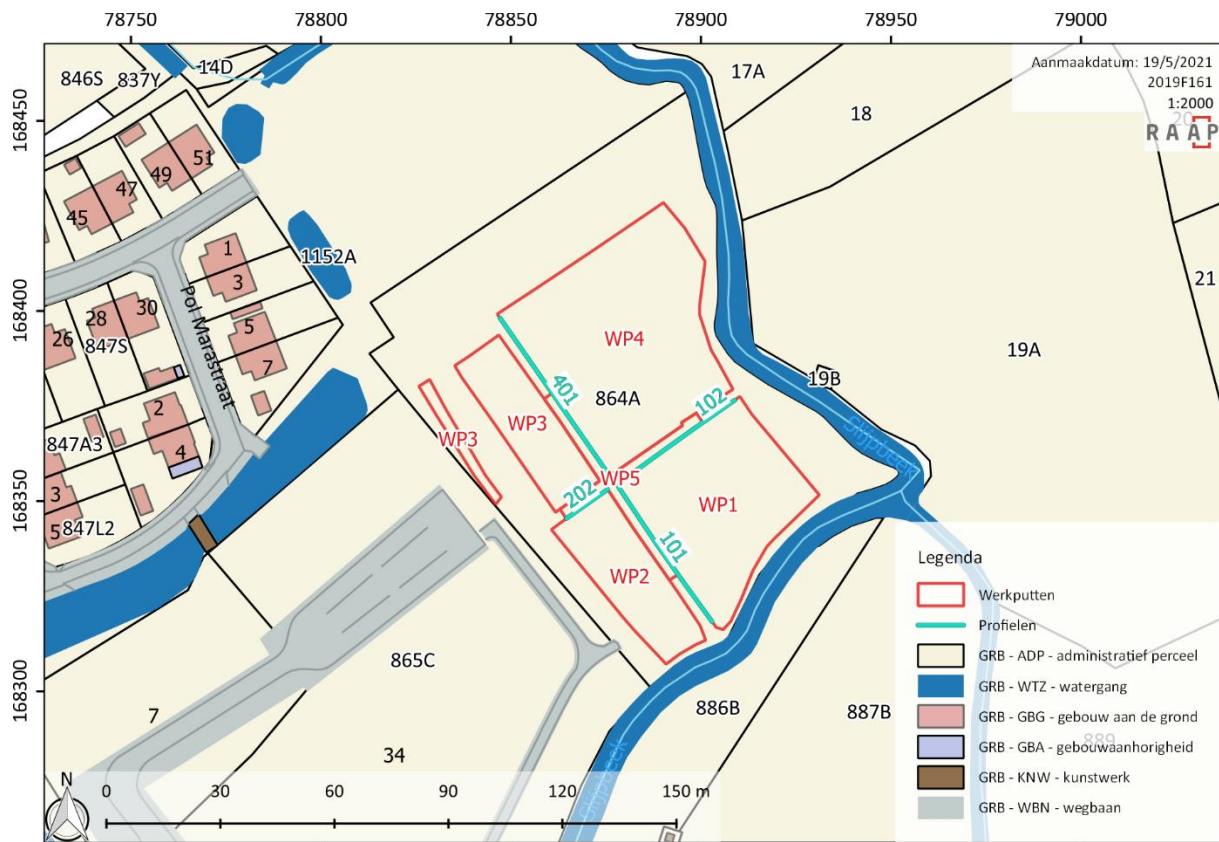
De opgravingszone werd in 4 werkputten aangelegd. Het afgraven gebeurde met een gladde graafbak van 1,80m breed en vond plaats onder begeleiding van de veldwerkleider en minstens twee assistent-archeologen. Aangetroffen sporen werden opgeschoond, gefotografeerd, geregistreerd en ingemeten met een GPS-toestel. Vondsten werden eveneens op locatie ingemeten. Bij de meeste werkputten werden bepaalde zones verder verdiept tot een tweede vlak (delen van werkput 1, werkput 3 en werkput 4) of zelfs een derde en vierde vlak (deel werkput 1). Ook deze aangelegde vlakken werden opgeschoond en vervolgens ook gefotografeerd, de sporen geregistreerd, en sporen en vondsten werden ingemeten met GPS-toestel. Na de registratie van de haakse profielen werden de profielbanken weggehaald, en werd ook hier een vlak aangelegd (werkput 5). Per werkput en per laag werd aan elk spoor een individuele spoornummer toegekend.

Elk archeologisch vlak werd tevens onderzocht op aanwezige metaalvondsten d.m.v. een metaaldetector.³ Overzichtsfoto's werden genomen met een RPAS voor zover de weersomstandigheden dit toelieten. Het vondstenmateriaal werd verzameld per vondstencategorie, voorzien van een uniek nummer, en ingemeten op locatie. De aardkundige waarnemingen werden voorzien door aardkundige P. Pincé. Andere specialisten werden niet betrokken bij het onderzoek.

Omwille van praktische redenen werd gestart met de aanleg van de meest zuidoostelijk gelegen werkput (werkput 1). Het terrein werd machinaal vrij gelegd tot op een eerste niveau waar grondsporen verwacht konden worden. De zone binnen de walgacht werd vervolgens machinaal verdiept tot een tweede vlak, gezien hier voornamelijk lagen vastgesteld werden die verticaal ook in profiel 101 en 102 bestudeerd konden worden. Een deel binnen dit verdiepte tweede vlak werd ter verduidelijking nadien nog machinaal tot een derde vlak gebracht. Na het afwerken van de sporen in vlak werden in werkput 1 profiel 101 en 102 gezet en geregistreerd. Deels overlappend met de werkzaamheden in werkput 1 werd het deel van werkput 4 dat zich buiten de walgracht bevindt, aangelegd. Vervolgens werden werkputten 2 en 3 aangelegd, en werd werkput 4 vervolledigd. Werkput 3 werd in twee stroken aangelegd omwille van een verstoring in het zuidwesten van het betreffende perceel. In werkput 2 diende slechts een vlak te worden aangelegd, na afwerken van de sporen werd profiel 202 gezet. In de zuidwestelijke zone van werkput 4 werden opnieuw uitgestrekte lagen aangesneden die verdiept werden tot een tweede vlak. Na het afwerken van de sporen in vlak werd profiel 401 geregistreerd. Na het weghalen van de bemaling werden de profielbanken binnen de walgracht verdiept tot het niveau van de proefsleuven die zich daar bevonden, deze kruisvormige zone werd als werkput 5 beschouwd. Ook dit vlak werd geregistreerd. De geregistreerde profielen werden

³ Met dank aan Pieter De Milt.

hier niet doorgetrokken. Omwille van een grotere kenniswinst werden in de plaats een aantal andere coupes gezet binnen deze zone.

Figuur 4: Weergave van de verschillende werkputten en profielen. Projectie op het huidig GRB (Bron: AGIV, 2021).

Om de onderlinge stratigrafie van de sporen beter te begrijpen werden verschillende coupes gezet, die hoofdzakelijk machinaal uitgevoerd werden omwille van de bodemomstandigheden. De coupes werden vervolgens gefotografeerd, ingetekend en beschreven. Het merendeel van de sporen werd vervolgens volledig uitgehaald. De uitzondering hierbij zijn de brede walgrachten en brede perceelsgracht S59/143. Dit zou immers een immens grondverzet vragen. Er werd bij aanleg en couperen van de grachtsegmenten in de verschillende werkputten van deze structuren reeds een representatief beeld van stratigrafie en vondstmateriaal bekomen. Omwille van de aanzienlijke diepte van deze sporen werden ook geen onderliggende sporen meer verwacht.

Vondsten zijn systematisch verzameld tijdens de aanleg van de verschillende vlakken, het couperen van sporen, de afwerking van de sporen en het plaatsen van profielen. De vondsten worden besproken in hoofdstuk 5. Uit potentieel interessante contexten werden bulkstalen en pollenstalen genomen. Pollenstalen waren hierbij telkens gecombineerd met bulkstalen. De beschrijving van staalname wordt verder toegelicht in hoofdstuk 0. De geanalyseerde stalen worden echter besproken binnen het deel van de sporen en structuren.

Volgende afkortingen zijn doorheen het rapport gehanteerd:

Tabel 1: Gebruikte afkortingen in voorliggend rapport

Werkput	WP
Spoornummer	S
Profielnummer	P
Vondstnummer	V
Monsternummer	M

Figuur 5: Opschonen van het vlak en afdekken met plastic zeil tegen uitdroging van het sporenvlak .

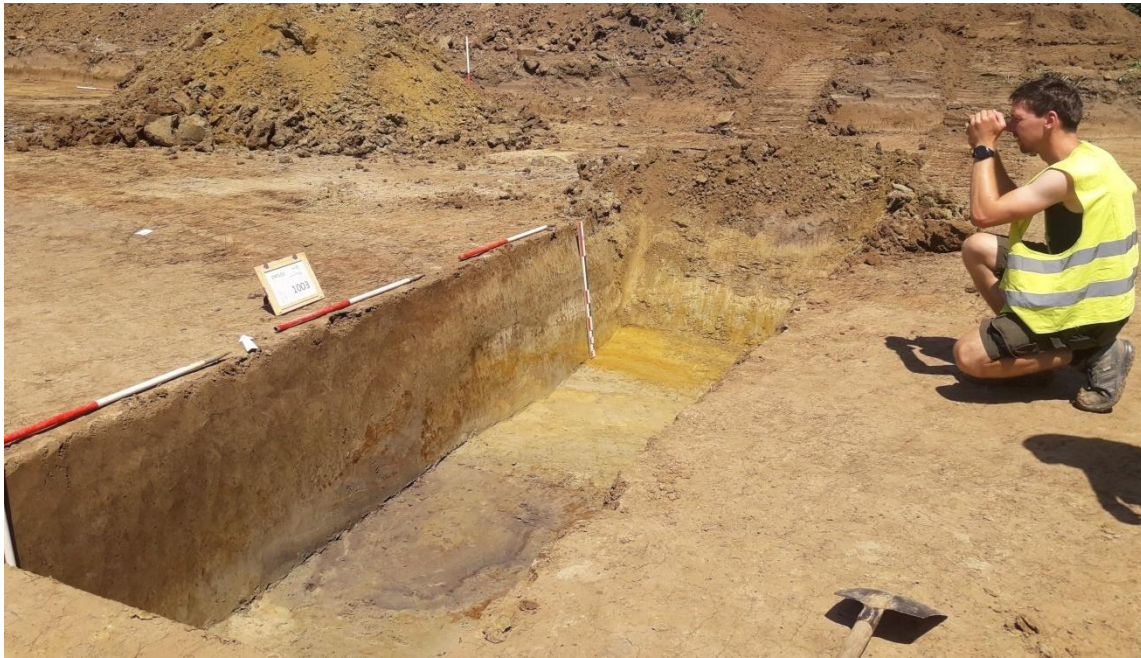
Figuur 6: Aanduiden van de sporen na het afgraven (WP1 Vlak2).

Figuur 7: Afgedekt sporenvlak om uitdroging te voorkomen.

Figuur 8: Plaatsen van haakse profielen op de volledige site met walgracht.

Figuur 9: Registratie van coupes. In het grondvlak verschijnt de aanzet vaneen waterkuil.

Figuur 10: Metaaldetectie van sporenvak.

Figuur 12: Intekenen en beschrijven van de profielen.

Figuur 11: Staalname relevante sporen.

1.4.2 Technische specificaties gebruikt materiaal

De registratie gebeurde door middel van de interne databank Odile (RAAP). Hierin zijn alle sporen en vondsten opgenomen. De opmetingen werden verricht door middel van een GPS. In de mate dat weersomstandigheden dit toelieten, werden naast de gewoonlijke overzichtsfoto's, ook foto's met een RPAS (type DJI Phantom 4 Advanced) van de verschillende vlakken en werkputten genomen.

1.4.3 Terreinorganisatie

De archeologische opgraving vond plaats van 24 juni 2019 t.e.m. 19 juli 2019. Het team bestond uit:

- Erkend Archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)
- Veldwerkleider: N. Vanholme
- Assistent-archeoloog: K. Van Quaethem, L. Ryckebusch, D. Kneuvelds, M. Hendrickx., M. Van de Vijver, P. Pincé, B. Vermeulen, N. Struyf.
- Aardkundige: P. Pincé
- Kraanwerk: Bekaert Maarten bvba.
- Metaaldetectorist: Pieter De Milt

De weersomstandigheden waren algemeen vrij gunstig maar niet optimaal: het was droog (uitgezonderd 19/07), zonnig en uitzonderlijk warm. De bodem bevatte een grote klei- en leemfractie, waardoor aangelegde vlakken sterk onderhevig waren aan uitdroging die zowel de herkenbaarheid van sporen als de bewerkbaarheid van de bodem (couperen e.d.) bemoeilijkte. De vlakken werden daarom meteen bij aanleg afgedekt met plastic zeil. Ook de haakse profielen, die geregistreerd werden na afwerken van de vlakken, werden besproeid met water en afgedekt met plastic zeil.

1.4.4 Afwijkingen t.o.v. Programma van Maatregelen

Op een aantal punten werd bij de opgraving afgeweken van het programma van maatregelen:

- Niet de volledige advieszone werd opgegraven. De zuidwestelijke zone was immers ingrijpender verstoord dan verondersteld door de aanleg van een riolering. De verstoring werd gecontroleerd bij de aanleg van het tweede deel van werkput 3.
- Omwille van deze verstoring en omdat buiten de walgracht nagenoeg geen sporen aanwezig zijn, werd de zuidelijke uitspringende 7m brede strook langs de Slijpebeek eveneens niet aangelegd.
- Ter hoogte van de profielbanken, die zich op de plaats van proefsleuven bevinden, werden enkel een vlak aangelegd binnen de walgracht. Verder uithalen van de banken zou geen zin hebben, gezien buiten de walgracht op basis van resultaten van het proefsleuvenonderzoek en extrapolatie van de andere werkputten geen sporen meer verwacht werden.

1.4.5 Wetenschappelijke begeleiding en advisering

De heer Ph. De Spriet, regiodeskundige, bezocht 2 maal het terrein en leverde extra informatie aan. Het team van RAAP bedankt hem via deze weg voor zijn inbreng.

1.4.6 Natuurwetenschappelijk onderzoek

Bij de opgraving werden in totaal 42 monsters genomen. Het betreft 17 pollenstalen, die voornamelijk in de verschillende faseringen van de grachten van de site genomen werden (S8, 9, 48, 50, 58, 59, 78, 81). In combinatie met pollenbakken werd telkens ook een staal voor analyse van macroresten en/of houtskool genomen (17 stalen). Verder werden nog drie stalen in specifiek in functie van ¹⁴C-datering genomen, een houtmonster, een monster voor analyse van verkoolde zaden, en een monster van schelpen.

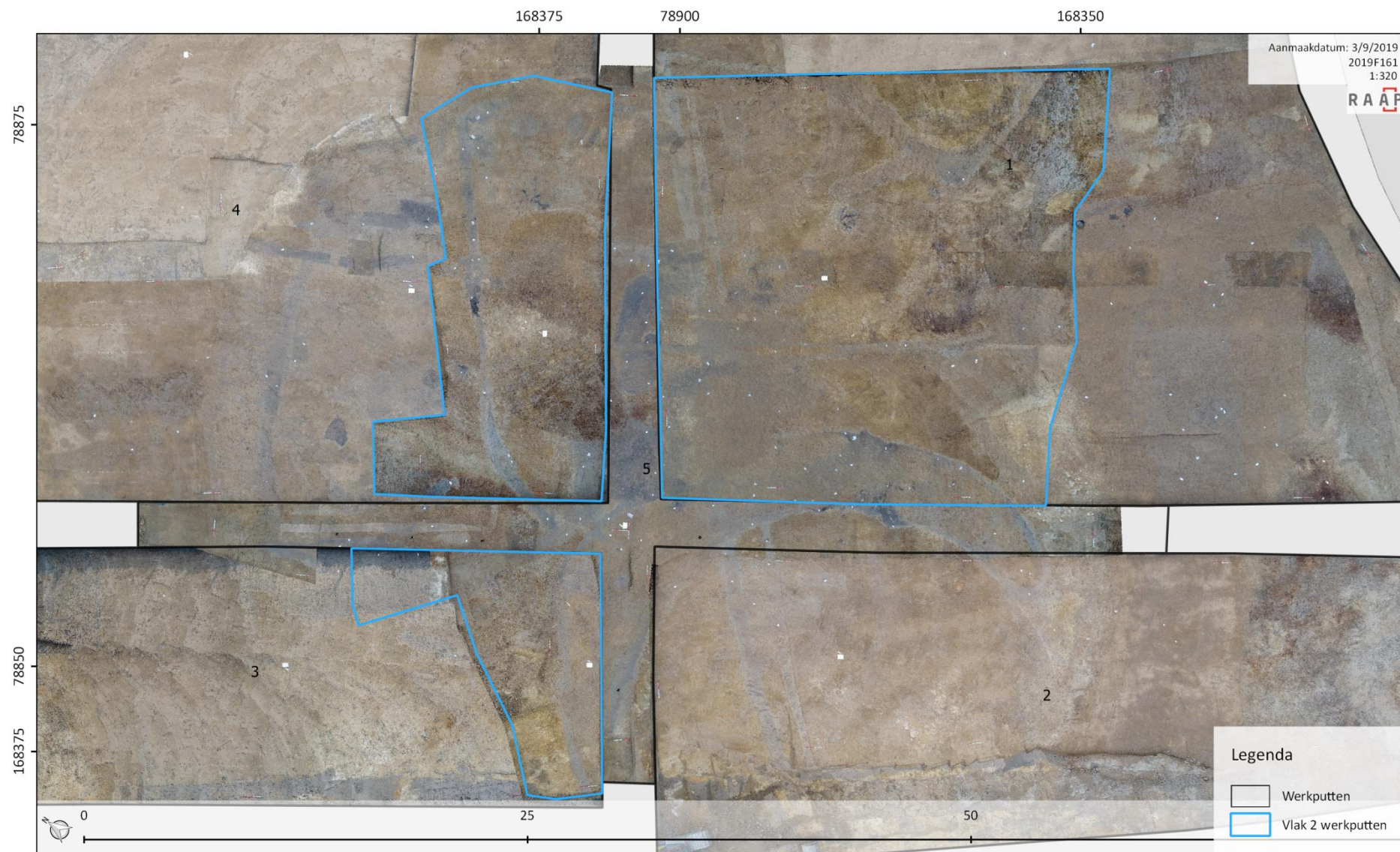
Er zijn een aantal stalen geselecteerd voor een waarderend onderzoek. Voor een pollenanalyse gaat het om 11 stalen, voor het onderzoek van macroresten gaat het om 10 stalen.

Zowel de resultaten van de waardering (niet alle stalen bleken even geschikt), als de financiële middelen zijn er uiteindelijk 6 stalen weerhouden voor pollenanalyse en 5 stalen in functie van onderzoek van zaden en vruchten.

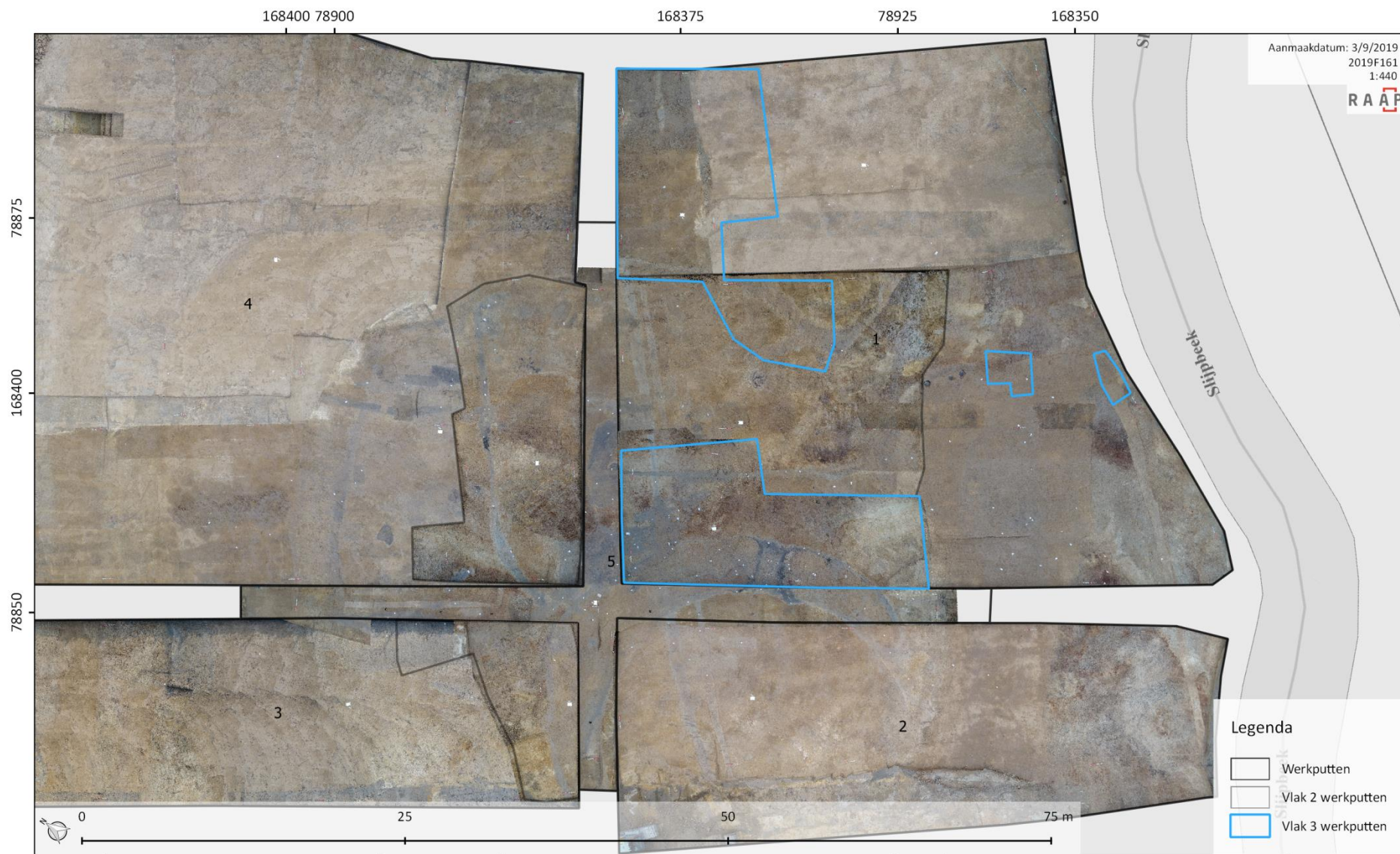
Het pollenonderzoek en studie van macroresten werd uitgevoerd door RAAP - Botanie. Het hout werd onderworpen aan een dendrochronologisch onderzoek door Van Daalen Dendrochronologie, in opdracht van Cambium Botany. De rapporten zijn opgenomen in bijlage 3. In dit verslag worden de voornaamste resultaten vermeld.

Figuur 13: Gegeoreferende composiet-luchtfoto met aanduiding van werkputten en profielen van vlak 1, weergegeven op de GRB-basiskaart (bron: Geopunt) (© RAAP België).

Figuur 14: Gegeoreferende compositie-luchtfoto van de zone binnen de walgracht met aanduiding van werkputten van vlak 2, weergegeven op vlak 1 en GRB-basiskaart (bron: Geopunt) (© RAAP België)

Figuur 15 Gegeoreferende composiet-luchtfoto van de zone binnen de walgracht met aanduiding van werkputten van vlak 3, weergegeven op vlak 2, op vlak 1 en GRB-basiskaart (bron: Geopunt) . Enkel van de zone aan de hoek van profiel 101 en 102 werd een 3de vlak aangelegd. (© RAAP België)

Figuur 16: Verstoring in het zuidelijk deel van WP3.

Figuur 17: Overzicht vlak 4 in de oostelijke zone van werkput 1, ter hoogte van de buitenste walgracht. De vulling van de gracht was voor een groot deel reducerend en daardoor blauwgrijs van kleur.

2 Geografische en aardkundige situering van de site

2.1 Geografie

Het projectgebied is gelegen in de provincie West-Vlaanderen, in het oosten van de gemeente Zwevegem, tussen de Slijpebeek en de Pol Marastraat - Constant Permekestraat. De Slijpebeek vormt de zuidoostelijke en noordwestelijke begrenzing van het plangebied. De noordwestelijke begrenzing vormt tevens de grens met de gemeente Deerlijk. Volgens het gewestplan ligt het projectgebied deels in een woonuitbreidingsgebied en deels in agrarisch gebied.

2.2 Aardkundige ligging

Het projectgebied is gelegen in het 'zandig Leie-Schelde-*interfluvium*'. De beekvallei van de Slijpebeek wordt op de Quartairgeologische kaart gekenmerkt door het type 1a, wat een opeenvolging is van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan, eolische afzettingen van het Weichseliaan, mogelijk Vroeg-Holoceen en tenslotte fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).⁴

Volgens de meer gedetailleerde kaart met schaal 1:50 000 bevindt zich aan de top van de Quartaire profieltypesequentie Holoceen colluvium op Holoceen fluviatiele afzettingen waarbij de textuur varieert tussen klei en zand. Onder de Holocene afzettingen kunnen eolische zandige tot zandlemige afzettingen uit het Laat-Weichseliaan voorkomen, die bovenaan homogeen zijn en onderaan alterneren tussen zand- en leemlagen. Deze eolische afzettingen kunnen gedeeltelijk of volledig weggeërodeerd zijn, dan situeren de Holocene afzettingen zich op vlechtende rivierafzettingen uit het Weichseliaan, die zandig (zeer fijn tot grof) met mogelijk grind aan de basis zijn.⁵

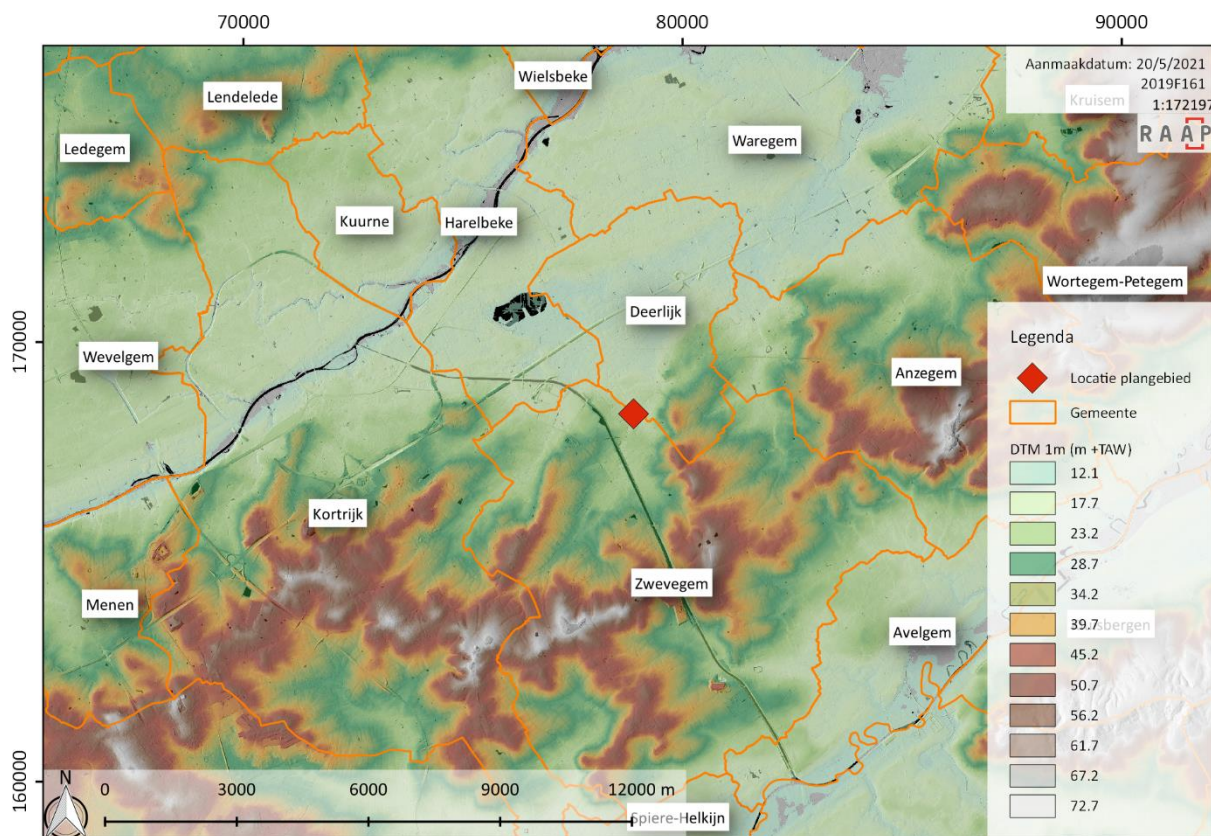
Bodemkundig gezien reflecteert deze situatie zich in Ldp-bodems, matig gleyige gronden op zandleem zonder profielontwikkeling. De bovenlaag is hierbij gevormd uit zware zandleem. Het zandleemdek en het onderliggend stroomzand zijn kalkhoudend. Met uitzondering van de bovengrond komen roestverschijnselen in het volledige profiel voor.⁶

Topografisch is het projectgebied gelegen in de brede alluviale vallei van de Leie die gekenmerkt wordt door een vlak reliëf, gaande van 10m +TAW tot 20m +TAW. Meer in detail bevindt het plangebied zich in de alluviale beekvallei van de Slijpebeek rond een hoogte van ongeveer 18m +TAW. De Slijpebeek stroomt vanuit het hoger gelegen Leie-Schelde interfluvium noordwaarts richting Leie, waar ze samenvloeit met de Gaverbeek en vervolgens uitmondt in de Leie.

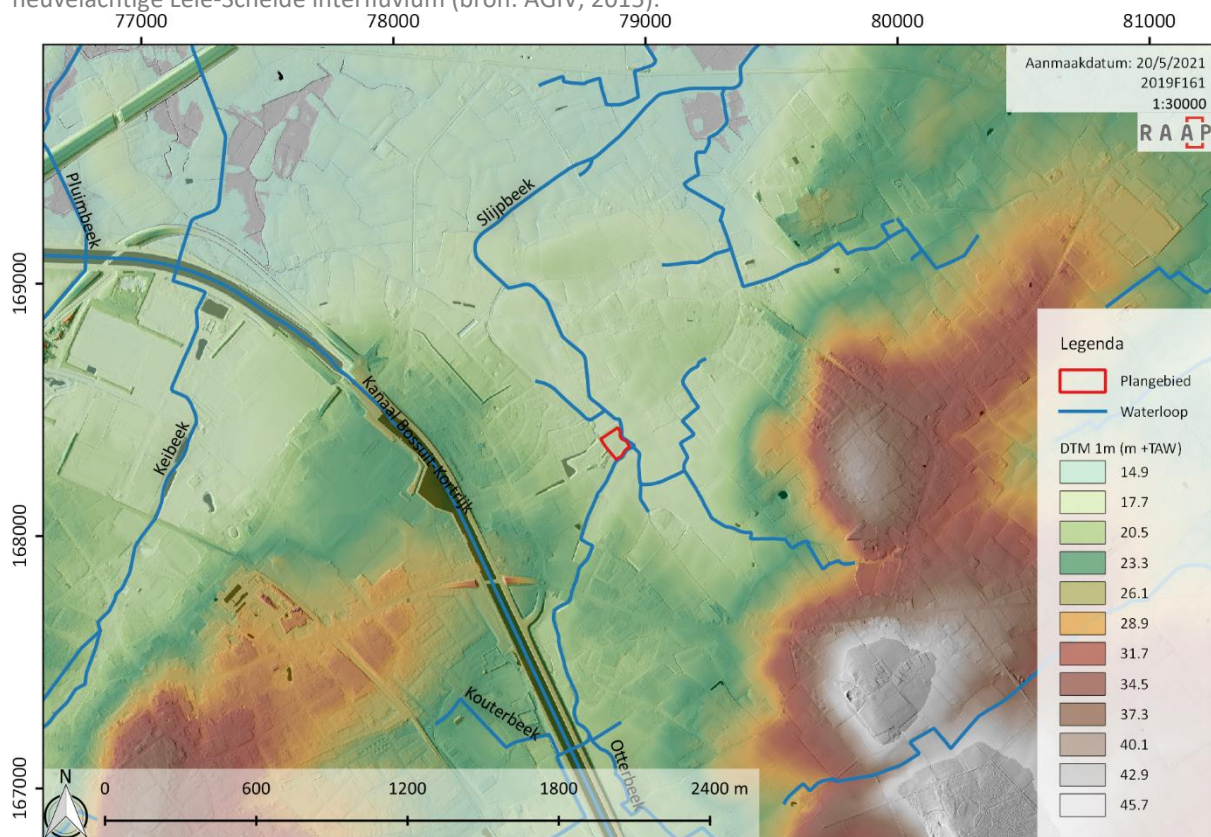
⁴ DE MOOR et al., 1997.

⁵ BOGEMANS 2003

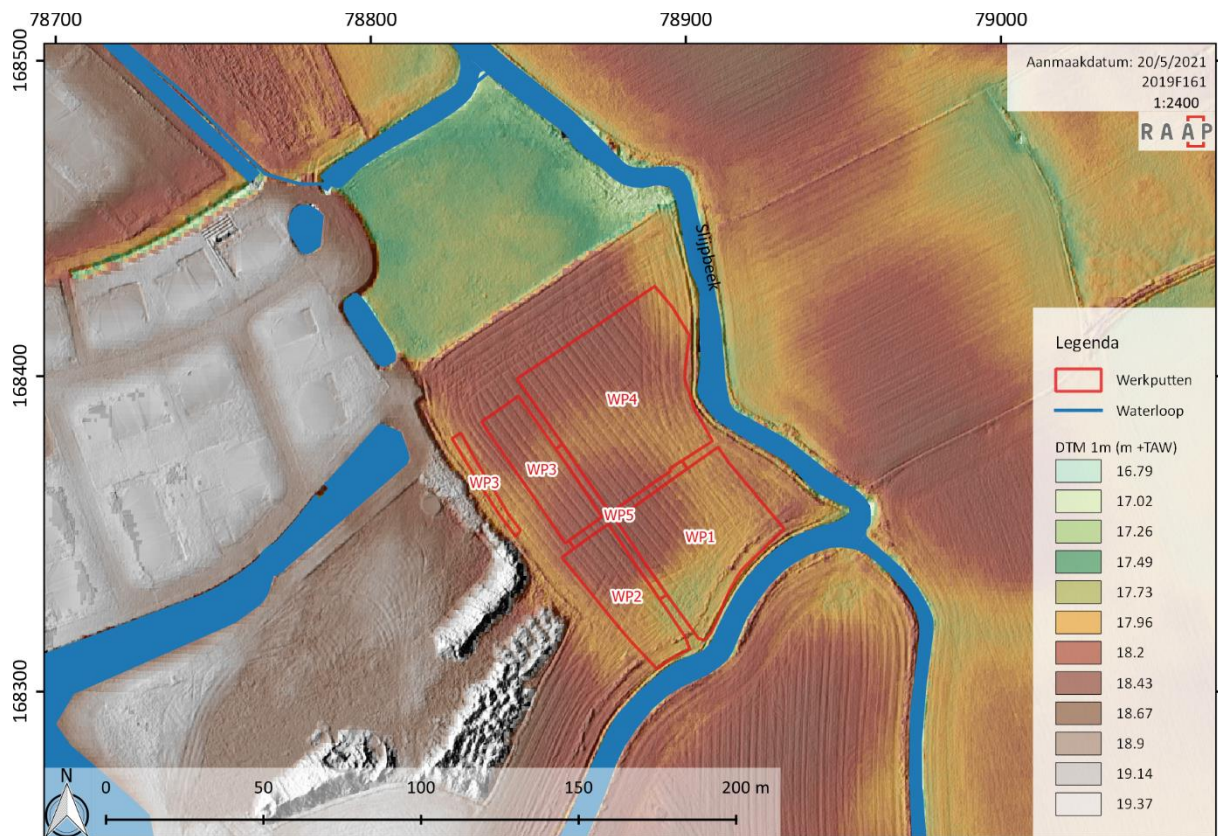
⁶ VAN RANST E. & SYS C., 2000.

Figuur 18: Ligging van het opgravingsvlak (centraal op de kaart) in het ruime landschap op het DTM (raster 1m). In het noorden/noordwesten het Leiedal, in het zuidoosten de vallei van de Schelde met tussenin het meer heuvelachtige Leie-Schelde interfluvium (bron: AGIV, 2015).

Figuur 19: Ligging van het opgravingsvlak (centraal op de kaart) in het lokale andschap op het DTM (raster 1m) met aanduiding van de waterlopen (bron: AGIV, 2015, VMM 2021).

Figuur 20: Detail van de ligging van de werkputten op het DTM (raster 1m), met de duidelijk herkenbare site met walgracht (bron: agiv.be). De hogere gelegen terreinen ten westen opgegraven zone is een zeer recente opwerping, de lager gelegen zone ten noorden van de opgravingszone is afgegraven (bron: AGIV, 2015).

3 Archeologische en historische omkadering

3.1 Historische gegevens

Doordat Zwevegem tussen de Schelde en de Leie ligt en een vruchtbare bodem heeft, kent het gebied een vroege menselijke aanwezigheid. Zwevegem wordt in 1063 voor het eerst als *Sueuegehem* in een geschreven bron vermeld, waarin de stichting van het Harelbeekse Sint-Salvatorkapittel werd bekrachtigd door de Franse koning Filips I. De etymologische betekenis zou neerkomen op: huis van de lieden van Swibo.⁷

In de 10de en 11de eeuw wordt in de geschreven bronnen het *forestum Methela* vermeld, een woud dat in het bezit is van de Sint-Pietersabdij. Het strekte zich uit ten zuiden van de Vijve, een riviertje nabij Sint-Eloois-Vijve, tot Waregem en Nokere. Er wordt vermoed dat in de 11de eeuw dit bos tot Harelbeke reikt en uitlopers heeft tot Zwevegem. Het lijkt erop dat tot in de volle middeleeuwen het landschap in de omgeving voornamelijk uit bos bestond.⁸ Dit bos wordt pas ontgonnen in de loop van de 12de en 13de eeuw. Heel wat omwalde sites worden met deze ontginningsfase in relatie gebracht.⁹ Ondanks dat dergelijke sites voornamelijk gekend zijn uit de 13de eeuw, met ook latere exemplaren uit de 14de en 15de eeuw, zijn er aanwijzingen dat deze reeds voorkwamen in de late 12de eeuw.¹⁰

Vanaf het einde van de 15e eeuw behoorde de gemeente tot de Kasselrij van Kortrijk. De parochie Zwevegem bestond uit een 40-tal heerlijkheden, met minstens 5 verschillende leenhoven. Ze werden samengevoegd en weer opgesplitst totdat de heerlijkheden Ten Kastele en Ter Kerken als één heerlijkheid Zwevegem werden verheven tot graafschap in 1665.¹¹

Buiten de dorpskom van Zwevegem, en dan voornamelijk in het zuiden en het oosten van de gemeente, komt verspreide hoevebouw en kleinschalige landelijk architectuur voor. Deze hoeves hebben vaak een eind 19e-eeuws uitzicht, maar velen gaan minstens terug tot de 18^e eeuw en worden op de historische kaarten afgebeeld.¹²

Historische kaarten tonen de dense spreiding van sites met walgracht in de omgeving van het plangebied.

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14677>

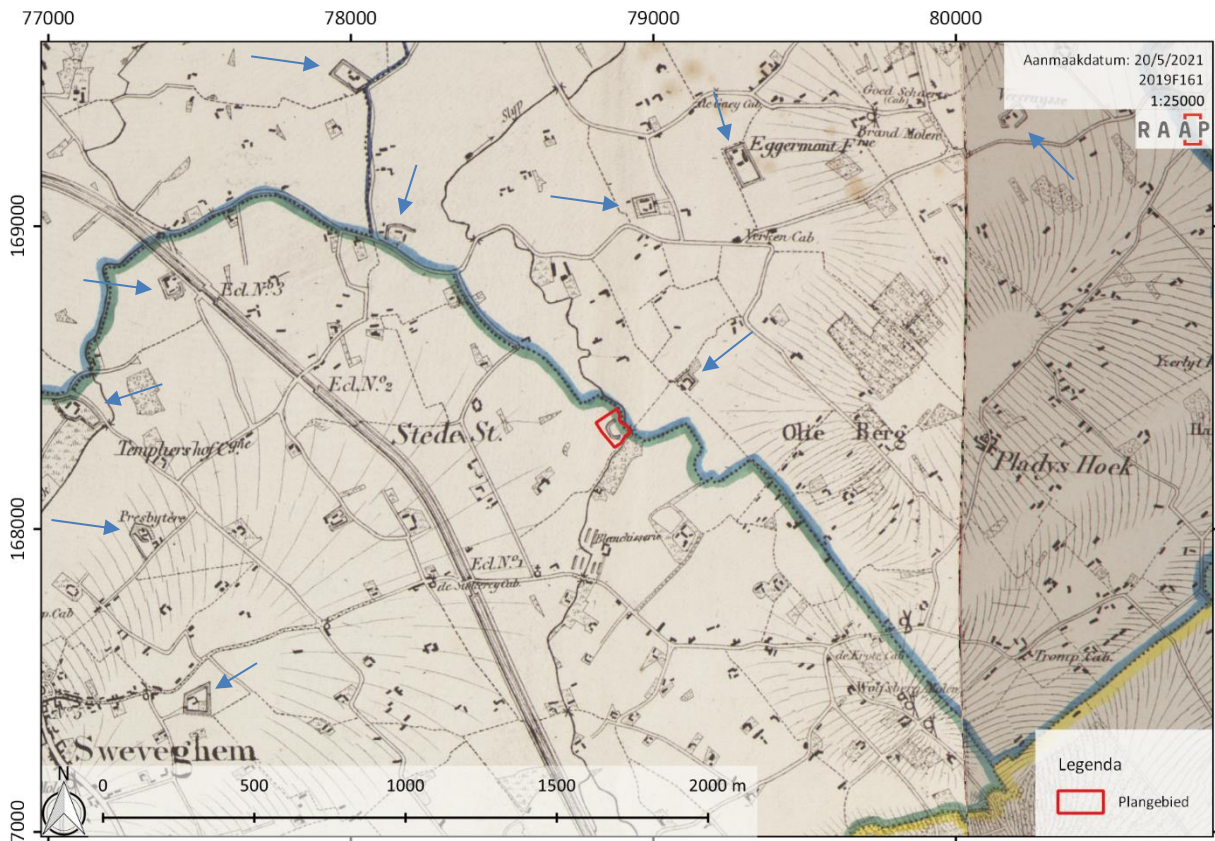
⁸ Verhulst, 1995, 117.

⁹ Verhulst, 1995, 123.

¹⁰ https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/late_middeleeuwen_en_moderne_tijden/landelijke_archeologie/sites_met_walgracht

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14677>

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14677>

Figuur 21: Het plangebied en zijn wijde omgeving, geprojecteerd op de Vandermaelen kaart en met aanduiding van de vele sites met walgracht in de nabijheid. (KBR AND AGIV, 2018).

3.2 Archeologische data

Omwillen van de nieuwe woonverkavelingen in de directe nabijheid is de voorbije 5 jaar heel wat archeologisch onderzoek uitgevoerd.

- 2012: Een bureaustudie en sleuvenonderzoek op het perceel ten noorden van site met walgracht en op de percelen ter hoogte van de huidige Constant Permekestraat.¹³
- 2017 en 2020: bureaustudie, landschappelijk bodemonderzoek en proefsleuven ter hoogte van de Stedestraat.¹⁴

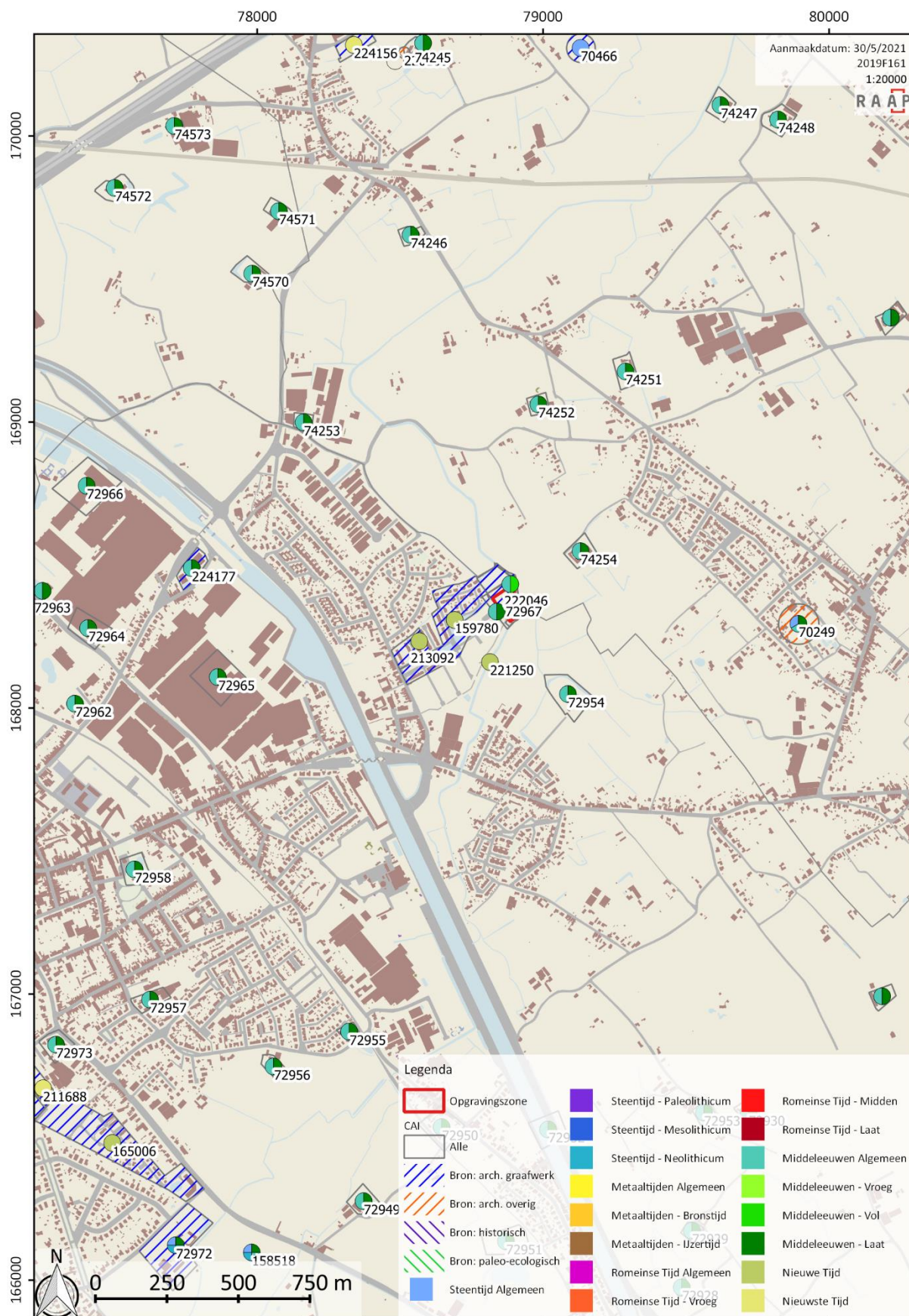
Beide onderzoeken gaven geen verder vervolg tot een opgraving.

Ter hoogte van de Slijpemolen werd in 2016 een prospectie uitgevoerd onder leiding van P. De Spriet. Daarbij zijn zowel vondsten uit de late steentijd aangetroffen als aardewerk daterend uit de 13de/15de eeuw.¹⁵

¹³ REYNS AND VAN CELST, 2012

¹⁴ ACKE, BRACKE AND VAN QUAETHAM, 2017; DE SMAELE AND PIETERS, 2019

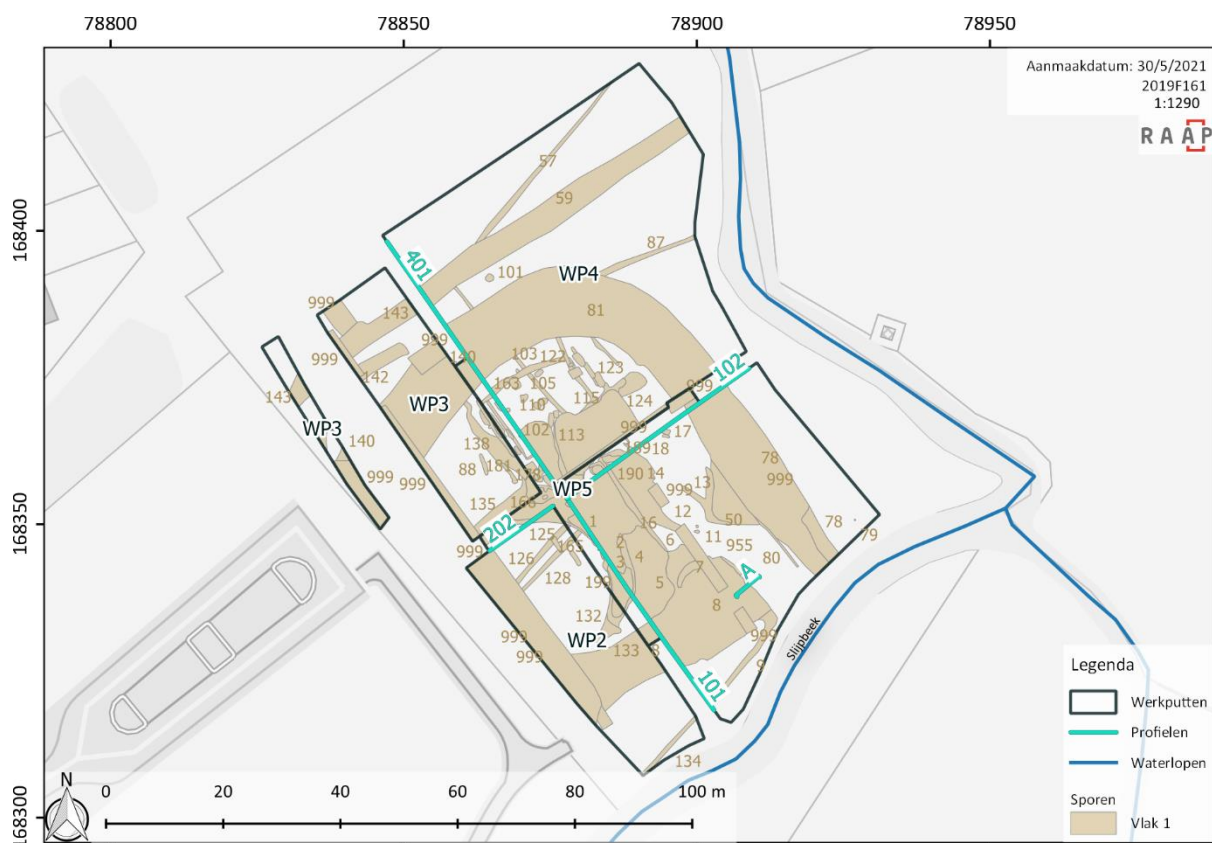
¹⁵ DESPRIET, 2016

Figuur 22: Projectie van de CAI-items op de GRB. Rondom de site met walgracht zijn sinds 2012 al heel wat archeologische vooronderzoeken uitgevoerd, echter zonder vervolg in de vorm van een opgraving. Bemerkt ook de vele sites met walgracht in de omgeving van het plangebied.

4 Bodemkundige gegevens

Het plangebied ligt in een streek met zandleemgronden die een matig natte drainageklasse hebben en geen profielontwikkeling. De aardkundige opbouw en stratigrafie van het terrein werd voornamelijk nagegaan aan de hand van de haakse profielen (P101, P102, P202, P401) en enkele coupes die doorheen gracht S8 en de omliggende natuurlijke bodem lopen. De referentieprofielen met name, profiel 101 en coupe A doorheen gracht S8 zullen hieronder in detail beschreven worden.

Figuur 23: Weergave van de referentieprofielen met P101, en coupe A doorheen de gracht S8 die in detail toegelicht worden.

4.1 Beschrijving bodemprofielen¹⁶

4.1.1 Bodemprofiel WP1, VL1, S8, coupe A

Dit profiel sneed doorheen het noordelijk gedeelte van de gracht S8 en het dieper spoor S58. De sporen zelf worden in detail besproken in volgende paragraaf. Hier zal gefocust worden op de bodemopbouw ernaast die uit de teelaarde of Ap-horizont bestond (die reeds afgegraven was) en zes C-horizonten. Het vlak was aangelegd op +17,23m TAW (Figuur 24).

De bovenste C-horizont (H1, 0-12cm) onder de ploeglaag bestond uit een licht roestbruine laag met een textuur die varieerde van fijnzandige klei tot zware leem, afhankelijk van de locatie. Het had een gevlekt uitzicht met veel Fe- en Mn-vlekken. Hieronder kwam een licht grijsbruine en gevlekte

¹⁶ Auteur: P. Pincé

zandleemlaag voor (H2, 12-40cm) waarvan het zand matig fijn (150-210 μ m) was. H3 (40-52cm) was iets lemiger dan de laag erboven en had een lichte zandleemtextuur. Het was lichtgrijs van kleur en ook hier kwamen Fe- en Mn-vlekken voor. Vanaf een diepte van 52 cm vanaf het aangelegde vlak 1 verscheen een wit-grijze, kalkrijke, kleilig zandige afzetting met matig grof (210-300 μ m) en matig slecht gesorteerd zand (H4) met schelpfragmenten voor. Deze werd gevolgd door een kalkrijke, licht oranje-grijze leemlaag met veel Fe-vlekken (H5, vanaf 72cm). Hieronder bevond zich ten slotte een licht grijs-gele zandlaag met matig fijn zand (150-210 μ m) (H6, vanaf 86cm diepte). De Fe- en Mn-vlekken in deze bodem getuigden van oxidoreductie-verschijnselen.

Figuur 24: Referentieprofiel WP1, VL1, S8, Coupe A met aanduiding van de horizonten.

4.1.2 Bodemprofiel P101

Bodemprofiel P101 is één van de haakse profielen doorheen het terrein. Voor de beschrijving van dit profiel zal gefocust worden op de oostelijke rand van het terrein waar S9 doorheen P101 sneed. Hierin konden 10 horizonten onderscheiden worden. Het maaiveld bevond er zich op +17,9m TAW (Figuur 25).

De bovenste horizont was de teelaarde of Ap-horizont (H1, 0-40cm) met donker grijsbruine kleur. Hieronder bevond zich een geelbruine, gebioturbeerde leemlaag (H2, 40-66cm) met enkele oranje baksteenfragmenten die vermoedelijk een nivelleringslaag voorstelt. Deze werd gevolgd door licht zandlemige laag (H3, 66-100cm) met lichtgrijs - oranje kleur, gevlekt uitzicht, bioturbatie en dunne zandlaagjes van 1-2 cm. Doorheen deze laag sneed spoor 9 (een greppel). Onder H3 is een donker

grijze kleiige laag (H4, 100-126cm) met vrij veel Fe-vlekken zichtbaar. H5 (tot ca. 142cm diep) was vervolgens een licht kalkrijke, grijze leemlaag met dunne zandlaagjes in die een lichtgrijs-witte kleur hadden. Het ijzergehalte was nog hoger dan in de bovenliggende laag met duidelijke ijzerconcentratie. Hieronder verscheen een witgrijze zandige kleilaag die kalkrijk was en schelpfragmenten bevatte. De onderliggende H7 (vanaf 142cm diepte) was een vrij dik pakket dat bestond uit een kalkrijke kleiige zandleem met licht grijs-oranje kleur, vrij veel Fe-vlekken (oxidoreductie-verschijnselen) en schepfragmenten. Deze werd doorsneden door twee dunne zandige kleilaagjes (zie witte pijltjes op Figuur 25) zoals H6 met schuine gelaagdheid en enkele cm dikte. De onderliggende H8 kende ook een schuine gelaagdheid en bestond uit bruingeel, kalkrijk zand met grovere schelpfragmenten dan de bovenliggende lagen. Hieronder bevond zich enerzijds H9 (vanaf een diepte van 208 cm) die een zandige kleilaag voorstelde met donker groengrijze, bruine kleur en enkele Fe-vlekken. De zandfractie is matig fijn (150-210 µm). Verder was het kalkrijk, waren er schelpfragmenten in aanwezig en enkele grove stukken hoekig grind. Anderzijds kwam onder H8 en langs H9, H10 voor. Deze laag bestond uit kalkrijke kleiig zand met donker groengrijze kleur, een matig fijne zandfractie en schelpfragmenten. De onderkant van dit profiel bevond zich op +15,3 m TAW (Figuur 25).

4.2 Interpretatie

Het plangebied (ca. 18 m +TAW) is gelegen in de beekvallei van de Slijpebeek die uitmondt in de Leie en behoort tot de brede alluviale vlakte van de Leie. Op het terrein bleek de bodemopbouw bovenaan te bestaan uit een homogene ploeglaag (Ap-horizont) van ca. 40 cm. Deze ploeglaag werd gevolgd door meerdere alluviale afzettingen met een variërende textuur en een horizontale tot schuine gelaagdheid. Deze natte, alluviale afzettingen bevatten oxidoreductie-verschijnselen die zich op de overgang van kleiige naar zandige locaties in dit pakket soms manifesteren als een ijzeroerbank. De meer kleiige afzettingen hebben een trage drainage waardoor er lokaal zuurstofarme situaties optreden (reductie) die leiden tot een grijzere kleur van deze lagen.

De bovenste alluviale (kalkloze) pakketten bestonden uit (zand)leem tot zandige klei. Deze werden op de meeste plaatsen opgevolgd op een diepte tussen ca. 16,8 en 16,4 m +TAW door een witgrijze, kalkrijke (kleiige) zandlaag met variërende dikte (soms zeer dun, ca. 5 cm). In deze laag waren schelpfragmenten aanwezig. Hieronder waren een reeks fluviatiele, kalkrijke afzettingen zichtbaar met een sterk variabele textuur gaande van matig grof zand tot zandige klei. Ze hebben een schuine, overlappende gelaagdheid en ze bevatten soms schelpfragmenten. Deze afzettingen zijn het duidelijkste zichtbaar in de haakse profielen P101 en P102. De bodem is in P101 bestudeerd tot ca. 15,3 m +TAW. Ondanks dat er geen zekerheid over de ouderdom kan bekomen worden, lijken de afzettingen die tot op ca. 16,5 m +TAW voorkomen en een horizontale gelaagdheid met variërende textuur van lichte zandleem tot klei hebben, **alluviale Holocene afzettingen** te zijn. Voor de lager gelegen, kalkrijke fluviatiele afzettingen met **schuine tot overlappende gelaagdheid en vaak grovere korrelgrootte van het zand wordt een datering in het Weichseliaan** vermoed, toen hier nog een verwilderd riviersysteem aanwezig was. Indien dit het geval is, is er op deze **locatie geen jonger eolisch sediment uit het Weichseliaan** aanwezig.

Figuur 25: Referentieprofiel P101, met aanduiding van de besproken horizonten.

Ter hoogte van profiel 101 was bovenop het alluviaal pakket en de grachtvulling nog een homogene, compactere, bruine zandleemlaag (Aa-horizont) aanwezig die ofwel een nivelleringslaag of een restant van een oude ploeglaag voorstelt. In ieder geval lijkt er een lokale ophoging van de bodem geweest te zijn, mogelijk om de depressies in het landschap wat op te vullen die veroorzaakt was door de voormalige gracht. Hierdoor geraakte de ploeg mogelijk niet langer tot zijn originele ploegdiepte. De grens met de onderliggende laag (benoemd als H3) is echter zeer scherp wat ook zou kunnen wijzen op het afgraven van de ploeglaag om de nivelleringslaag op te brengen waarna de ploeglaag opnieuw is aangebracht.

Beide walgrachten zijn uitgegraven tot in zandige afzettingen. De bredere buitenste walgracht (structuur 1) is dieper uitgegraven (tot ca. 15 m +TAW) dan de kleinere walgracht (structuur 2, tot ca. 15,9 m +TAW). **Aangezien de onderkant van beide grachten zich in zandige afzettingen situeerde, is het mogelijk dat deze niet of slechts beperkt water bevatten. Anderzijds doet de natte omgeving van de site vermoeden dat ze wellicht wel waterhoudend geweest zijn. Uit wat zal blijken uit het botanische onderzoek blijken de grachten toch (al dan niet periodiek) nat te zijn geweest.**

5 Beschrijving van de sporen en structuren

Bij het onderzoek werd zoals verwacht een site met walgracht aangesneden, die onverwacht een tweeledige indeling vertoont. De site werd in 5 werkputten onderzocht (bestaand uit 4 kwadranten en tussenliggende profielbanken).

In totaal zijn daarbij 204 antropogene sporen beschreven, 17 natuurlijke afzettingen werden eveneens een spoornummer toebedeeld. Het werkelijke aandeel sporen is aanzienlijk lager, gezien deze in verschillende vlakken en/of werkputten meerdere spoornummers kunnen kennen. De leesbaarheid van het sporencomplex was vrij slecht, algemeen tekenden de sporen zich vaag tot zeer vaag af in de alluviale moederbodem.

OP basis van het DTM bleek er hoogst waarschijnlijk een restant van een heuvellichaam aanwezig. Het proefsleuvenonderzoek toonde ook het bestaan van één of meerdere ophogingslagen aan. Gezien (bewonings)sporen ook verwacht kunnen worden op de opwerping, werd in werkput 1 een eerste vlak vrij ondiep aangelegd.

Het maaiveld varieerde binnen werkput 1 tussen +18,05m TAW in het oosten van het terrein en +18,41mTAW in het noordwestelijk hoekpunt van werkput 1. Bij aanleg werd min of meer deze topografie van het maaiveld gevolgd, waarbij het eerste vlak werd aangelegd tussen +17,2m TAW buiten de walgracht in het oosten van het terrein en +17,94mTAW in het westen van de werkput, ca. 80cm –mv buiten de walgracht en ca. 50cm -mv in de zone binnen de walgracht. In werkput 2 werd het vlak 60 tot 80cm –mv aangelegd, op een hoogte tussen +17,08 en +17,85m TAW. In werkput 3 werd ca. 50 tot 60cm –mv aangelegd, tussen +17,76m TAW en +17,87m TAW, werkput 4 werd het eerste vlak eveneens ca. 50cm -mv aangelegd, tussen +17,95m TAW in het zuidwestelijke hoekpunt en +17,62m TAW nabij de walgracht. Ter hoogte van de profielbanken ten slotte werd aangelegd op het niveau van de hier aangelegde proefsleuven, rond +17,40 en +17,54m TAW.

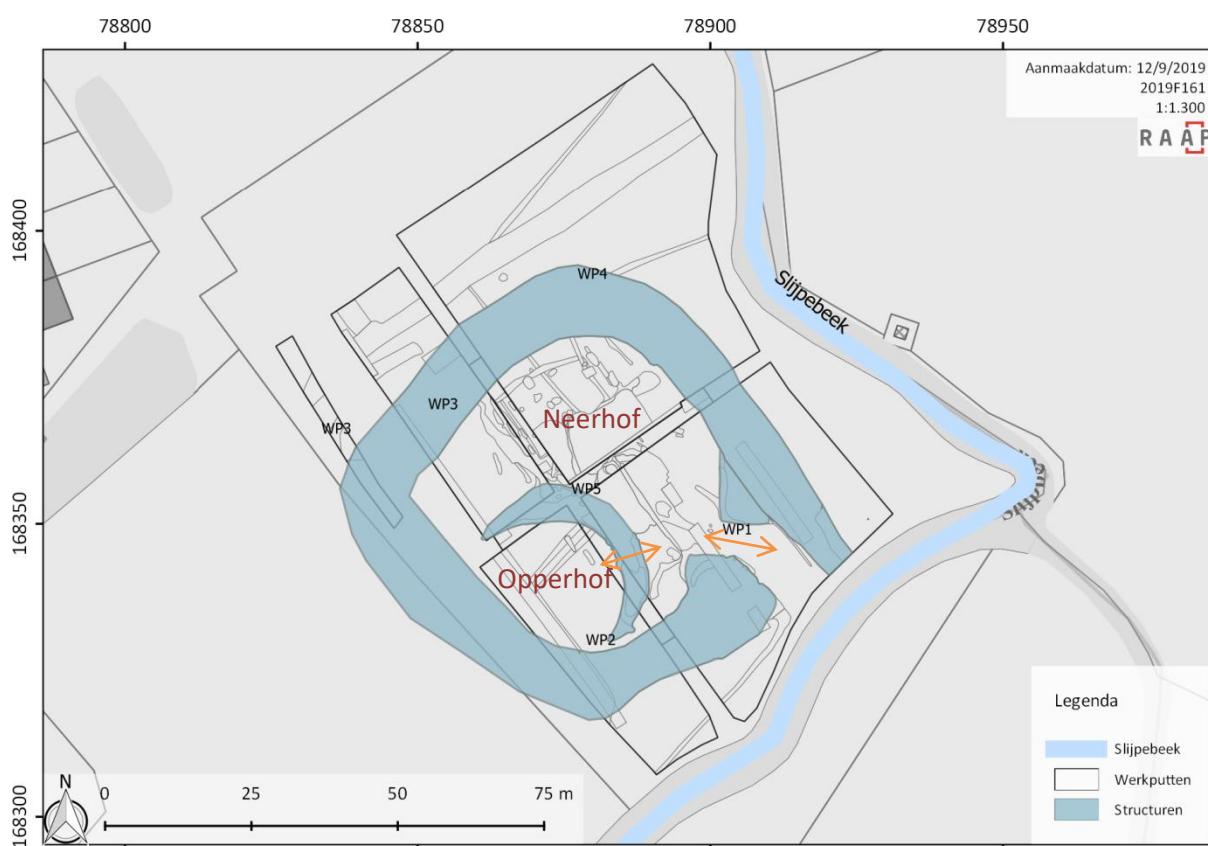
In werkput 1, 3 en 4 werd een tweede vlak aangelegd, respectievelijk op ca. +17,45 à +17,78m TAW, +17,59m à +17,73m TAW en +17,43 à 17,53m TAW. In werkput 1 werd nog een derde vlak aangelegd, op een hoogte tussen +17,17 en +17,54m TAW. In werkput 1 werd lokaal, om een fasering van de buitenste walgracht te kunnen vatten, ook een vierde vlak aangelegd, tussen +15,87 en +16,15m TAW. Bij het afwerken van de vlakken werden lokaal nog sporen op een dieper niveau aangetroffen, deze zijn ingemeten in een volgend vlakniveau.

Het onderste duidelijke vlakniveau situeert zich tussen +17,40 en +17,54m TAW. Vlak 1 van werkput 5, vlak 2 in werkput 4, en vlak 3 in werkput 1 zijn op dit niveau aangelegd.

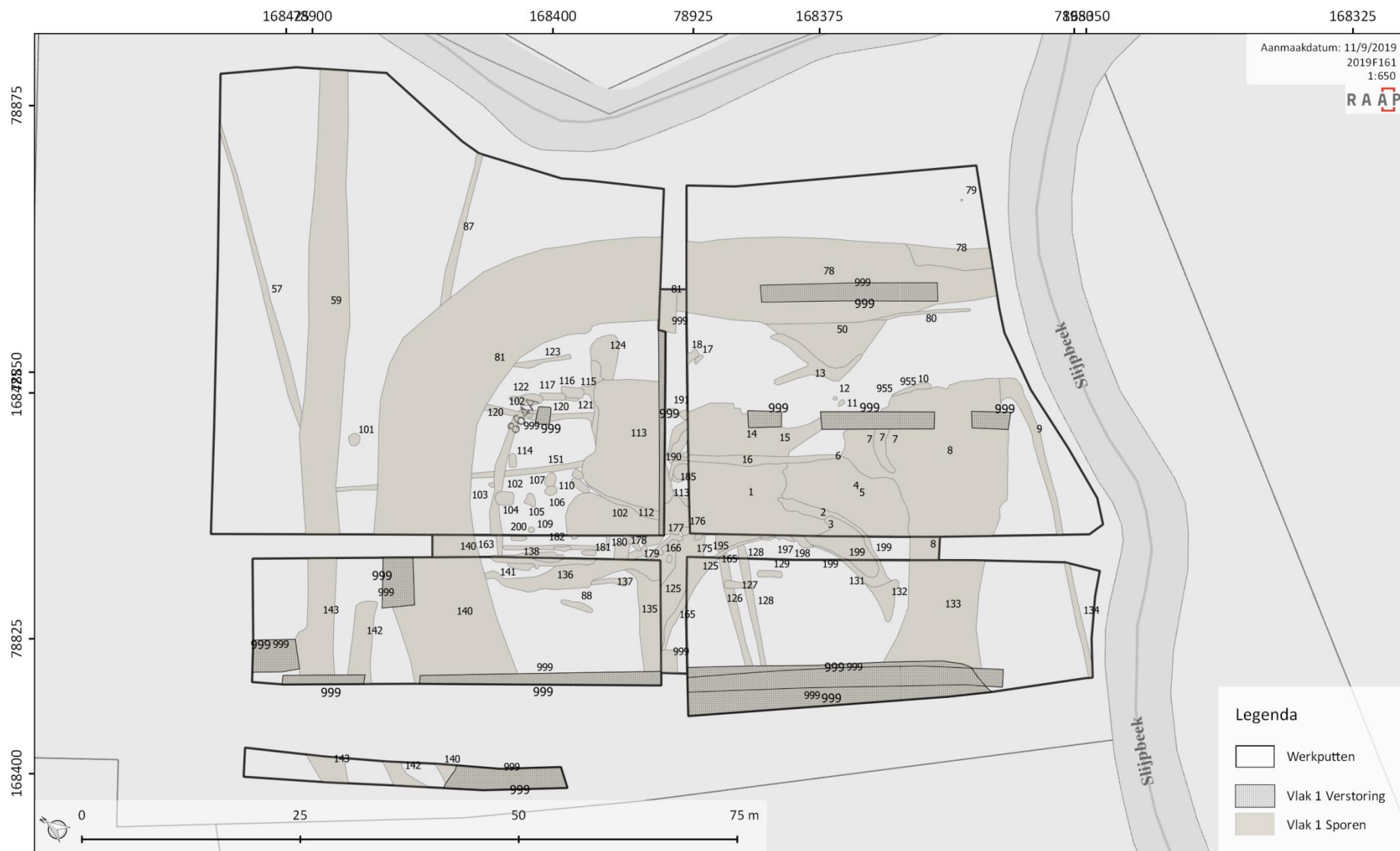
Het onderzoek legde een tweeledige site met walgracht bloot. Hieronder worden de aangetroffen sporen beschreven. Hierbij worden deze niet per werkput of vlak besproken, maar volgens functioneel-morfologische indeling van de site in vier zones, zijnde de walgrachten (structuur 1 en 2), het neerhof, het opperhof en de zone buiten het omgrachte erf.

Tabel 2: Overzicht maaiveld- en vlakhoogtes per werkput

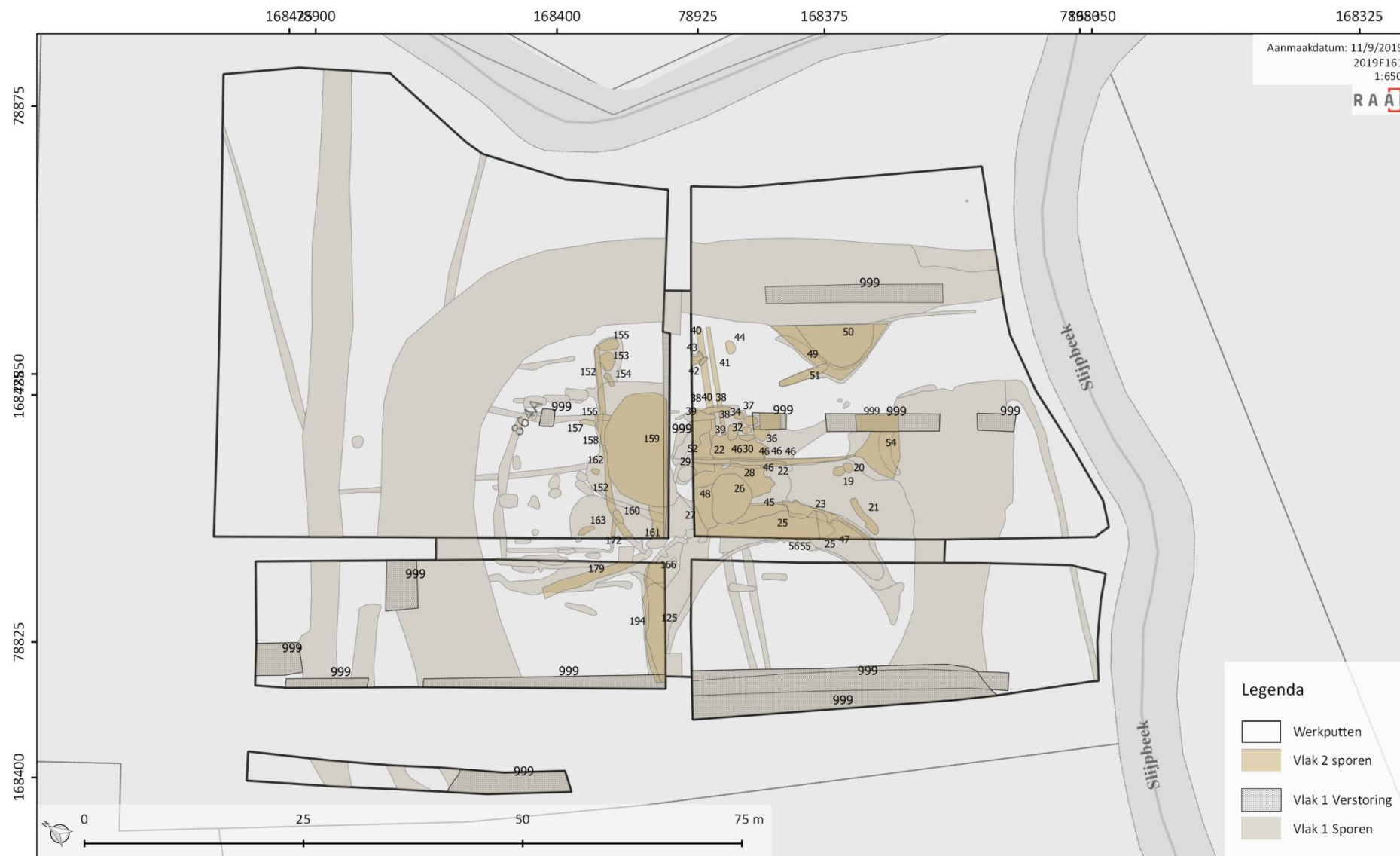
	Werkput 1	Werkput 2	Werkput 3	Werkput 4	Werkput 5
Maaiveld	+18,08 tot +18,41m TAW	+18,04 tot +18,40m TAW	+18,23m tot +18,43m TAW	+18,17 tot +18,42m TAW	/
Vlak 1	+17,20m tot 17,94mTAW	+17,08m tot +17,85m TAW	+17,76m tot +17,87m TAW	+17,62m tot +17,95m TAW	+17,40m tot +17,54m TAW
Vlak 2	+17,45 tot +17,78m TAW	/	+17,59m tot +17,73m TAW	+17,43 tot 17,53m TAW	/
Vlak 3	+17,17 tot +17,54m TAW	/	/	/	/
Vlak 4	+15,87 tot +16,15m TAW	/	/	/	/

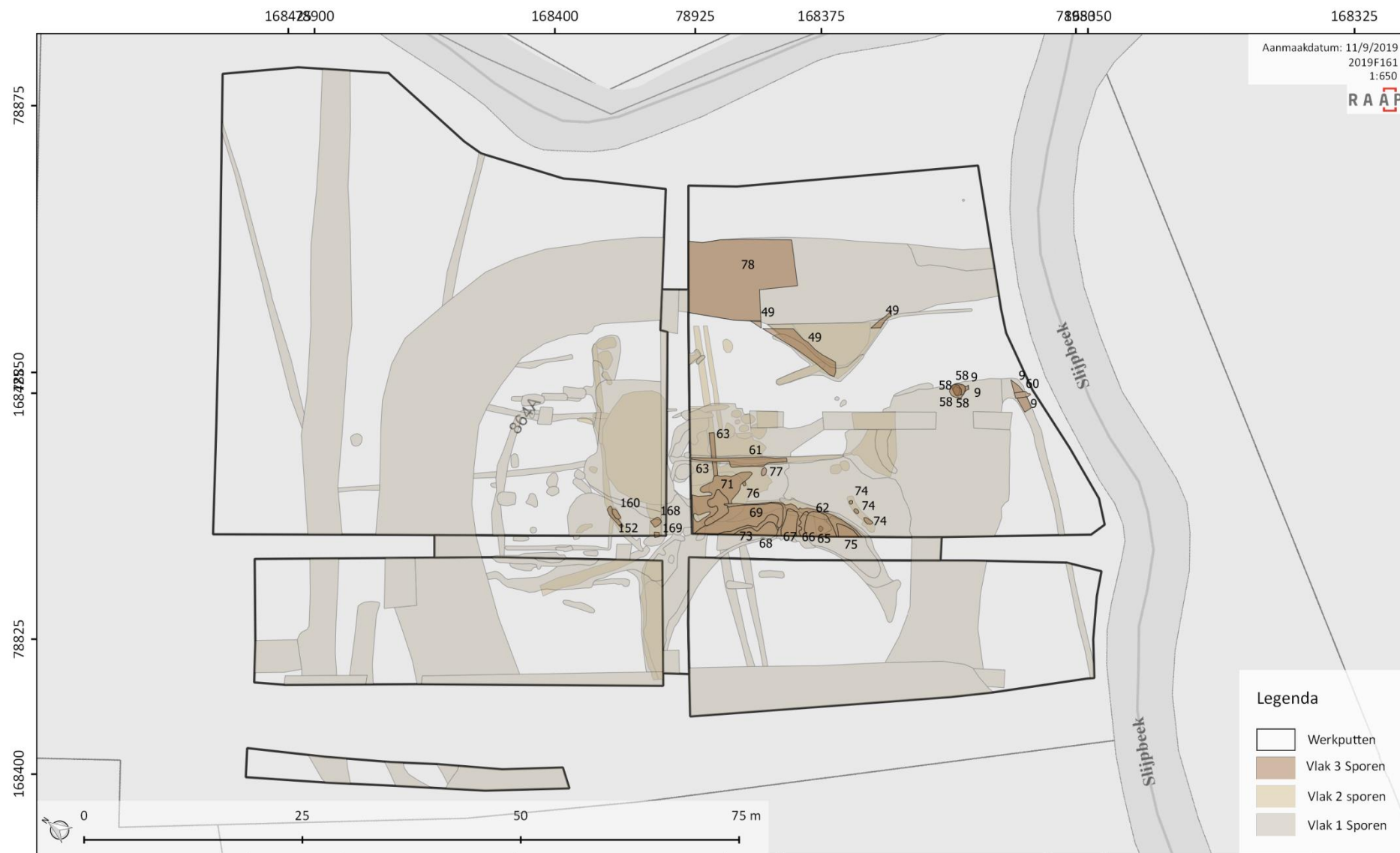
Figuur 26: Geïnterpreteerde indeling van de site met walgracht met aanduiding opper- en neerhof en de toegangen (oranje pijlen). Projectie op de GRB (AGIV, 2021)

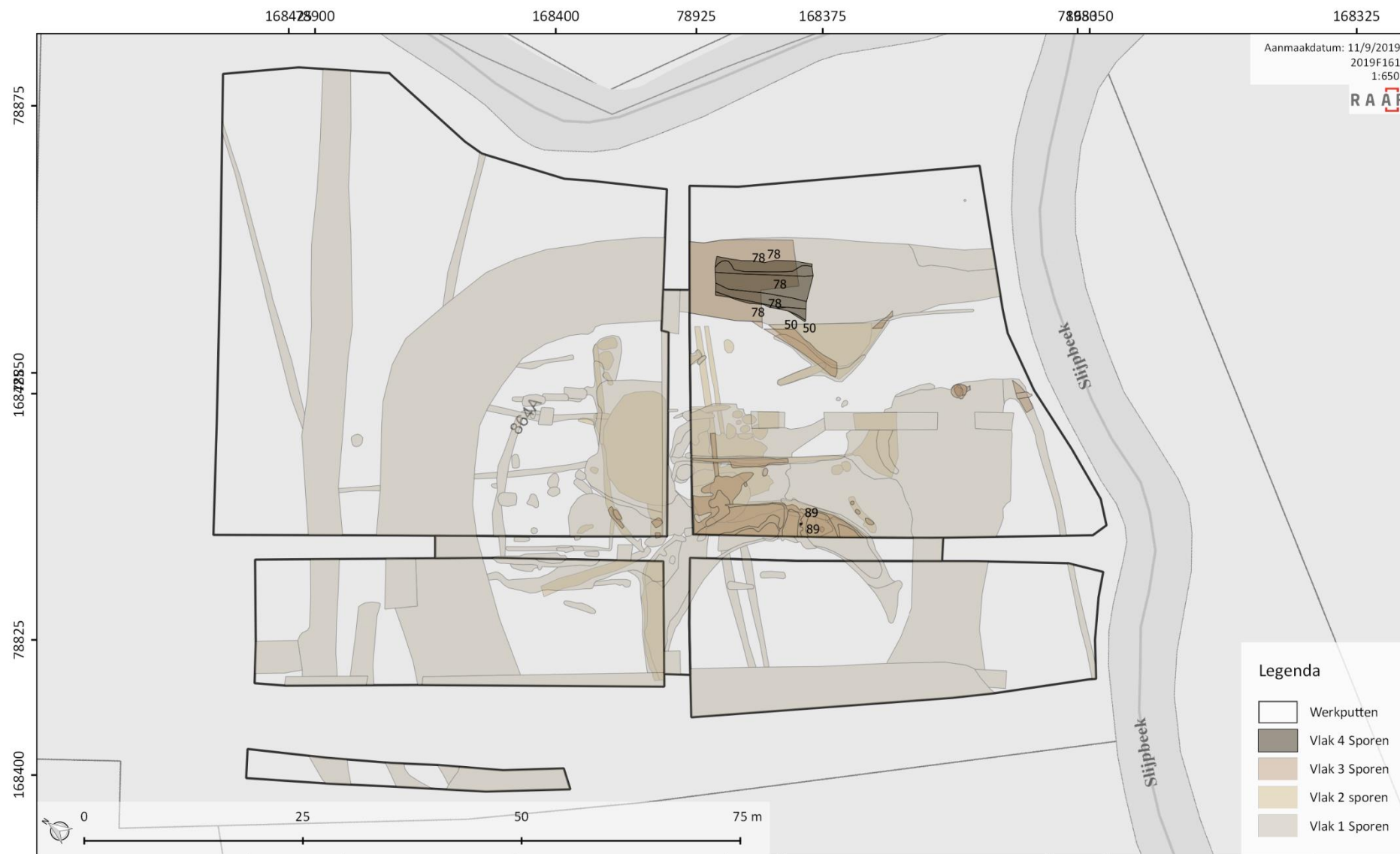
Figuur 27: Sporenplan Vlak 1, weergegeven op de GRB-basiskaart (AGIV, 2021).

Figuur 28: Sporen Vlak 2, weergegeven op vlak 1 en het GRB (AGIV, 2021).

Figuur 29: Sporen Vlak 3, weergegeven op vlak 2 en 1, en op GRB basiskaart (AGIV, 2021).

Figuur 30: Sporen Vlak 4, weergegeven op vlak 3, 2 en 1, en op GRB basiskaart (bron: Geopunt)

5.1 De omwalling (structuur 1)

De buitenste walgracht (Structuur 1: in vlak geregistreerd onder S8, 78, 81, 133, 140, S13, S50) werd in alle werkputten aangesneden, en werd hoofdzakelijk onderzocht in een eerste vlak, waarop het verloop van de gracht duidelijk te volgen is. In vlak was de walgracht herkenbaar als een ca. **10m brede gracht** met homogeen bruine vulling. De gracht kende een zware zandleemtextuur die sterk contrasteerde met de alluviale klei waarin de gracht was ingesneden. De walgracht tekende zich eerder af als een afgerond vierkant en vertoont een onderbreking in het zuidoosten, nabij de zone waar de Slijpebeek een bocht maakt van een noordoostelijke naar noordwestelijke stroomrichting. Deze 9m brede onderbreking kan als de **toegang** tot de site geïnterpreteerd worden.

De nagenoeg cirkelvormige gracht omspande een terrein van ca. 50m doorsnede (gemeten volgens profiellijn 101-401), en behelsde zo ongeveer een oppervlakte van ca. 2000m². Het neerhof kende daarbij een oppervlakte van 1360m².

Zowel in vlak als in profiel zijn meerdere faseringen van de walgracht vastgesteld. De walgracht kende in coupe een hoofdzakelijk komvormig profiel, soms neigend naar een soepbordvorm, en is tot ca. 2,40 à 2,75m onder het maaiveld uitgegraven.

Figuur 31: Doorsnede van de walgracht S8 in profiel 101.

De walgracht kan op basis van de resultaten worden onderverdeeld 3 grote fases:

- Fase 1: In deze fase was er wellicht nog geen sprake van een grote omwalling, maar wijzen enkele sporen, zoals greppels (of althans kleinere grachten) en een waterkuil op voorbereidende werken.
- Fase 2: In deze fase is de walgracht als cirkel uitgegraven (met doorgang) (sporen 8 en 50). Binnen de vulling werden vage aanwijzingen van heruitgravingen geattesteerd.
- Fase 3: Het betreft de fase waarbij de gracht in zijn geheel wordt heruitgegraven en wordt doorgetrokken richting de beek (S78).

Uit de verschillende fases werden steeds pollenstalen en stalen in functie van botanische resten genomen.

5.1.1 Fase 1: De aanzet tot walgracht

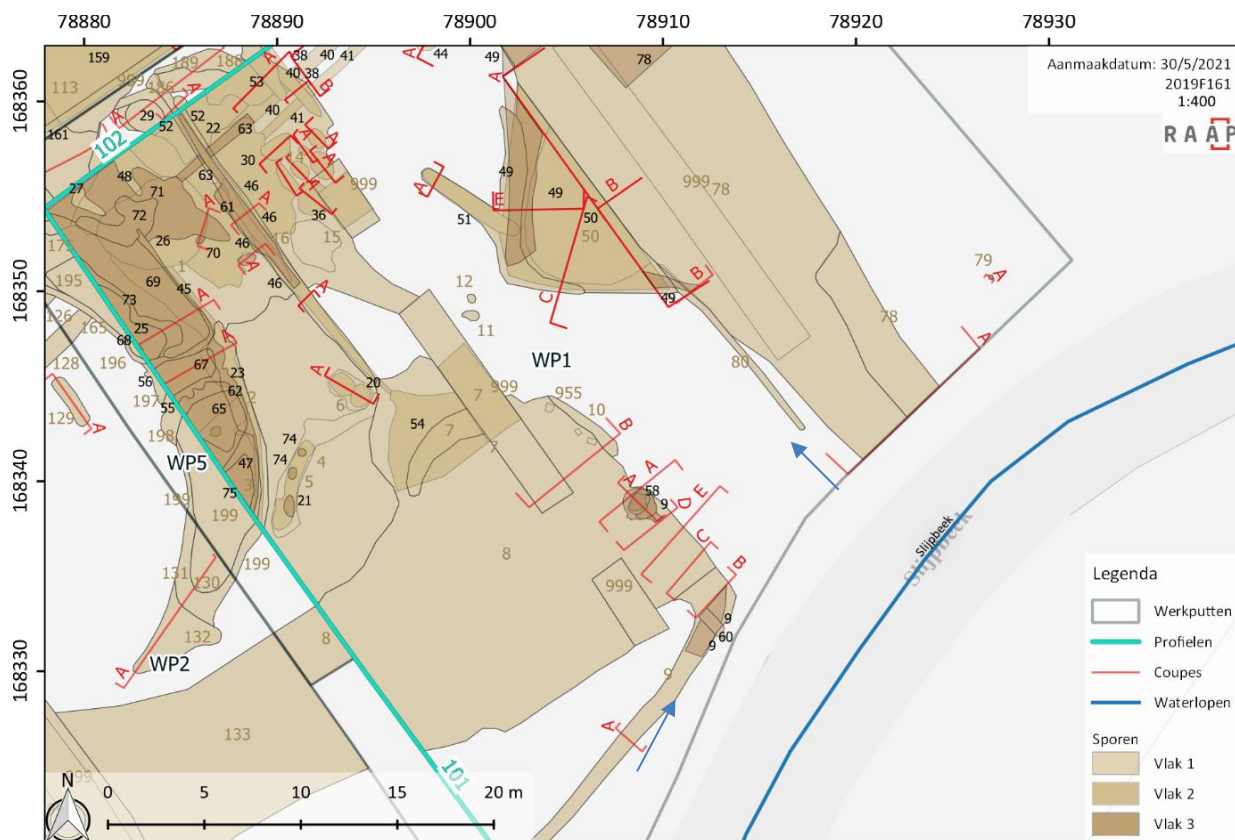
5.1.1.1 Greppels

De oudste fase van de walgracht zijn twee greppels (S9 en S49/80) gelegen aan de uiteindes van wat later de grote gracht zal worden (resp. S8 en S50). Deze greppels werden deels vergraven door de latere fases, en waren daardoor niet altijd even herkenbaar tijdens het terreinonderzoek.

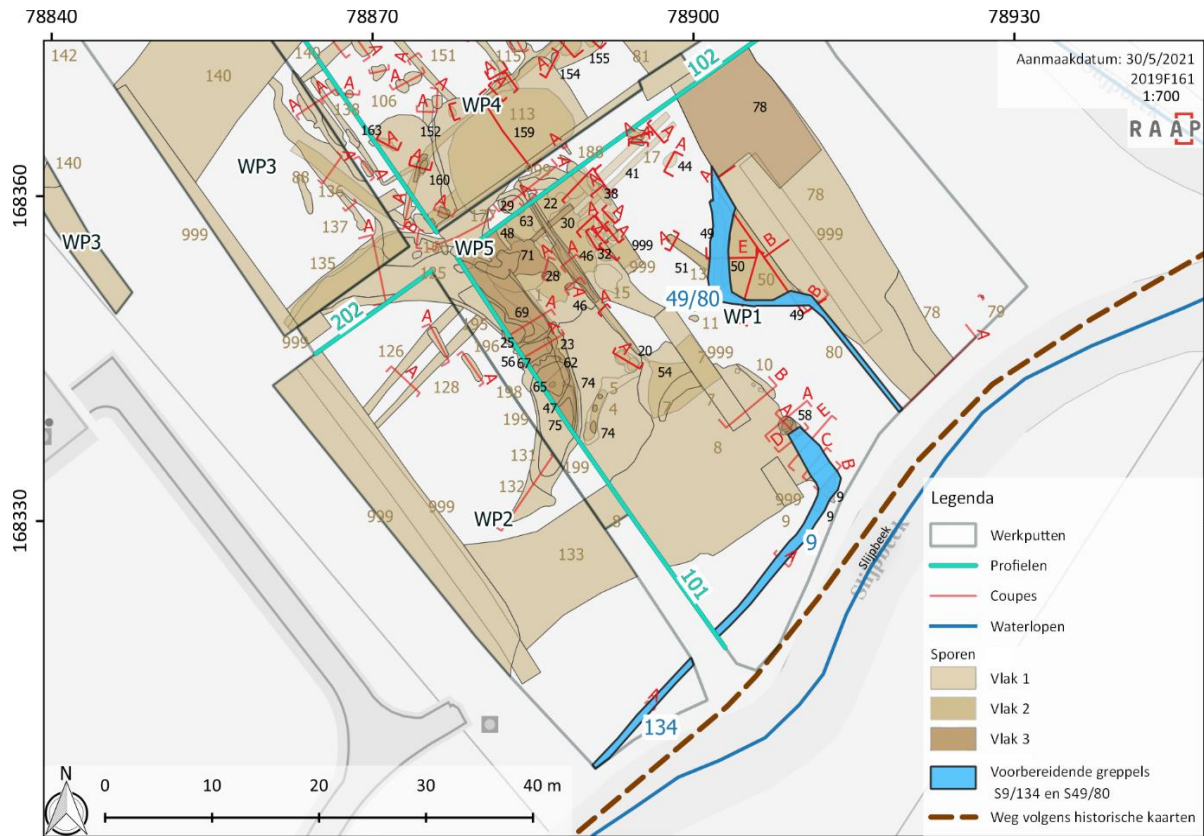
Greppel S9 bevond zich deels parallel aan de Slijpebeek en begrensde wellicht de toegangsweg richting de site. Op historische kaarten uit de 19de eeuw is deze (voet)weg nog steeds aanwezig. De loop van greppel S9 is ook een archeologische aanwijzing voor de aanwezigheid van deze weg. Het betreft een greppel van 90cm breed en 40cm diep die nabij de toegang tot de site met walgracht breder en dieper wordt, tot ca. 1m diep. Ter hoogte van de toegang draaide de greppel af richting de walgracht en begeleidde zodoende de passant naar de site toe. De greppel S9 eindigde in een (water)kuil, S58 (*infra*), die pas onder de vulling van de walgracht zichtbaar werd. Deze kuil dateert zodus stratigrafisch gezien van vóór de aanleg of voltooiing van de walgracht.

In een latere fase heeft men een greppel door S9 gegraven, benoemd als S60, mogelijk om water vanuit de Slijpebeek naar de walgracht te trekken. Maar eerder betreft het een veel latere greppel die werd aangelegd, na het verlaten van deze site, om de diepere delen van het terrein te draineren. Immers, deze gracht liep overheen de toegangsweg, wat erg onpraktisch lijkt.

In een eerste vlak werd greppel S9 net na de bocht oversneden door de vulling van de walgracht (Figuur 32), hoewel dit in coupe B en C amper waar te nemen valt. Ook S60 is zichtbaar in deze coupes, hoewel deze in vlak nagenoeg niet waarneembaar was. In een tweede vlak echter doorsnijdt S60 duidelijk S9, het verdere verloop van beide grachten naar de walgracht toe werd voornamelijk vastgesteld door een reeks parallelle coupes (S9 coupe B-C-E-D en S8 coupe A). In coupe B en C lopen S60 en S9 nog samen, tussen coupe C en E verwijderen ze zich van elkaar.

Figuur 32: Detail van het totaalplan met (vlak 1, vlak 2 en vlak 3) met de aanduiding van de greppels langsheen de toegangsweg (blauwe pijltjes).

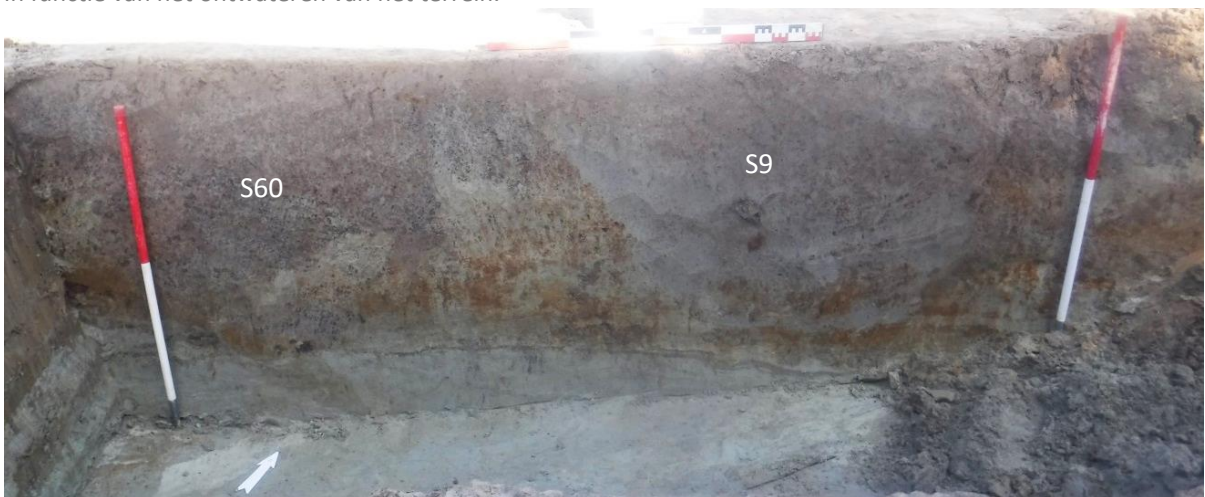
Figuur 33: Reconstructie van de greppels als voorbereiding van de aanleg van de walgracht. In stippellijn de aanduiding van een thans verdwenen aarden weg zoals nog zichtbaar op historische kaarten.

Ter hoogte van de tegenoverliggend toegangsarm S50 was een greppel S49 gelegen. Vanuit het uiteinde van de walgracht draaide deze richting de Slijpebeek. Doordat de greppel oversneden werd door het latere rechtgetrokken segment van de walgracht (S78), was het verdere verloop naar het noordoosten niet goed te volgen. Greppel S80, die zich vaag aftekende in het vlak, wordt beschouwd als het vervolg van S49.

Dat de betreffende verbindingsgreppels aan beide zijden van de ingang afwateren richting walgracht is duidelijk af te leiden op basis van toenemende breedte en diepte richting walgracht. De greppels S60 daarentegen is dieper uitgegraven richting de beek. Dit is een aanwijzing dat deze effectief later werd aangelegd in functie van het afwateren van de oude walgracht, of althans de depressie die over bleef na de dempingsfase.

Figuur 34: Zone ter hoogte van de bocht van S9 naar walgracht, waar deze oversneden wordt door greppel S60 in een tweede vlak (gelijkgesteld aan vlak 3). S60 is een meer recente gracht/greppel die wellicht werd gegraven in functie van het ontwateren van het terrein.

Figuur 35: WP1, coupe C op een jongere afwateringsgreppel S60 (links) en de middeleeuwse gracht S9 (rechts).

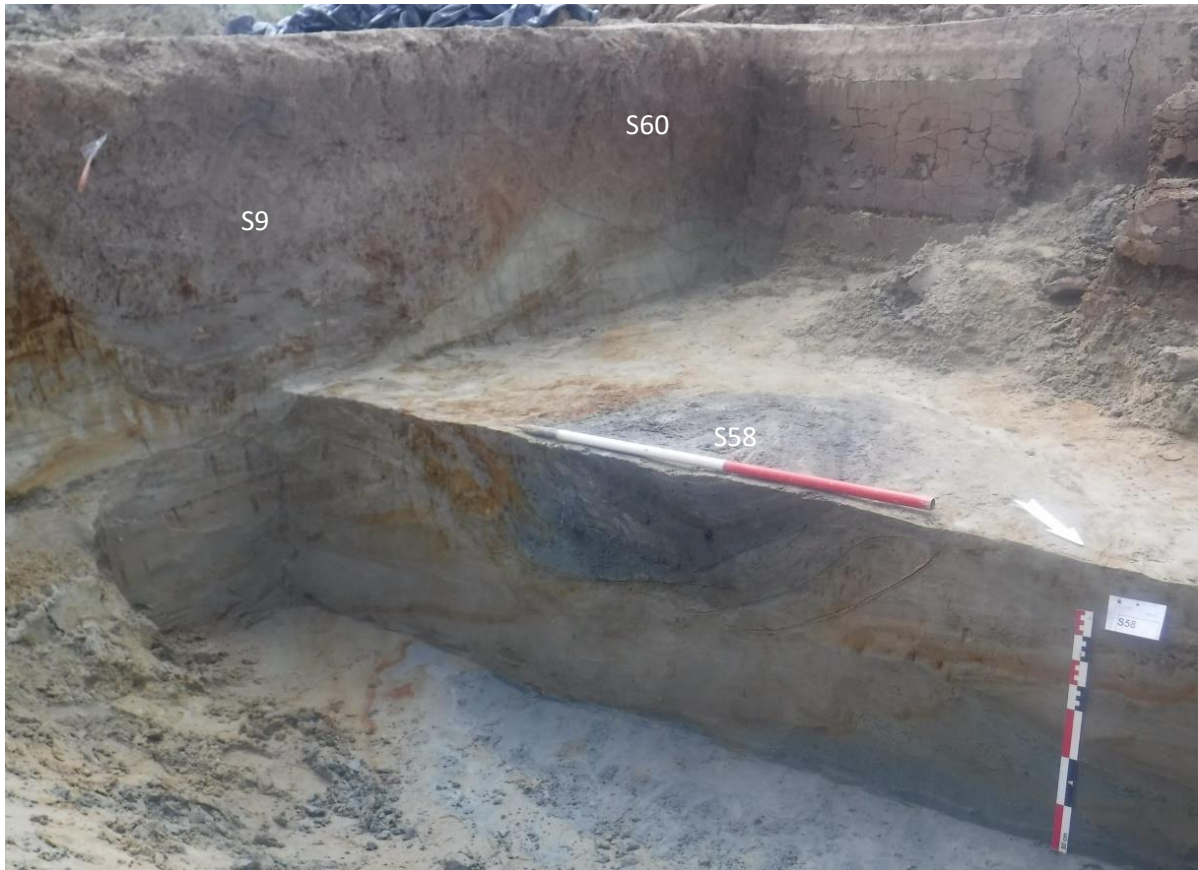
5.1.1.2 Een waterkuil

De greppel S9 waarvan vermoed wordt dat deze de voormalige toegangsweg flankeerde, kwam uit in een diepe kuil die als 'waterkuil' werd geïnterpreteerd. De relatie tussen beide bleef vaag. Het was niet duidelijk of de kuil was ingegraven doorheen, of overgaat in (de onderste lagen van) S9. Vermoedelijk ging de greppel over in de kuilen kunnen ze als gelijktijdig worden beschouwd.

In het vlak 3, op een diepte van 15,6m TAW (ca. 2,5m onder het voormalige maaiveld) tekende de kuil zich af als een rond spoor met verschillende vullingen, waarvan de centrale lagen reducerend waren. Een iets donkere rand was mogelijk een aanwijzing voor vergaan hout. Duidelijke resten van een bekisting bleven echter uit. Na coupe bleek de kuil slechts 50cm diep te gaan.

Figuur 36: De (water)kuil S58. Deze kuil werd pas herkend na het verdiepen van het uiteinde van de walgracht en het couperen van S9.

Figuur 37: S9 (links) uitkomend in kuil S58 (rechts). Op de achtergrond is de homogeen bruine vulling van S60 zichtbaar.

5.1.1.3 Vondsten

Uit de greppel werden enkele vondsten gehaald. Het gaat om 6 fragmenten aardewerk, alle grijs gedraaid aardewerk, waaronder de rand van een kogelpot. Daarnaast zijn ook wat bot, een stuk natuursteen en een klein stukje metaalslak verzameld.

Uit spoor 60 is een fragment in silex gehaald.

Voor de vondsten uit de waterkuil S58 ging het om 5 stukken aardewerk. Vier stukken waren vervaardigd in grijsgedraaid aardewerk waaronder een groot fragment van een rand van een kogelpot. Deze rand had een blokvormige rand. Op basis van deze typische rand kan de structuur tussen 1125 en 1275 worden geplaatst.¹⁷ Eén fragment was oxiderend gebakken.

5.1.1.4 Interpretatie

Zowel de greppels (/minder grote grachten) als de waterdragende kuil worden beschouwd als de oudste sporen die zijn aangetroffen. Ze kunnen worden gelinkt met de beginfase van de site met walgracht, algemeen te situeren in de 12de of 13de eeuw. Deze datering wordt verondersteld op basis van de aard van de site, maar wordt ook bevestigd door een kogelpot met typische blokvormige rand die in de vulling van de waterkuil is aangetroffen. Het mag niet als toevallig worden beschouwd dat de

¹⁷ DE GROOTE, 2008

greppels te situeren zijn aan de uiteindes van de latere grote omwalling. Mogelijk werden ze als eerste aangelegd in functie van de afbakening van het terrein, als een soort van blauwdruk van wat de omwalling diende te worden. Wat het doel was van de waterkuil binnen deze beginfase blijft onduidelijk. Vast staat dat deze bij het uitgraven van de grote gracht reeds in onbruik waren en de bovenste dempingspakketten van deze greppels bij de aanleg van de walgrachten werden vergraven. Greppel S134/s9 langsheen de historische aarden weg kan in een latere fases nog dienst hebben gedaan als afbakening van de weg.

5.1.2 Fase 2: Een cirkelvormige gracht

Initieel was de walgracht cirkelvormig waarbij de oorspronkelijke toegang een breedte van ongeveer 4,5m had. De toegang tot de site bevond zich in het zuidoosten, ter hoogte van de Slijpebeek. Deze fase van de walgracht werd pas herkend nadat een 'uitstulping' op de volgende grachtfase daadwerkelijk als uiteinde van een oudere fase van de walgracht werd vastgesteld. Dit uiteinde werd pas duidelijk zichtbaar na de aanleg van een tweede vlak. De centrale vulling ervan kreeg het nummer S50, een grijze band hieromheen kreeg het spoornummer S49 (in vlak 1 benoemd als S13). Deze band bleek een oudere greppel te zijn (of althans een kleinere gracht) die het verloop van de gracht afbakende (zie hoger).

De walgracht werd in werkput 1 benoemd als S8 en S78/50, in WP2 als 140, in WP3 als S133, en in WP4 als 81. In het totaal zijn drie dwarsdoorsnedes geregistreerd en twee lengtecoupes op de uiteindes van deze gracht. Hieronder volgt de beschrijving van elke doorsnede waarna de vondsten en de staalnames met de analyses volgen.

5.1.2.1 Doorsnede op het zuidwestelijke uiteinde

Het zuidwestelijke uiteinde (S8) werd over een lengte van 5,6m gecoupeerd en geregistreerd. In doorsnede was duidelijk dat de gracht in een hoek van ca. 45° was uitgegraven. Verschillende pakketten konden worden onderscheiden.

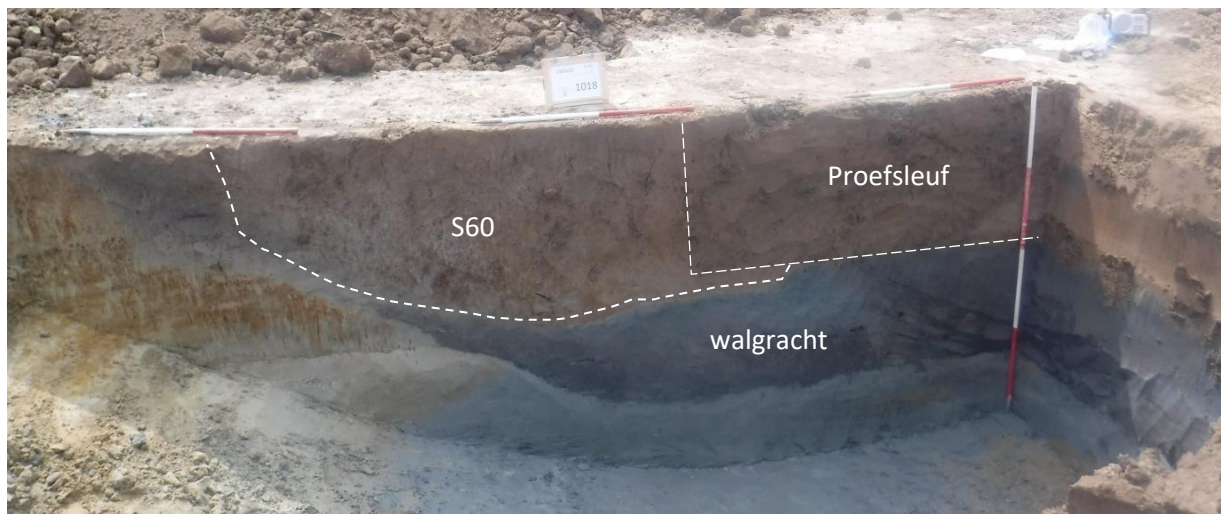
Het bovenste bruine pakket (Laag 3 en laag 8) behoort hoogstwaarschijnlijk tot de greppel die pas later werd uitgegraven in functie van afwatering. Deze ligt immers perfect in lijn met de greppel die in de overige coupes kon worden waargenomen. Dit is echter moeilijk te onderscheiden van de vulling van walgracht S8.

Tijdens het vooronderzoek werd ter hoogte van dit uiteinde een proefsleuf aangelegd. Deze werd in de doorsnede duidelijk waargenomen.

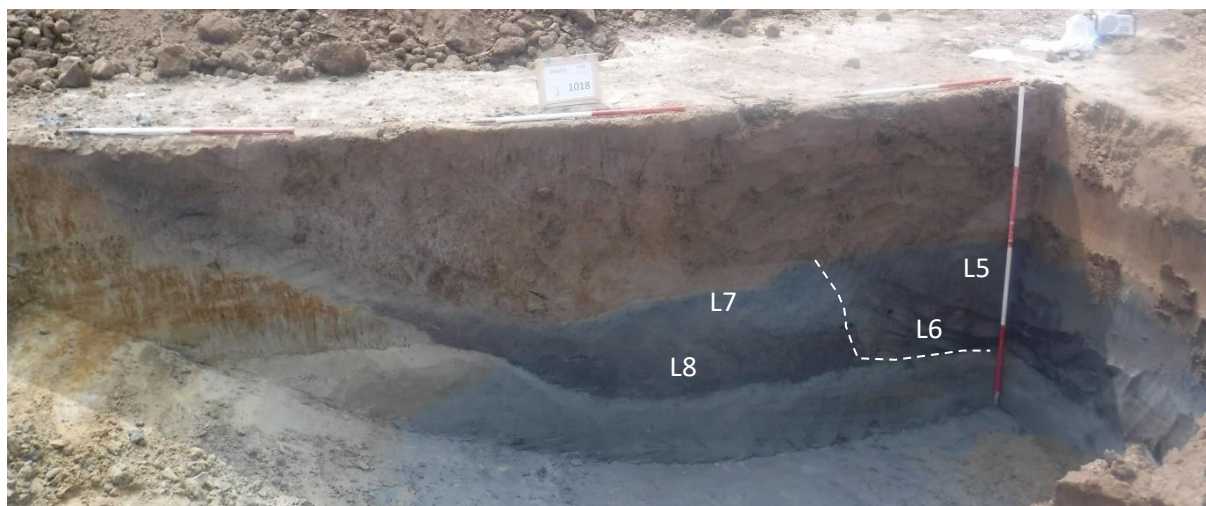
Onderaan bevond zich een donker humeus pakket (laag 8), dat doorsneden werd door een tweede, gelijkaardig pakket (laag 6). Dit wijst duidelijk op een heruitgraving. Beide donkere pakketten kunnen worden gelinkt met de gebruiksfase van de walgracht.

De heruitgraving gaat niet enkel doorheen het humeuze pakket, maar ook door een meer lemig, vrij steriel pakket (een reducerende laag, als laag 7 benoemd). Dit betekent dat vóór de heruitgraving de gracht al (gedeeltelijk) was opgevuld. Dat deze twee duidelijk te onderscheiden fases de enige waren die wijzen op het heruitgraven van de gracht wil niet zeggen dat de gracht niet meer werd uitgegraven

in functie van het reinigen van de gracht. In de humeuze vulling van de eerste fase zijn duidelijke nog bijkomende uitgravingen zichtbaar.

Figuur 38: Doorsnede op het zuidoostelijke uiteinde van de walgracht. Naast de lagen die tot deze gracht behoren zijn ook de ontwateringsgreppel S60 en de vulling van de proefsleuf zichtbaar.

Figuur 39: Aanduiding door middel van witte stippellijn van de heruitgraving van de walgracht.

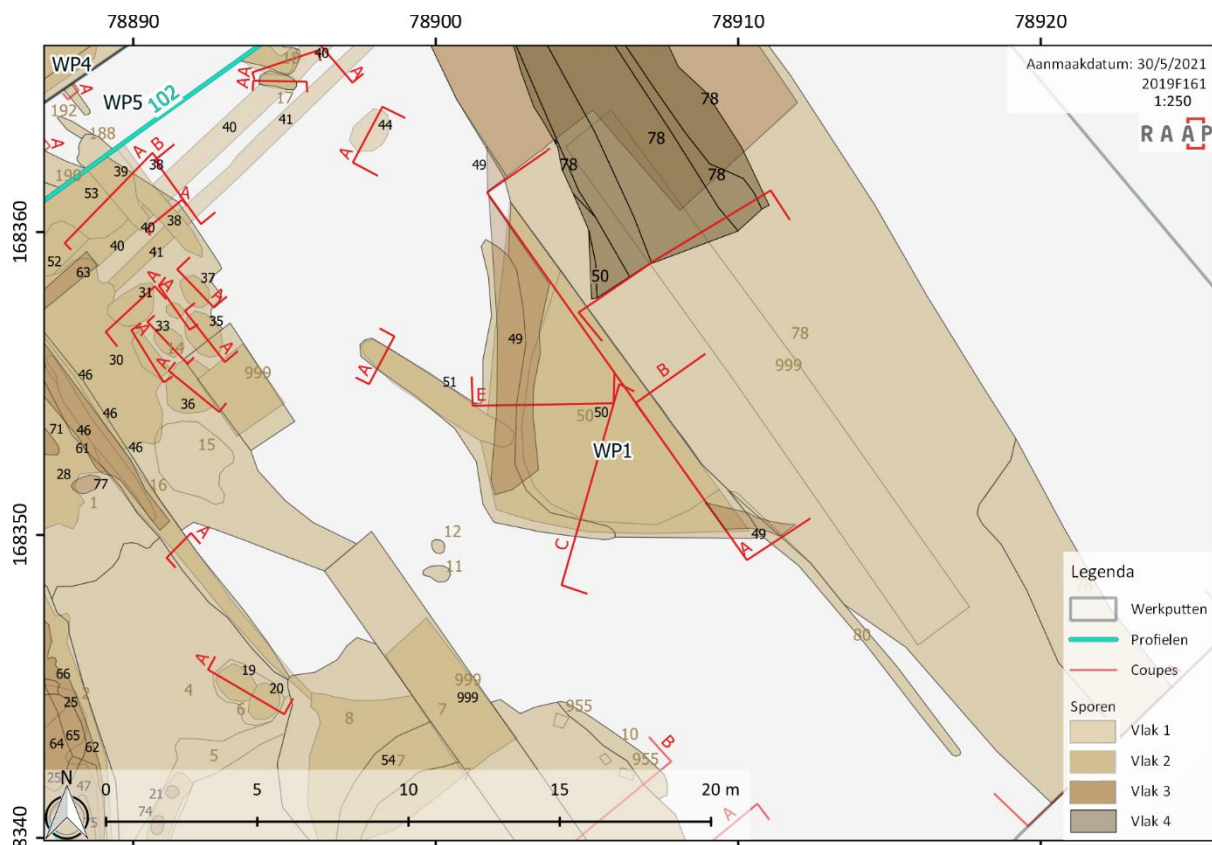

Figuur 40: Aanduiding van uitgravingen binnen de zogenoemde fase 2.

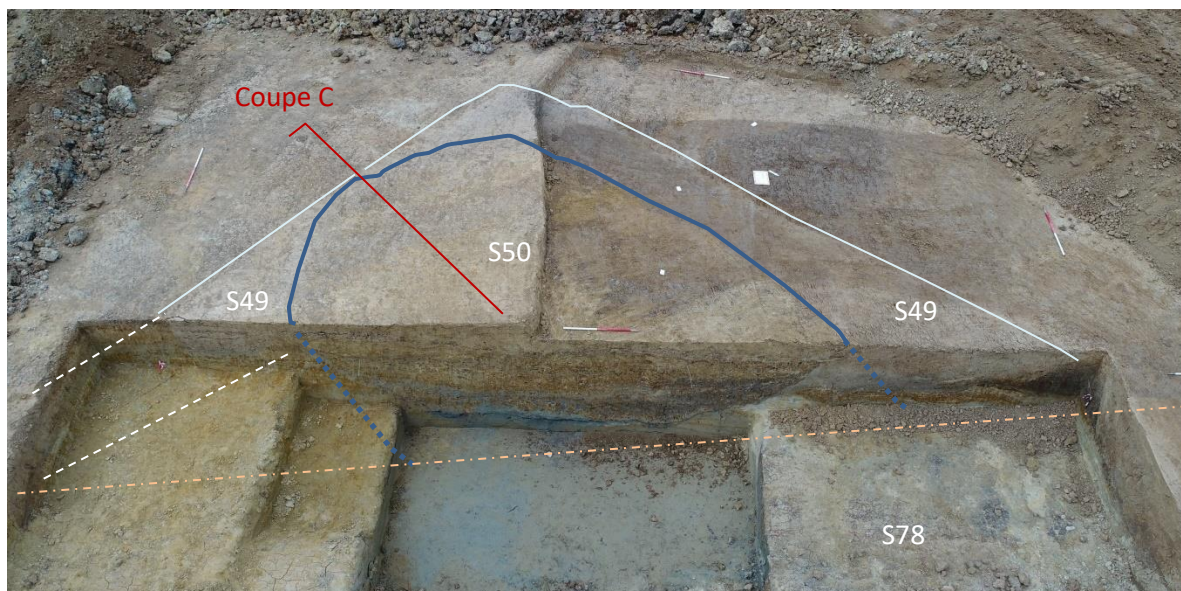
5.1.2.2 Doorsnede op het zuidoostelijke uiteinde

Zoals vermeld vormde dit uiteinde een 'uitstulping' op een jongere fase van de walgracht (deel 5.1.3). Er zijn verschillende doorsneden op dit spoor gezet. Een eerste is een langscoupe op wat eerst werd aangenomen de lengterichting van het spoor (=coupe A). Nadat deze was gezet bleek deze doorsnede niet haaks op de gracht te liggen. Deze coupe werd echter grondig geregistreerd omdat ook de relatie met de oudere greppel S49 hierin duidelijk was.

Een tweede doorsnede betrof een lengtecoupe op het uiteinde (=coupe C). Er werd besloten om een derde doorsnede te maken dwars op de grachtvulling op het deel dat nog zichtbaar was na de bovenstaande coupes (=coupe E).

Figuur 41: Detail van vlak 2 met het zuidoostelijke uiteinde van de cirkelvormige walgracht (S50), doorsneden door de rechte trekking van de gracht richting de beek (S78). De verschillende coupes die op dit deel werden uitgezet zijn eveneens weergegeven.

Figuur 42: Zicht op de doorsnede (coupe A) op het zuidoostelijke uiteinde van de cirkelvormige gracht (S50). De lichtgrijzere band (S49) rond het spoor is wellicht een voorloper van de omwalde site, gezien uitgraving van de

gracht deze doorsnijdt. Het trapvormig uitgegraven deel correspondeert met ligging van de latere rechtgetrokken walgracht S78, die S49 en S50 oversnijdt.

Figuur 43: Coupe op uiteinde van de walgracht (S50 coupe C). Greppel S49 is nauwelijks in profiel op te merken.

Figuur 44: Overzicht op S50, coupe A. Onderaan de vulling is een humeuze band zichtbaar met daarin heel wat twijgen. Rechts en links zijn resten van de greppel S49 aanwezig.

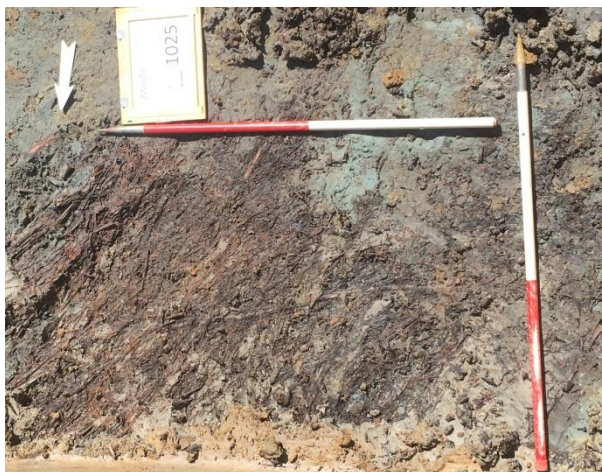
De gracht ging in zijn geheel tot 2m diep t.o.v. vlak 2 (de maximale diepte situeert zich rond +15,6m TAW). In tegenstelling tot de coupe op het andere uiteinde zijn hier zowel in coupe A als C geen twee gebruiksfases aanwezig. De vulling kent onderaan een sterk humeus pakket waarin nog organische

resten zitten. De rest van de vulling is gelaagd en bestaat voornamelijk uit lemige pakketten. Een tweede gebruiksfase ontbreekt. Opmerkelijk is dat de volgende fase doorheen alle dempingspakketten van de fase 2 door loopt. Dit wil zeggen dat de gracht zo goed als volledig werd gedempt –of althans dit uiteinde- en dan pas de gracht in deze zone werd rechtgetrokken. Dit kan er op wijzen dat bij een volgende fase slechts een deel van de gracht is heruitgegraven, maar in eenzelfde beweging de gracht is rechtgetrokken tot aan de Slijpebeek. Anderzijds kan het praktisch geweest zijn om eerst een deel te dempen alvorens de gracht verder door te trekken naar de Slijpebeek.

Op de bodem van dit grachtsegment werden houtresten teruggevonden van dunne buigzaam twijgen die in los ongebonden verband lagen. Het hout werd gedetermineerd door 'Cambium Botany / Archeobotanisch onderzoek'. Het volledige rapport kan worden geraadpleegd in de bijlage.

*'Het houtmonster (M-15) bestaat uit een takkenmonster die afkomstig is uit de vulling van een gracht (S50, coupe C, vulling 6). Het takkenpakket is tenminste 2,5 cm dik en bestaat uit (onbewerkt) rondhout met schors. De diameter van het takhout varieert van 3 tot 10 mm. Het hout is iets ovaal door bodemcompressie. Het hout ligt allemaal dezelfde oriëntatie; er is geen structuur in herkenbaar. Uit het takkenmonster zijn 10 takken met verschillende diameters gedetermineerd. In 6 gevallen gaat het om één- en tweejarig wilgenhout (*Salix* sp.) en in 4 gevallen om tweejarig elzenhout (*Alnus* sp.). Het hout kan als snoeiafval in de gracht zijn gedeponerd toen deze werd gedempt, het is echter ook mogelijk dat het hout in het water werd gelegd om het soepel te houden zodat het gebruikt kon worden voor vlechtwerken.'*

De grote hoeveelheid van dit hout wijst inderdaad in de richting op een doelbewuste plaatsing op de grachtbodem. Dit is nergens anders in de walgrachten vastgesteld. Naast de mogelijke functie om twijgen soepel te houden kan het ook zijn dat men op die manier inkalving van de toegang wou vermijden. Het kan ook gaan om een toevallige dump van een houten scherm of beschoeiing in vlechtwerk van twijgen.

Figuur 46: Houtresten onderaan gedempte gracht S50, weergave van de situatie in vlak

Figuur 45: Houtresten onderaan gedempte gracht S50, detail van coupe C.

Figuur 47: Halve dwarscoupe op gedempte walgracht S50 (Coupe E). Rechts is de greppel (/gracht) S49 zichtbaar. Deze heeft een lichtgrijze vulling.

Figuur 48: Zone van het zuidwestelijk uiteinde van de cirkelvormige gracht na het plaatsen van de verschillende coupes, rechts is coupe E zichtbaar.

5.1.2.3 Dwarsdoorsnede in profiel 101

In de zuidwestelijke doorsnede van de walgracht in WP1, geregistreerd als P101, zien we net als in de lengtecoupe op het zuidwestelijke uiteinde, opnieuw twee fases in de vulling van de gracht. Onderaan zijn opnieuw twee humeuze, donkergrijze banden aanwezig.

In een eerste fase is de gracht 2,3m diep uitgegraven ten opzichte van het maaiveld (dit is tot +15,70m TAW). Slechts een onderste laag kende een wat meer humeuzere vulling. In een tweede fase is de gracht opnieuw uitgegraven doorheen de lemige vulling van fase 1. De uitgraving gebeurde iets minder breed waardoor deze duidelijk zichtbaar is

Op basis van de grillige aflijningen kan worden afgeleid zowel bij de geleidelijke vulling (deels met humeus materiaal) al bij de vrij plotse demping (Laag 10) de lagen vochtig tot nat waren. De onduidelijke aflijningen van de heruitgravingen kunnen hiermee ook te maken hebben. De grillige scheiding tussen pakketten en uitgravingen onderling kan te maken hebben met '*trampling*', niet door dieren, maar door mensen die de gracht ruimden.

Figuur 49: Doorsnede van de walgracht S8 in profiel 101. Met in het wit kader een detail dat hieronder wordt weergegeven.

Figuur 50: Detail van de vulling van de walgracht in profiel 101. In witte stippellijn de uitgraving die wordt gelinkt met fase 3. De pijl wijst op een mogelijke heruitgraving binnen fase 1. De rode pijl geeft dan weer de grillige aflijning weer tussen het humeus materiaal en de dempingsfase, wat wijst op een vochtige tot natte context.

5.1.2.4 Dwarsdoorsnede in profiel 401

In de noordoostelijke doorsnede van werkput 1 met de profielbank was de walgracht (in werkput 4 S81 genoemd) in een eerste fase uitgegraven tot +15m TAW. Het aflijnen van de lagen in functie van het onderscheiden van dempingsfases en heruitgravingen was er geen senicure. De organische lagen wezen op een vrij steile, U-vormige uitgraving in een tweede fase. Maar deze indruk kan zijn veroorzaakt doordat organisch materiaal in meer oxiderende delen minder goed is bewaard. Ook de aanwezigheid van ijzer- en mangaanafzetting in een vermoedelijke laatste dempingsfase maakt het onderscheid tussen verschillende lagen er niet eenvoudiger op. In onderstaande figuur wordt aangeduid wat vermoedelijk de tweede fase is, maar het mag duidelijk blijken dat ook hier sprake is van verschillende heruitgravingen. De demping van de gracht op de humeuze laag is ook hier, net als in profiel 101, grillig. De demping gebeurde met een lemige homogene grond. De vulling tijdens de gebruiksfase is opmerkelijk meer kleiig van textuur.

Figuur 51: Dwarsdoorsnede van de walgracht in profiel 401.

Figuur 52: Detail van de centrale vulling met aanduiding van de vermoedelijke 2de fase (stippellijn). De rode pijl geeft de demping weer op een in oorsprong vochtige sterk organische laag.

5.1.3 Fase 3: De rechtekking naar de Slijpebeek

5.1.3.1 Dwarsdoorsnede in profiel 102

In profiel 102 werd de walgracht eveneens dwars doorsneden. Op deze plaats was de gracht +15,8m diep. Een doorsnede op dit deel van de gracht blijkt enigszins te verschillen in vergelijking met de doorsneden die hierboven zijn aangehaald. De verschillende lagen vertonen geen indicaties op heruitgavingen. De onderste laag blijkt verspitte natuurlijke bodem en is helemaal niet humeus. Het lijkt alsof de bodem van de gracht na het uitgraven deels snel werd afgedekt, mogelijk door ingevallen grond. Daarop bevindt zich een meer grijzer, organisch rijker pakket. De laag vertoonde een concave vorm. Vermoedelijk werd bij het dempen van de grote walgracht langs weerszijde grond in de gracht gestort, waardoor de nattere, humeuze vulling wat werd opgeduwd. Rondom deze laag was de bodem reducerend.

Figuur 53: Zicht op het totale profiel 102. Centraal de dwarsdoorsnede op de gracht S78. Op het vlak erachter is de gracht in vlak iets bruiner dan de zone van het neerhof, gelegen binnen de cirkel.

Figuur 54: Zicht op de grachtvulling in profiel 102. De gracht doorsnijdt een sterk uitgeloopte witte laag en daaronder een band met ijzeraanrijking.

Figuur 55: Detail van de onderste lagen van de gracht. Het meer organisch pakket lijkt te zijn opgestuwd aan beide zijden, mogelijk als het gevolg van het dichtwerpen van de gracht.

Dit duidelijk verschil met de andere doorsnedes heeft te maken met het feit dat het hier niet meer de cirkelvormige fase betreft, maar het deel dat in een latere fase is rechtgetrokken richting de beek. Dit spoor verschilt duidelijk met de circulaire gracht (S8, S81) en werd als S78 benoemd in vlak. Op de locatie waar profiel 102 werd gezet heeft S78 de oudere gracht volledig weggegraven.

Binnen WP1 werd de gracht verdiept tot vlak 4. In dit vlak was duidelijk hoe de grachtvulling van S78 met centrale donkere, organische vulling de oudere, circulaire walgracht oversneed. Een coupe ter hoogte van deze oversnijding toonde de relatie opnieuw duidelijk aan. Opmerkelijk is dat in deze doorsnede wel verschillende fases zichtbaar zijn binnen de vulling.

Figuur 56: Overzicht gedempte fase S50 met rechtgetrokken walgracht S78 in vlak 2 en vlak 4 . S49 en S50 in vlak 2 zijn hier in witte stippellijn weergegeven.

Figuur 57: Werkput 1, vlak 4. Doorsnede ter hoogte van de oversnijding S78-S50. De rechtgetrokken walgracht kent ook meerdere fasen.

5.1.3.1 Dwarsdoorsnede coupe A ter hoogte van de Slijpebeek

De rechtgetrokken walgracht werd in het zuidoosten van werkput 1 vlak voor de Slijpebeek nogmaals gecoupeerd (coupe A). De gracht ging op deze plaats tot +15,6m TAW, dit was ca. 2,4m onder het maaiveld.

De vulling bestaat uit een eenvoudige opbouw van een onderste grijs, humeus pakket. Daarop liggen leempakketten die mogelijk in verband kunnen worden gebracht met de dichtwerping van de gracht. Er zijn geen aanwijzingen voor heruitgravingen op deze locatie.

Figuur 58: Doorsnede van S78 ter hoogte van de Slijpebeek.

5.1.4 Analyse van pollen en macroresten

Omwille van de gelaagdheid en de diepte van dit type sporen, waarbij de bewaring van organische resten steeds optimaal is, werd besloten hier de nodige stalen te nemen in functie van landschapsreconstructie. Op basis van de fasering die in functie van het archeologierapport werd waargenomen zijn een aantal monsters geselecteerd voor waardering en analyse. Hieronder worden de resultaten van de analyses beknopt weergegeven. Het rapport kan worden geraadpleegd in de bijlage.

5.1.4.1 Fase 1

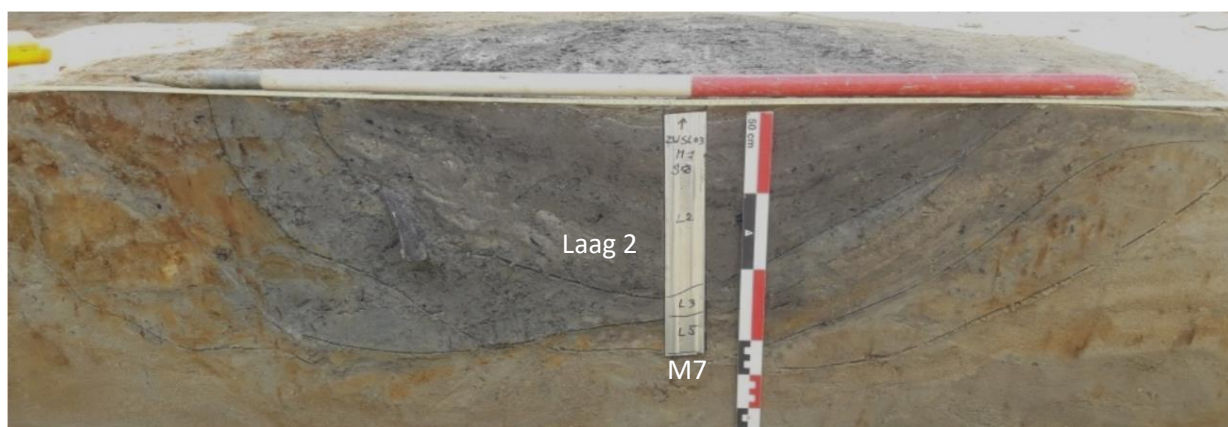
Tijdens de verwerking werd geopteerd om de stalen uit de waterkuil te selecteren voor verder onderzoek. De stalen uit deze lagen kwamen uit reducerende, en dus zuurstofarme lagen. De kans dat er organische resten goed zijn bewaard uit de greppel spoor S9 lijkt kleiner. Daarnaast zouden eventuele positieve resultaten van de waterkuil in relatie kunnen worden gezet met de resultaten van de walgracht.

Geselecteerde stalen:

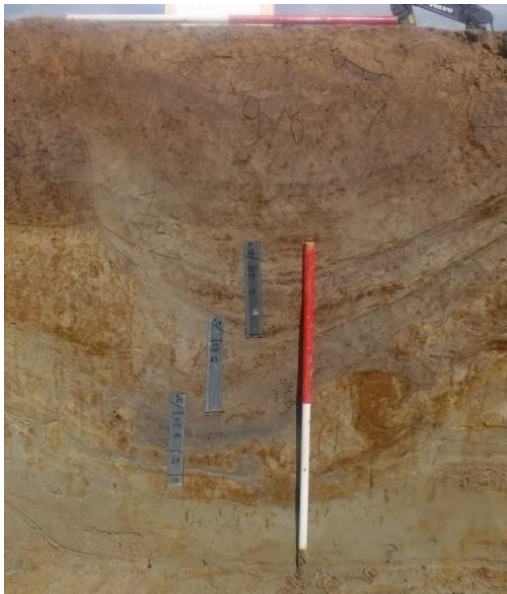
- Macroresten: M8, laag 2
- Pollen: M7, laag 2

Tabel 3: Lijst met de stalen uit de greppels en de waterkuil (fase 1 van de site).

Staalnummer	Put	Spoor	Vulling	Code
1	1	9	10	Houtskool
2	1	9	6	Pollenmonster
3	1	9	8	Pollenmonster
4	1	9	9	Pollenmonster
5	1	9	10	Macroresten
6	1	9	8	Macroresten
7	1	58	2	Pollenmonster
8	1	58	2	Macroresten
9	1	58	3	Macroresten

Figuur 59: Waterkuil S58, pollenstaal M7. Staalnames van laag 2 werden weerhouden voor verdere waardering en analyse.

Figuur 60: Greppel/gracht S9, pollenstalen M2, M3 en M4. Deze stalen werden niet geselecteerd voor verder onderzoek.

De **analyse van de macroresten** leverden hoofdzakelijk resten van wilde planten op. Enkel een kapsel van het gewas vlas wijst mogelijk op de bewerking van deze plant. Tot de wilde planten behoren voornamelijk ruderalen en oever- en waterplanten. De ruderalen, planten die groeien op en langsheen bewerkte en bewoonde zones, zoals boterbloem en brandnetel, duiden enigszins op verstoorde en relatief voedselrijke bodems, wat kan wijzen op landbouwactiviteit. Al zijn akkeronkruiden dan weer minder goed vertegenwoordigd (enkel door de aanwezigheid van schapenzuring). De oever- en waterplanten bevestigen dat de kuil waterdragend is geweest. Naast deze twee groepen zijn ook resten aangetroffen van zwarte els, gewone braam en gewone vlier. In de nabijheid moet er dus sprake zijn van een bos of struweel.

De aanwezige **pollen** vullen deze gegevens mooi aan. Binnen het pollenspectrum zijn de aanwijzingen voor de aanwezigheid van bos of struweel en grasland het grootst. Onder de bomen is de soort els het meest dominant, maar er komen ook pollen van berk, hazelaar, kastanje en eik voor. Het hoge percentage aan resten van graan (9,5%) wijst op het feit dat graan in de onmiddellijke omgeving werd verbouwd. Gezien de afwezigheid resten van graan in het staal voor macroresten wordt er vermoed dat het graan op dat moment niet op de site werd verwerkt. Ook de aanwezigheid van stuifmeelkorrels van korenbloem wijst op de aanwezigheid van akkers. Daarnaast zijn er indicatoren voor begrazing. Zo is smalle weegbree veel voorkomend op stikstofrijke graslanden. In tegenstelling tot de macroresten zijn er geen aanwijzingen voor het functioneren van de kuil als waterkuil, maar kan dit ook niet worden weerlegd.

Uit beide onderzoeken kan worden afgeleid dat deze kuil een waterdragende structuur betrof in een sterk gevarieerd landschap. In de nabijheid zijn akkers gelegen, evenals graslanden of braakliggende landen. Door de afwezigheid van resten van graan wordt verondersteld dat de akkers op enige afstand van de site waren gelegen, en de oogst niet op de site werd verwerkt. Struweel en bos komt zowel voor in het nattere beekdal als op hoger gelegen droge gronden, waar een gemengd loofbos voorkwam.

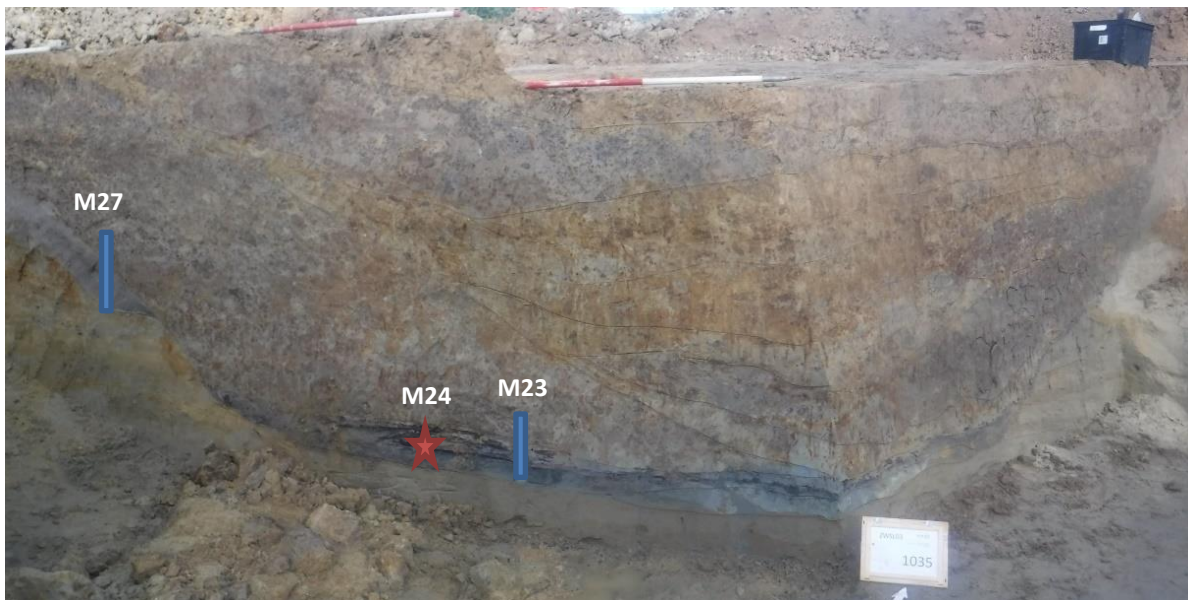
5.1.4.2 Fase 2

Deze fase betreft de circulaire fase van de walgracht. Enkele monsters kwamen in aanmerking voor een labo-onderzoek.

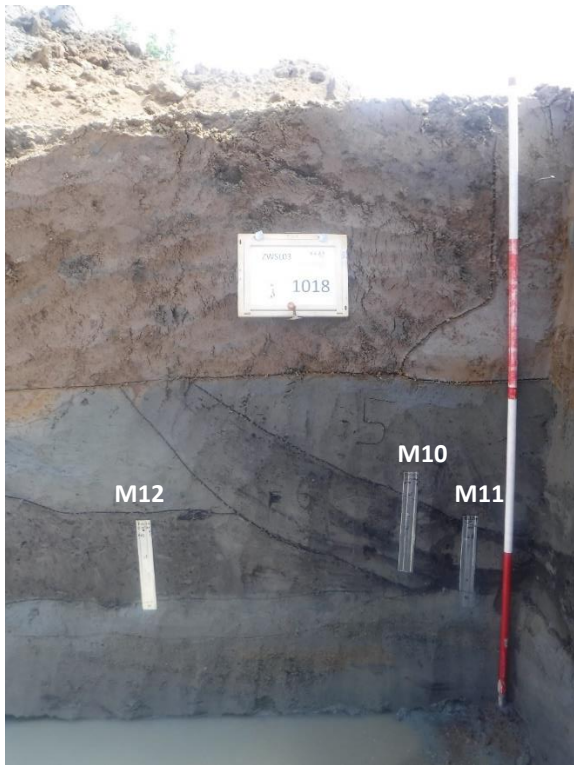
Geselecteerde stalen:

- Macroresten: M24 (S50, coupe C, laag 7)
- Pollen: M12 (S8, coupe B, laag 8)
M23 (S50, coupe C, laag 7)
M36 (S81, P401, laag 7)

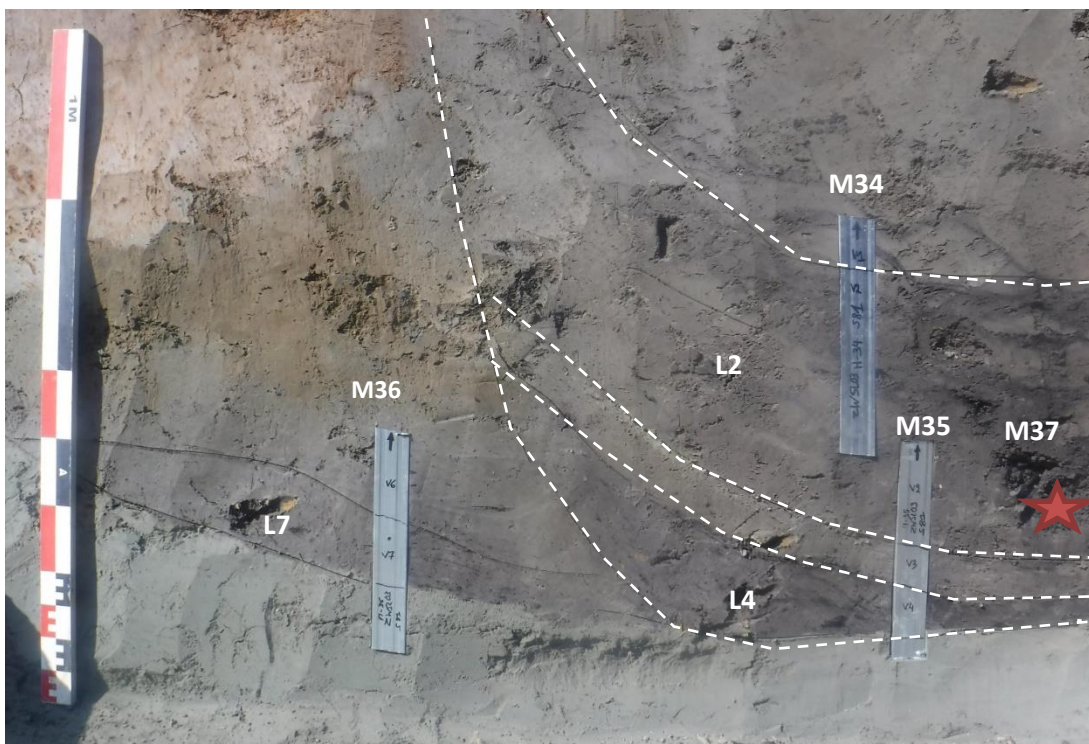
Deze monsters zijn genomen van een laag die met vrij grote zekerheid als de oudste gebruiksfase kan worden benoemd. Ze werden genomen in zuidoostelijke uiteinde van de circulaire gracht die tijdens een volgende fase niet werd vergraven.

Figuur 61: Gedempte walgracht S50 (links coupe C) met aanduiding van de locatie van de pollenbakken M23 en M27, en het staal voor macroresten M24 (rode ster).

Figuur 62: Detail van de lengtedoorsnede op S85. Staalname in functie van pollenonderzoek . M12 behoort tot fase 2, M10 en 11 tot fase 3. Enkel M12 werd geanalyseerd.

Figuur 63: Detail van de lengtedoorsnede op S81. Staalname in functie van pollenonderzoek . M36 behoort tot fase 2, M34 en M35 tot fase 3. M36 en M35 zijn geanalyseerd.

De **analyse van de macroresten uit M24** leverden enkel resten van wilde planten op, en geen gebruiksplanten. Tot de wilde planten behoren akkeronkruiden, ruderalen en bomen. Daarnaast zijn er ook oever- en waterplanten aangetroffen. De akkeronkruiden en ruderalen wijzen op bewerkte grond. De meer dan 200 vruchten van wilg en tientallen van els, vlier, zure kers en gewone braam duiden op de aanwezigheid van bos en struwelen onmiddellijk in de nabijheid van de site. De wilg (wilgen) moeten direct naast de bemonsterde zone hebben gestaan.

Het **pollenspectrum uit M23 (S50)** wijst op de aanwezigheid van bos en struweel in natte gebieden, maar evengoed op bossen op drogere zones, evenals graslanden en akkers. In de nabijheid moet er sprake zijn van een elzenbos. Het aandeel oeverplanten en waterplanten is laag, in tegenstelling tot wat de analyse van de macroresten blijkt. Er zijn ook schimmels aangetroffen die in verband kunnen worden gebracht met verbranding en houtskool.

De analyse van **M12 (S8)** geeft een gelijkaardig beeld. Ook hier blijkt een dominante aanwezigheid van soorten uit een nat bos en struweel, met soorten zoals els en wilg. Maar er zijn ook nog steeds indicaties van bos op droge gronden. Ook grasland is goed vertegenwoordigd, evenals graan. Daarnaast is ook hennep aangetroffen. De stikstofindicator *Urtica* en schimmels wijzen op de aanwezigheid van vee. Resten van eendenkroos duiden op ondiep water.

Uit het **pollenstaal M36 (S81)** blijken eveneens voornamelijk pollen van soorten uit nat bos en struweel, graslanden en overige kruiden aanwezig te zijn. De dominante boomsoort is de els. 10% van de pollen behoort tot granen. Planten als hennep wijzen op akkerbouw. Daarnaast zijn ook hier schimmels aanwezig die te linken zijn met mest, en dus met veeteelt. De waterplant kransvederkruid wijst op een lage waterstand in de gracht. Pollen afkomstig van soorten uit een droog bos komen in een lager aantal voor.

Algemeen duidt dit onderzoek op een watervoerende gracht met in de directe omgeving de aanwezigheid van wilgen en (mogelijk langsheen de beek) een elzenbos. De omgeving is voor de rest vrij gedifferentieerd maar open met akkers en graslanden. De aanwezigheid van ruderalen (planten die wijzen op bewerkte en bewoonde zones) en tredplanten moet ook niet verwonderlijk zijn gezien de aard van de site. De aanwezigheid van mestschimmels in de gracht wijst erop dat dierlijke mest in de gracht is terecht gekomen en het vee dus in de onmiddellijke nabijheid moet worden gesitueerd.

5.1.4.3 Fase 3

Deze fase betreft de fase van de deels rechtgetrokken walgracht. Enkele monsters kwamen in aanmerking voor een onderzoek.

Geselecteerde stalen:

Macroresten: M37 (S81, laag 2)

Pollenstaal: M29 (S78, laag 5)

M35 (S81, P401, laag 2)

Figuur 64: Pollenmonster M29 in fase 3 van de walgracht (S78).

Figuur 65: Pollenmonster M29 in fase 3 van de walgracht (S78), evenwel in een heruitgraving van deze fase.

De **analyse van de macroresten uit M37** leverden voornamelijk resten van wilde planten op. Het gaat dan voornamelijk om water- en oeverplanten zoals waterweegbree, watertorkruis en waterranonkel. De gracht had dus een watervoerende functie. Ook resten van bossen en struweel zijn af te leiden uit het spectrum van de macroresten. Hiertoe behoort els, hop, gewone vlier en bitterzoet. Daarnaast zijn ook resten van ruderalen gedetermineerd. Tot de weinige gebruiksplanten behoren zes kapsels van vlas.

Het **pollenstaal M29** uit S78 (laag 5) duiden op een natte bossen en grasland, daarnaast zijn soorten uit droge bossen en kruiden gevonden. De meest voorkomende boomsoorten zijn els en es. Deze laatste groeit in principe voornamelijk op drogere gronden, al is de soort ook bestand tegen kortstondige overstromingen. Boomsoorten van types die op drogere gronden voorkomen zijn zeldzaam (eik, beuk, linde). Daarnaast zijn pollen van granen gevonden. Egelskop komt ook voor, deze plant groeit in en rond stilstaand water. Schimmels kunnen dan weer gelinkt worden aan mest en vergaan plantaardig materiaal.

Het pollenstaal M35 werd genomen van laag 2 van S81, dezelfde laag als waaruit ook het staal M37 werd genomen (i.f.v. macroresten). Deze laag is niet de onderste laag van de heruitgraving, maar kan eerder worden gelinkt met het geleidelijk dichtslippen van de gracht. Uitgegraven grond kan opnieuw in de gracht zijn terecht gekomen. Daarom wordt verondersteld dat dit staal niet geheel als 'zuiver' mag worden beschouwd.

Het pollenspectrum bestaat bijna uitsluitend uit kruiden. Daarnaast is ook graan vertegenwoordigd, maar typische akkeronkruiden ontbreken. Opvallend is het hoog percentage aan waterweegbree, een kruid dat niet in andere pollenstalen is aangetroffen. De resultaten wijzen op een vrijwel boomloos landschap.

Samengevat blijkt uit deze analyse dat er nog steeds sprake is van een sterk gemengd landschap, waarbij bossen aanwezig zijn binnen zowel het nattere landschap als de hogere gelegen droge gebieden. Zowel het aantal soorten als het percentage van bossen en struweel lijkt te zijn gedaald ten opzichte van de aanwezigheid in fase 2. Zo komen de soorten berk, haagbeuk en eik niet tot nauwelijks meer voor. Dit kan een aanwijzing van de verdere ontginning van bossen. Daarnaast zijn er aanduidingen van grasland en duiden graanpollen op de aanwezigheid van akkers of de verwerking van het graan op de site. De weinige resten van vlas duiden op de aanwezigheid van deze plant nabij de site. Daarnaast wijzen de organische resten ook op het natte karakter van de gracht.

5.1.5 Algemene interpretatie van de walgracht

Alle gegevens tezamen over de walgracht leiden tot een boeiende conclusie dat deze gracht, hoe kortstondig deze relatief gezien heeft bestaan, toch verschillende fases kent. In het voorafgaand archeologierapport werd nog verondersteld dat het 4 fases betrof. Bij de verdere uitwerking van de gegevens, en meer bepaald een gedetailleerde studie van alle doorsnedes en vlakken, kan deze oorspronkelijke hypothese worden bijgeschaafd.

Uit bovenstaande gegevens blijkt dat er 3 fasen kunnen worden benoemd.

- Fase 1: Aanleg van enkele kleinere grachten/greppels. Vermoedelijk in functie van de voorbereiding van de site. Mogelijke verklaringen zijn het graven van afwateringsgreppels zodat de diepe gracht kon worden uitgegraven. Evengoed, of gelijktijdig kunnen ze dienst hebben gedaan voor de afbakening van de gracht die diende te worden uitgegraven. Daarnaast blijkt één van deze greppels ook de toegangsweg te hebben afgebakend. Deze weg bevond zich aldus tussen de Slijpebeek en deze greppel.

- Fase 2 : De walgracht wordt cirkelvormig uitgegraven. De uitgraving is vermoedelijk 10m breed, en gaat meer dan 2m diep onder het maaiveld. De uitgraving gebeurt in een gelaagd, sterk kleiig pakket, afkomstig van alluviale afzettingen. De grond werd duidelijk niet centraal opgeworpen. Mogelijk was er sprake van een soort van wal aan de binnenzijde van de gracht, maar hiervan zijn geen resten van teruggevonden.

Het grondverzet dat gepaard ging met het uitgraven van de walgracht wordt ruwweg geschat op een 2600m³. Indien de afgegraven grond werd aangewend om het volledige oppervlak binnen de gracht op te hogen (een zone van ca. 2000m² zonder rekening te houden met de gracht rond het opperhof), zou dit een ophoging van 1,30m betekenen. Deze grond zou dan tijdens nivelleringswerken opnieuw in de gracht zijn terechtgekomen. Die kleiige kalkrijke alluviale grond werd echter niet teruggevonden

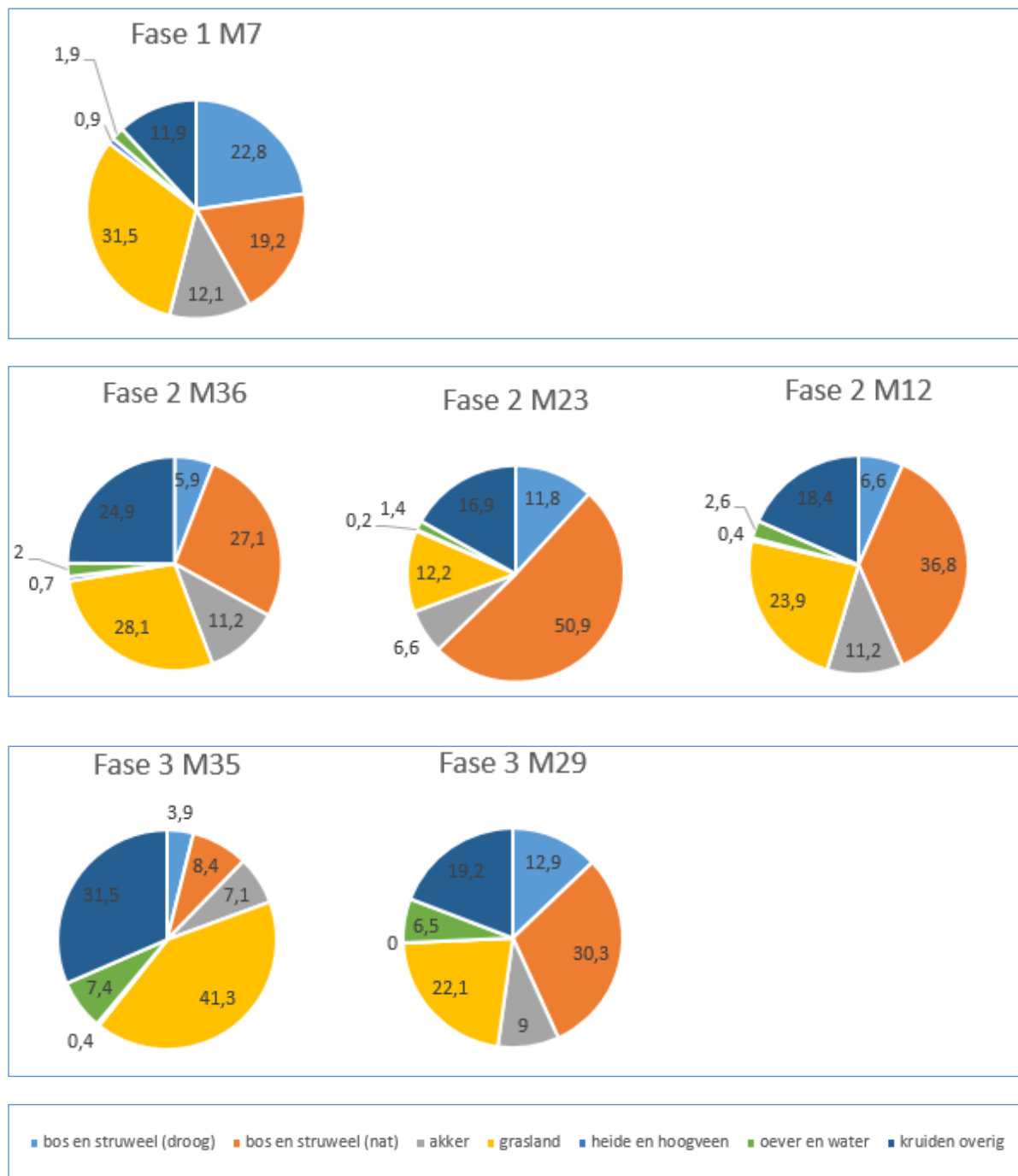
in de gracht. Het betrof immers eerder lemige grond. De vraag moet hier worden gesteld waar men met de uitgraven grond tijdens de aanleg van de site heeft naartoe getransporteerd.

In bijna alle doorsnedes werd onderaan de gracht een organisch pakket aangetroffen. Het gaat om de gebruiksfase van de gracht. Er zijn enkele vage aanwijzingen dat de gracht enkele maal is geruimd/heruitgegraven. Uiteindelijk blijkt er in de gracht heel wat grond te zijn terechtgekomen. Het gaat om soms om wat kleiig materiaal, soms eerder fijnzandige kleiige leem. Het is daarbij niet uitgesloten dat een deel van een mogelijke wal in de gracht terecht is gekomen, al dan niet doelbewust.

Fase 3: Vast staat dat op een bepaald moment de gracht opnieuw wordt uitgegraven waarbij de circulaire vorm verdwijnt. Het zuidoostelijke deel wordt immers recht getrokken, richting de Slijpebeek waardoor de walgracht rechtstreeks in verbinding met de beek kwam te staan. Deze fase vertoont opnieuw onderaan een organische laag, waarbij ook aanwijzingen zijn van geleidelijke vulling en/of heruitgravingen. Vast staat dat het geheel in quasi één beweging is gedempt. Dit valt af te leiden uit de scherpe en grillige aflijning tussen het humeus pakket en de ingeworpen leemgrond.

De reden van deze herinrichting van de site blijft een raadsel. Mogelijk wou men een bredere toegang creëren of zocht men een rechtstreekse verbinding met de Slijpebeek om bijvoorbeeld het waterpeil op niveau te houden (zowel aan- als afvloei). Vast staat dat zowel de aanleg als het heruitgraven gepaard ging met heel wat arbeidsintensief grondverzet.

Wat de vegetatie betreft kregen we op basis van de onderzoeken van de stalen een vrij unieke inkijk in het landschap waarbinnen deze site was gelegen. Dit beeklandschap was vrij open en gedifferentieerd. De meest voorkomende boomsoorten waren els, wilg en es, soorten die met natte gronden kunnen worden gerelateerd. Het aantal boomsoorten die eerder in relatie gebracht worden met droge gronden zijn in veel mindere mate aangetroffen, wat betekent dat een gemengd loofbos niet in de onmiddellijke omgeving aanwezig was. Er blijkt ook een evolutie zichtbaar waarbij pollen van bomen en struweel die op droge gronden gedijen, afnemen in aantal en soorten. Het bos in de omgeving is verder ontgonnen in functie van het gebruik van hout en het verkrijgen van landbouwgrond. Er was dus een evolutie naar een meer open landschap. Andere grote schommelingen zijn het voorkomen van soorten op natte bodems. De graanpollen wijzen op akkers in directe omgeving, of op het feit dat graan op de site werd verwerkt, gezien graanpollen geen verre verspreiding kennen. Daarnaast wijzen zowel graaslanden als mestschimmels op de aanwezigheid van vee. Gedurende de volledige periode dat de site in gebruik was, was de menselijke invloed op de vegetatie groot, aangezien in elk staal resten van akkeronkruiden en tredplanten zijn aangetroffen.

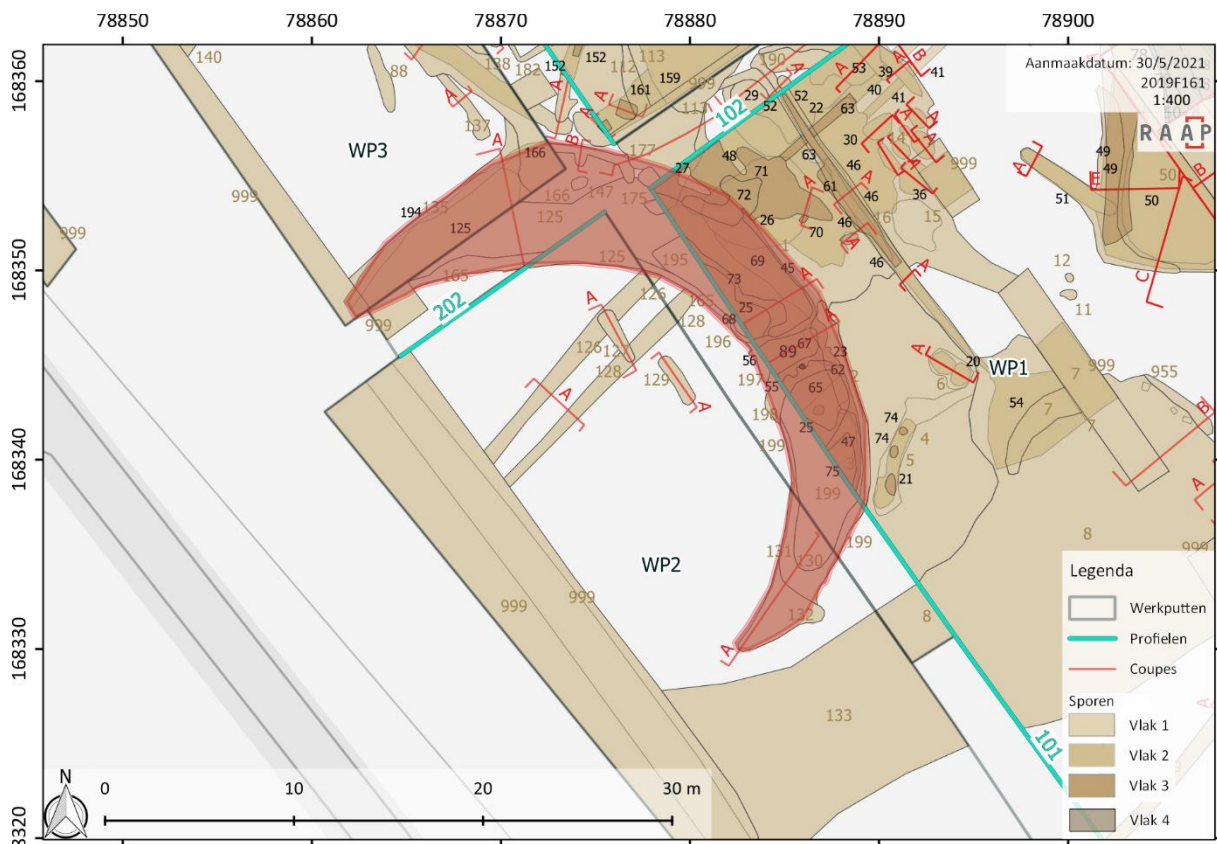
Figuur 66: Het voorkomen van de verschillende plantengroepen per pollenstalen (%), onderverdeeld in de 3 fases. De aanwezigheid van bos en struweel op droge gronden blijkt te zijn afgenomen in fase 2 en 3. Dit kan een aanwijzing zijn van het ontginnen van bosgronden in de omgeving van de site.

De 12% aan bos en struweel op droge bodem bij staal M29 is voornamelijk te wijten aan het voorkomen van es, een soort die ook goed gedijt in nattere omgevingen. Dit kan dus de een verklaring zijn van dit hoger percentage van deze vegetatiegroep.

5.2 Het opperhof (structuur 2)

Binnen de brede walgracht van structuur 1 werd nog een tweede gracht vastgesteld (structuur 2), waardoor de site met walgracht een tweeledige structuur met opper- en neerhof vertoont. Deze binnenste gracht werd op het terrein evenwel slechts herkend in de eindfase van de opgraving, toen de profielbanken weggenomen werden.

De gracht komt terug in werkput 1, 2 en 3 en werd oorspronkelijk als 40 verschillende lagen benoemd in de verschillende vlakken en profielen (S2, 3, 23, 25, 45, 47, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 73, 75, 76, 84, 85, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 125, 130, 131, 132, 135, 165, 166, 191, 195, 197, 198, 199). In werkput 1 werd de structuur voornamelijk pas zichtbaar in een tweede vlak en zeer duidelijk in een derde vlak.

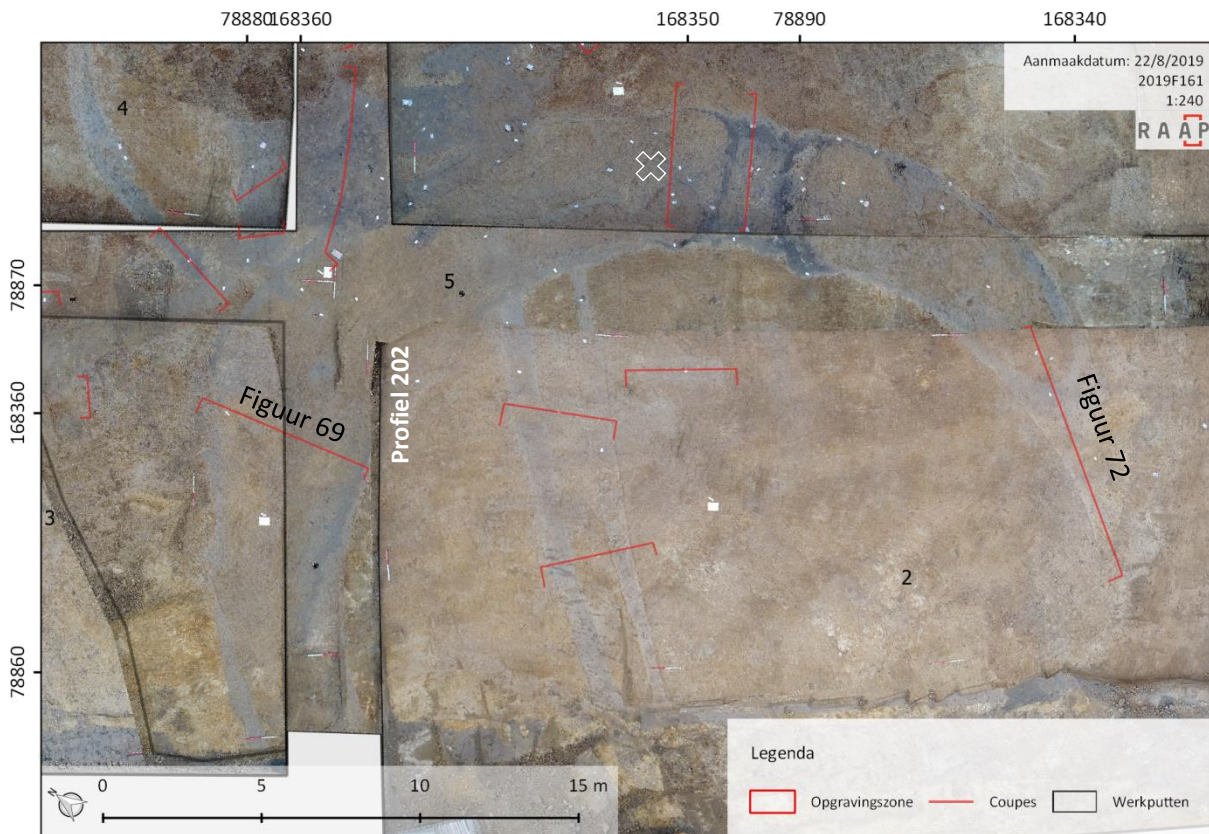
Figuur 67: Zicht op het grondplan van het opperhof (vlak 1 en 3), met weergave van de coupes en profielen. De buitenzijde van de omgrachting rond het opperhof is rood ingekleurd.

5.2.1 De gracht rond het opperhof

De gracht van het opperhof was opmerkelijk smaller dan de buitenste walgracht. Ook maakte deze geen volledige omtrekking rond het opperhof, maar vertoonde deze een sikkelvorm in vlak waarbij vermoedelijk geen verbinding gemaakt werd met de buitenste walgracht. In het zuidoosten eindigde de gracht (in vlak) op 2m afstand van de walgracht. Ter hoogte van het andere 'uiteinde' is de relatie met de walgracht niet gekend wegens de recente versterking op deze locatie. Gezien de gracht op deze plaats ook versmalde, wordt echter aangenomen dat het om twee aparte structuren gaat. We weten

echter niet of dit ook het geval is op het oorspronkelijke maaiveld. Evengoed was de gracht omheen het opperhof minder diep, maar sloot deze alsnog aan op de walgracht.

De gracht was op zijn breedst in het noordelijk deel (ongeveer 6m) en versmalde richting het westen (ongeveer 4m). In het zuidoosten eindigt de gracht (in vlak) op 2m afstand van de walgracht. Omdat de gracht tijdens het terreinonderzoek pas werd herkend bij het weghalen van de profielbanken na het volledig afwerken van werkput 1, 2 en 4 in functie van de haaks doorlopende profielen, zijn er nauwelijks haakse coupes op deze structuur geplaatst. Heel wat informatie wordt dus gehaald uit doorsnedes die schuin of overlangs zijn gezet.

Figuur 68: Composiet-overzichtsfoto van de binnenste walgracht (structuur 2) met overzicht van geplaatste coupes. (Werkput 1 is hierbij in vlak 3 weergegeven, werkput 2 in vlak 1, werkput 3 in vlak 2, werkput 4 in vlak 2 en werkput 5 in vlak 1.) Op deze diepte kenmerkte de gracht zich door een iets humeuzere houtskoolrijke buitenrand met een centraal dempingspakket.

Slechts één coupe (coupe A op S164/S194) werd haaks gezet, nadat de behouden 'banken' van de kruiscoupe tot op vlak 1 werden verdiept (WP5) en de betreffende gracht dus duidelijk zichtbaar werd. De doorsnede vertoonde een zeer ongelijkmatige uitgraving. Op het eerste zicht waren er 2, of mogelijk 3 komvormige uitgravingen. Het diepste punt bevond zich op 16,6m TAW (dit is 90cm diep tov het eerste vlak). De vulling van het geheel was echter over de hele coupe gelijkaardig en er zijn geen duidelijke aanwijzingen van heruitgravingen. De onderste vulling was eerder heterogeen lichtgrijze zware zandleem waarbij heel wat ijzer- en mangaanconcretie zich aftekende. Hierboven lag een homogene grijze laag, eveneens zware zandleem, waarop zich een meer bruine laag bevond. De grijze laag (S164/S194) kan vermoedelijk worden gelinkt met de gebruiksfase, waarbij wat meer organisch materiaal in de gracht terecht kwam.

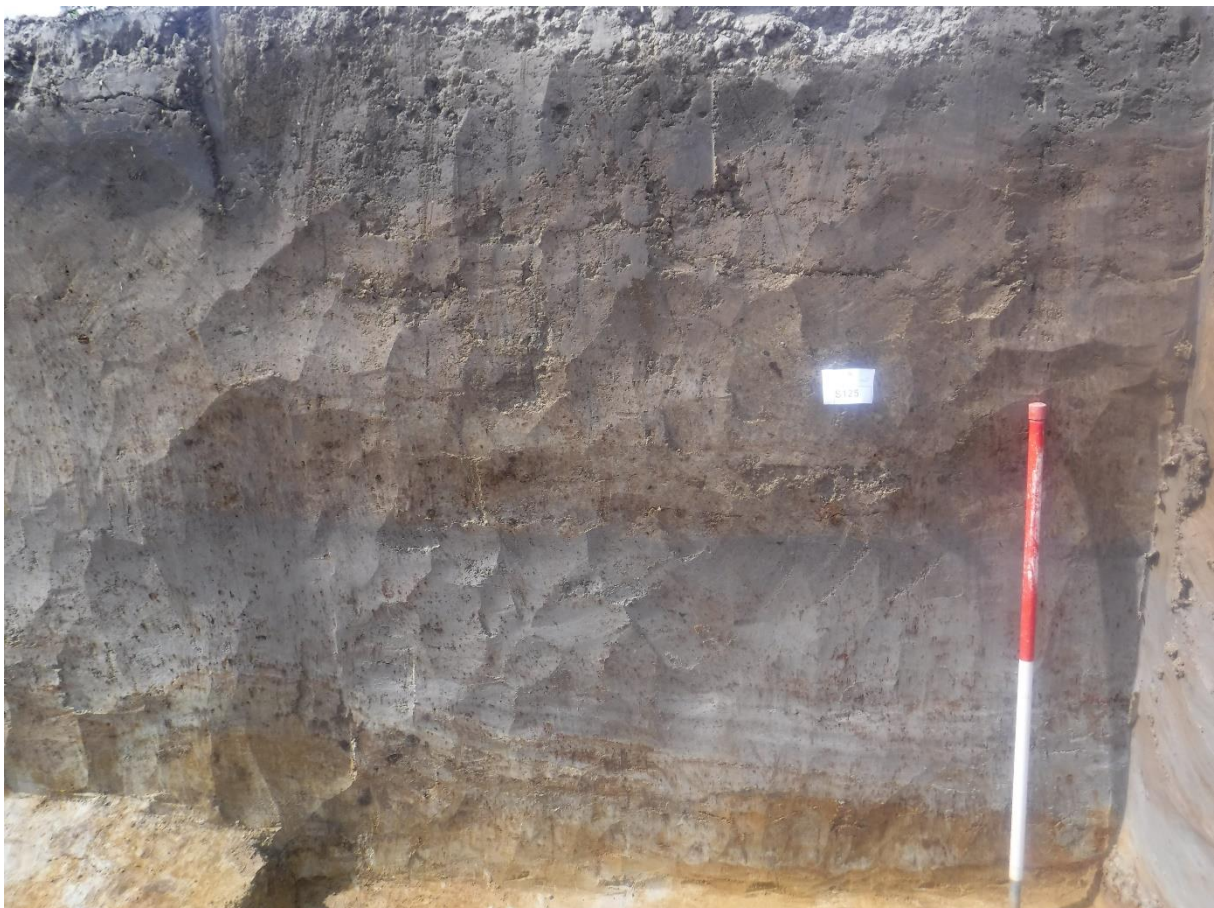

Figuur 69: Doorsnede op de gracht van het opperhof (S125, S165). De gracht blijkt ongelijkmatig te zijn uitgegraven, al is de vulling wel overal gelijk en zijn er geen duidelijke aanwijzingen voor heruitgravingen.

In het profiel 202 werd, voorafgaand aan het verdiepen van de banken, eveneens de greppel schuin aangesneden. In tegenstelling tot alle andere doorsnedes, werden hier wel kleiige ingespoelde lensjes waargenomen. Deze lagen bovenop een eerder dunne, wat zandige laag met veel ijzerconcretie. Dergelijke inspoelingslagen zijn in geen andere coupe waargenomen. De inspoeling van meer kleiige (natuurlijk) materiaal gebeurde wellicht bij regenval. De fases met meer stabiele waterstand worden gekenmerkt door de meer organische grijze laag. De demping bovenop de gebruiksfase is duidelijk zichtbaar in de vorm van een lichtbruin lemig pakket.

Figuur 70: Profiel 202 met rechts een schuine doorsnede op de gracht van het opperhof.

Figuur 71: Detail van P202, met onderaan ingespoelde kleige bandjes.

Het zuidelijke uiteinde van de sikkelvormige gracht werd in WP2 in de lengte gecoupeerd. Ook in deze doorsnede lijkt een eerste vulling voornamelijk uit verplaatst natuurlijk materiaal te gaan. Een tweede laag is lichtgrijs en homogeen. Daarop bevond er zich een meer bruinige laag die mogelijk kan worden

gelinkt met het dichtwerpen van de gracht. In dit profiel was het duidelijk dat de gracht geleidelijk aan minder diep was uitgegraven.

Figuur 72: Lengtedoorsnede op het zuidelijke uiteinde van de gracht, met aanduiding van verschillende lagen.

5.2.2 De toegang tot het opperhof

In het noordoosten (WP1) bleek in vlak 3 een 2,50m brede onderbreking aanwezig die afgezoomd wordt door een houtschoolrijke en meer organische rand. Deze donkere rand (S62) kan wellicht gelijk worden gesteld als de grijze band die in bovenstaande coupes werd besproken (S164 en S131).

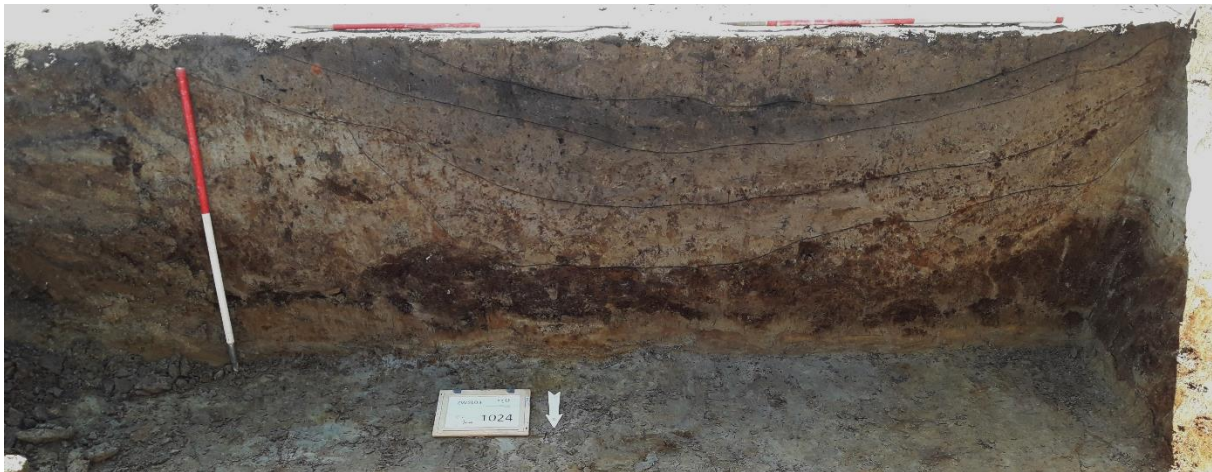
Ter hoogte van deze onderbreking (toegang) was er een oude fase van de gracht zichtbaar. De gracht was uitgegraven tot net boven een zeer harde natuurlijke, bijzonder ijzerrijke laag. Er is een poging ondernomen om doorheen deze harde laag te zijn gegraven aangezien de top werd uitgegraven. Gezien de hardheid van de laag zal men die poging hebben gestaakt (Figuur 76). In de vulling werden 3 fases herkend. Een eerste waarbij de gracht vrij snel deels lijkt opgevuld (al dan niet bewust). Na een tweede, stabielere fase - vertegenwoordigd door een organische en houtschoolrijke band - lijkt men de gracht vervolgens op een bepaald moment doelbewust gedempt te hebben (S125, 166, 47/62, 70, 68/84, 73/69). In vlak is de structuur voornamelijk op te merken door dit dempingspakket waarbij de onderliggende humeuzere laag er als een band omheen loopt (zie Figuur 68). Deze dempingspakketten maakten dat de gracht in werkput 1 en 2 eerst ook niet als dusdanig herkend werden. Ook in profiel 101 was niet duidelijk dat een gracht in de lengte werd gecoupeerd.

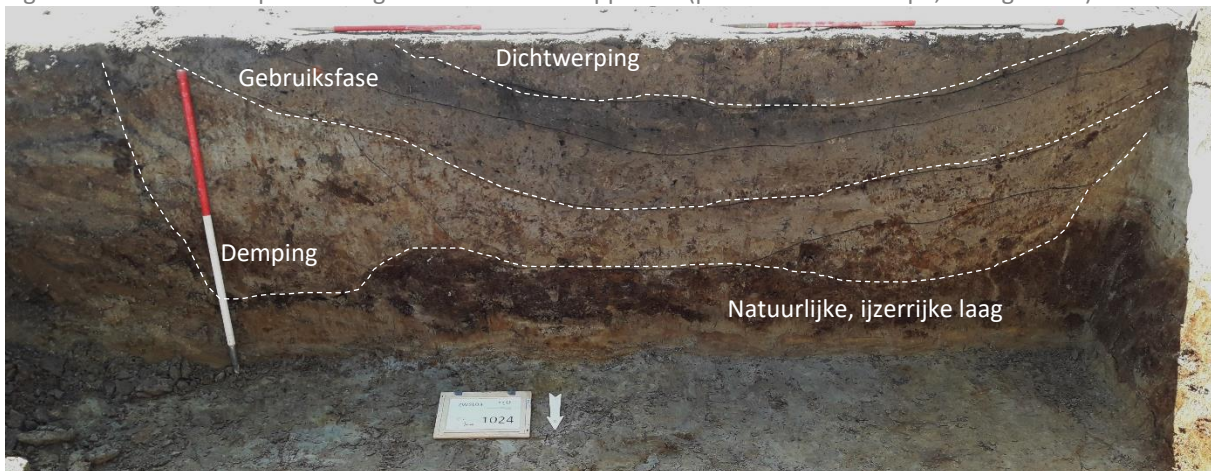
Figuur 73: Zicht op de gracht van het opperhof ter hoogte van werkput 1 (vlak 3).

Figuur 74: Luchtopname van de gracht van het opperhof (vlak 3). De onderbreking is duidelijk zichtbaar (aangeduid met pijl).

Figuur 75: Doorsnede op de oude grachtfase van het opperhof (plaats van deze coupe, zie Figuur 73)

Figuur 76: Zelfde foto als hierboven maar met aanduiding van de verschillende dempingen van de gracht rond het opperhof.

Doorheen de dichtgeworpen structuur lijkt een gracht te zijn uitgegraven waarbij een doorgang werd uitgespaard. Een doorsnede op deze jongere fase geeft opnieuw drie lagen weer: een eerste vulling (echter niet zo dik als in de doorsnede op de oudste fase), een houtsskoolrijke lens en een dempingsfase. Dit laatste pakket bevatte meerdere lagen.

In tegenstelling tot de eerste fase werd de gracht wél doorheen de natuurlijke laag met ijzerafzetting gegraven. De gracht reikt op deze plaats tot +16,53m TAW, in de oudere fase slechts tot +16,70m TAW. Door de aanleg van deze jongere, tweede fase, was de oudere grachtfase in vlak niet meer zichtbaar. Het noordelijke uiteinde van de gracht vertoonde één grijze tot donkergrijze laag met houtskoolbrokken. In het zuidelijke uiteinde zijn echter twee lagen aanwezig (S66 en S62). Dit wijst in de richting van een heruitgraving van dit deel van de gracht waarbij men niet tot het volledige uiteinde van de gracht heeft gegraven.

Wat de doorgang betreft van de tweede fase, was deze in het archeologische vlak 3 ca. 1,5m breed. Als de hellingsgraad die zichtbaar is in profiel P101 wordt aangehouden, zou de doorgang op het (huidige) maaiveld slechts 60cm bedragen. Indien de uitgraving steiler verliep, is een doorgang van 1m mogelijk, breed genoeg voor mensen dier, maar zeker niet voor een kar.

Figuur 77: Doorsnede op de tweede fase van de gracht van het opperhof (plaats van deze coupe, zie Figuur 73).

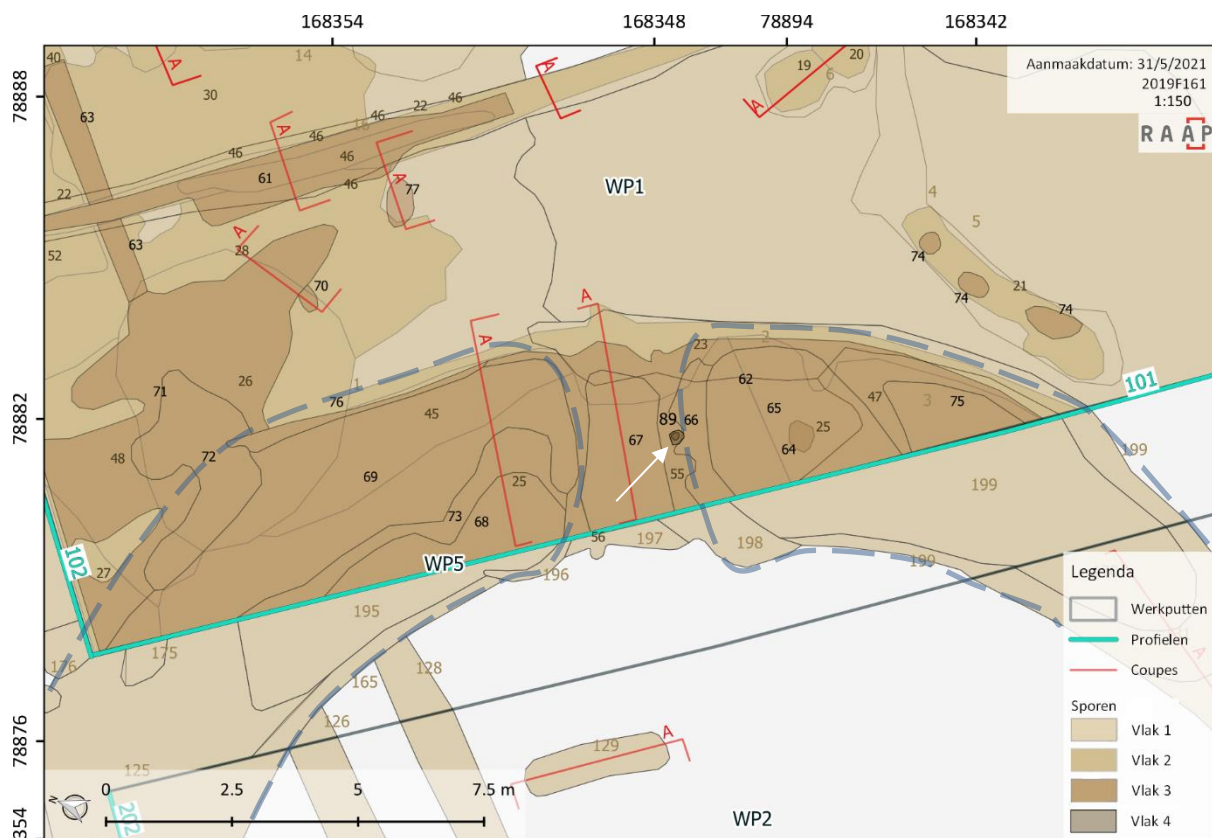
5.2.3 *Palen als basis van een brug of beschoeiing*

Bij het verdiepen van de gracht het aanleggen van profiel 101 kwam een goed bewaarde houten paal aan het licht die zich net ter hoogte van de toegang bevond (S89). Gezien deze locatie, wijst dit mogelijk de aanwezigheid van een structuur, zoals de basis van een brug. Wanneer de locatie van de paal geprojecteerd wordt op vlak 3, dan blijkt deze ter hoogte te liggen van de meer organische vulling van de tweede fase, op het moment dat de doorgang wordt gevormd door een onderbreking in de gracht, en een brug dus in principe niet van toepassing was. In dat geval kan het om de resten van beschoeiing gaan in functie van de toegang tot het opperhof.¹⁸

Gaat men er daarentegen van uit dat deze tot de eerste fase behoort, en de paal niet werd verwijderd bij de aanleg van de tweede fase, dan kan de locatie ervan effectief wijzen op de aanwezigheid van een brug.

De organische band in vlak 3 vertoonde een zeer grillig verloop, waarbij de paal in een kleine uitsnijding lag. Minstens twee andere vlekken in deze laag kunnen eveneens wijzen op palen, die echter niet zijn bewaard. De drie vlekken liggen alvast in één lijn. Aan de andere zijde zijn geen aanwijzingen van resten van een brug aangetroffen.

¹⁸ Resten van beschoeiing zijn ook aangetroffen tijdens de opgraving van het opperhof van de site 'Meierie' te Desselgem. RYSSAERT, BEKERS AND PYPE, 2008;

Figuur 78: Detail van de toegang, projectie van vlak 4 en de paal (S89, V201) op vlak 3, 2 en 1. In stippellijn de benaderende aflijning van de gracht rond het opperhof, de aangetroffen paal wordt met pijl aangeduid.

Figuur 79: Zicht op de sporen die zijn aangetroffen nabij de toegang (vlak 3). De ster geeft de locatie van de paal S89 weer (vlak 4). De pijlen duiden op mogelijke andere paalsporen die evenwel niet op het terrein zijn herkend.

5.2.4 Analyse van macroresten en de paal

5.2.4.1 Macroresten uit de gracht

De twee stalen die zijn geanalyseerd zijn afkomstig uit de tweede grachtfase, namelijk uit de donkere laag aan de weerszijde van de toegang van het opperhof. In de stalen M17 en M18 zijn bijna uitsluitend verkoolde plantenresten aangetroffen die toebehoren aan gebruiksplanten. Het gaat om heel wat resten van gerst, rogge en broodtarwe. Gerst is een van de oudste cultuurgewassen, terwijl rogge de meest gangbare soort was die in gebruik was tijdens de middeleeuwen. Broodtarwe is daarentegen een meer exclusievere graansoort en werd gehanteerd voor het maken van wit brood, dat doorgaans duurder was. Daarnaast zijn resten van bonen, erwten en hazelnoot aangetroffen. De wilde planten bestaan voornamelijk uit akkeronkruiden die mee met het graan zijn geoogst.

Gezien alle resten verkoold zijn en tezamen voorkomen is het aannemelijk dat de resten tezamen zijn gedeponeerd. Er kan hier onder meer gedacht worden aan afval na het schoonbranden van opslag-/voorraadplaatsen.

5.2.4.2 Dendrochronologisch onderzoek van de paal S89

In het rapport van het dendrochronologisch onderzoek kan het volgende worden gelezen:

De aangepunte paal (V-201) is gemaakt van een volledige eikenstam (Quercus sp.; stamcode 1). Er is geen schors aanwezig, maar er zijn ook geen aanwijzingen dat het hout is ontschorst. Het paalrestant is 67 lang en heeft een doorsnede van 12 x 11 cm. Het oppervlak van het hout is licht verweerd en er zijn nauwelijks individuele bewerkingssporen bewaard gebleven. De viervlakkige punt vertoont enkele kapvlakken, maar geen braamsporen of een afdruk van de bijlsnede. De punt heeft een lengte van 44 cm (fig. 1). De houten paal is afkomstig uit een paalgat en werd aangetroffen ter hoogte van de plek waar vermoedelijk een brug heeft gelegen (Van Quaethem, Pincé & Vanholme 2019, 41). Het hout is helaas niet geschikt bevonden voor dendrochronologisch onderzoek ten behoeve van een ouderdomsbepaling. Voor dit type onderzoek zijn niet voldoende jaarringen beschikbaar.

Figuur 80: Ingeheide paal *in situ* en 4 zijden in detail gefotografeerd na het reinigen. (© Cambium)

Er werd bij de aanvang van de verwerking van de opgraafdata niet overgegaan tot een C14-datering aangezien de volledige site vrij nauwkeurig kon worden gedateerd op basis van het aardewerk. Tijdens het uitwerken van het eindrapport werd de 3-fasige ontwikkeling van de site naar voor geschoven, maar bleven er vragen open omtrent de al dan niet gelijktijdige uitvoering van de aanpassingen aan de walgracht en de gracht rondom het opperhof. Koolstof14-datering had hier mogelijk wel soelaas kunnen bieden. Binnen de verplichte termijn voor het uitwerken van het eindrapport kon hier niet verder op worden ingezet.

5.2.5 Interpretatie

De aanwezigheid van de sikkelvormige gracht duidt ontegensprekelijk op een tweeledige opbouw van de site waarbij een zogenaamd 'opperhof' aanwezig was. Er zijn geen aanwijzingen dat dit opperhof was opgehoogd en dus fysiek hoger lag dan de rest van de site.

De sikkelvormige gracht sloot in het opgravingsvlak niet aan op de walgracht. Mogelijk gebeurde dit wel op een hoger niveau. De meer organische (grijze) lagen worden gelinkt met de gebruiksfasen. Op dit moment accumuleren organische resten en ingespoelde grond. Op basis hiervan wordt aangenomen dat de gracht waterdragend is geweest.

De gracht kent minstens 2 fases. In een eerste fase kende de gracht geen onderbreking en bestond de toegang mogelijk uit een brug, gebouwd op een reeks aangepunte palen. In een tweede fase werd, nadat de eerste fase (gedeeltelijk?) was dichtgeworpen, een onderbreking voorzien in de gracht die dienst deed als doorgang. Deze was maximaal 1m breed.

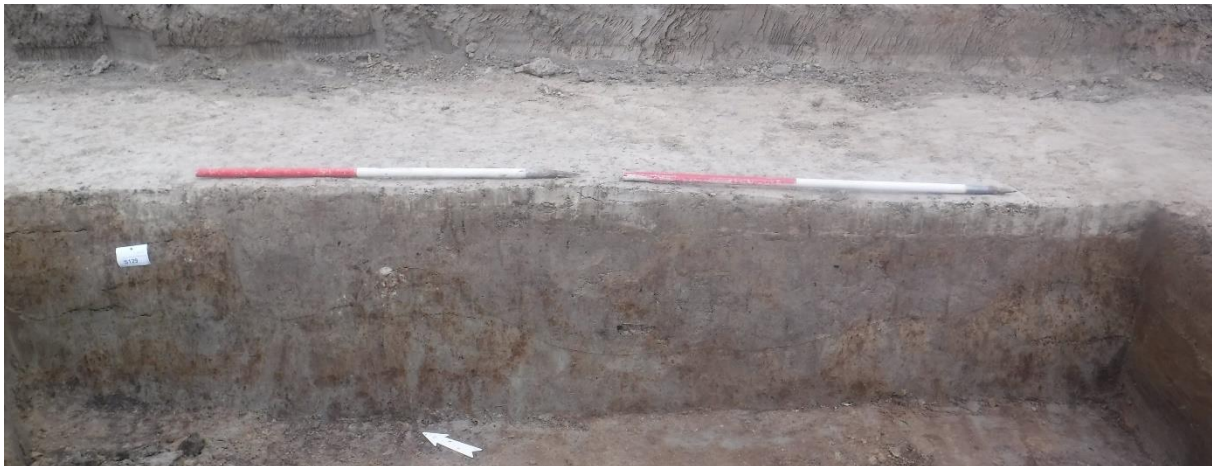
Uit de gebruiksfase komen uitsluitend verkoolde resten voor, waarbij heel wat gebruiksplanten. De gracht lijkt dus deels te zijn gebruikt als afvalplaats. De aanwezigheid van tarwe, dat gelinkt kan worden aan het duurdere witte meel, zegt wellicht iets over de bewoners van deze site.

5.3 Sporen binnen het opperhof

5.3.1 Spoorbeschrijving

Het cirkelvormig opperhof kent een oppervlakte van ongeveer 415m². Binnen de omwalling zijn slechts vier sporen aangetroffen. Twee greppels zijn wellicht ouder, en worden in een volgend hoofdstuk besproken. De overige twee, S127 en S129, zijn twee langwerpige kuilen met eenzelfde noordwest-zuidoost-oriëntatie.

S127 had een lichtbruine vulling en was in doorsnede slechts 2cm diep bewaard. S129 had quasi dezelfde afmetingen, maar had een lichtgrijze kleur en ging tot 52cm diep.

Figuur 81: Doorsnede op kuil S129 binnen het opperhof.

5.3.2 Interpretatie

Binnen de gracht van het opperhof zijn sporen quasi afwezig. Nochtans wordt deze zone beschouwd als de plaats waar de bewoning, al dan niet het enige hoofdgebouw, zich situeerde. De afwezigheid van enig spoor van constructie binnen het omgracht areaal kan te wijten zijn aan het feit dat het geheel was opgehoogd, waardoor sporen tijdens nivelleringswerken zijn weggegraven. Anderzijds wordt de periode waarbinnen deze site in gebruik was, nl. de 13de eeuw, gekenmerkt door huizenbouw op liggers, en niet meer op basis van verticale dragers. Deze manier van huizenbouw laat weinig tot geen sporen in de ondergrond na.

5.4 Sporen binnen het neerhof

Het neerhof kent een oppervlakte van 1360m². Voornamelijk tegen de gracht van het opperhof bevond er zich een kluwen aan sporen waarvan de onderlinge relatie vaak erg vaag was. Omdat doorheen een grote groep aan sporen de profielbanken werden gezet, was het ook niet mogelijk om voor elk spoor

één of meerdere dwarscoupes uit te zetten, aangezien de vorm (en dus de beste couperichting) pas na het weghalen van de profielbanken duidelijk werd.

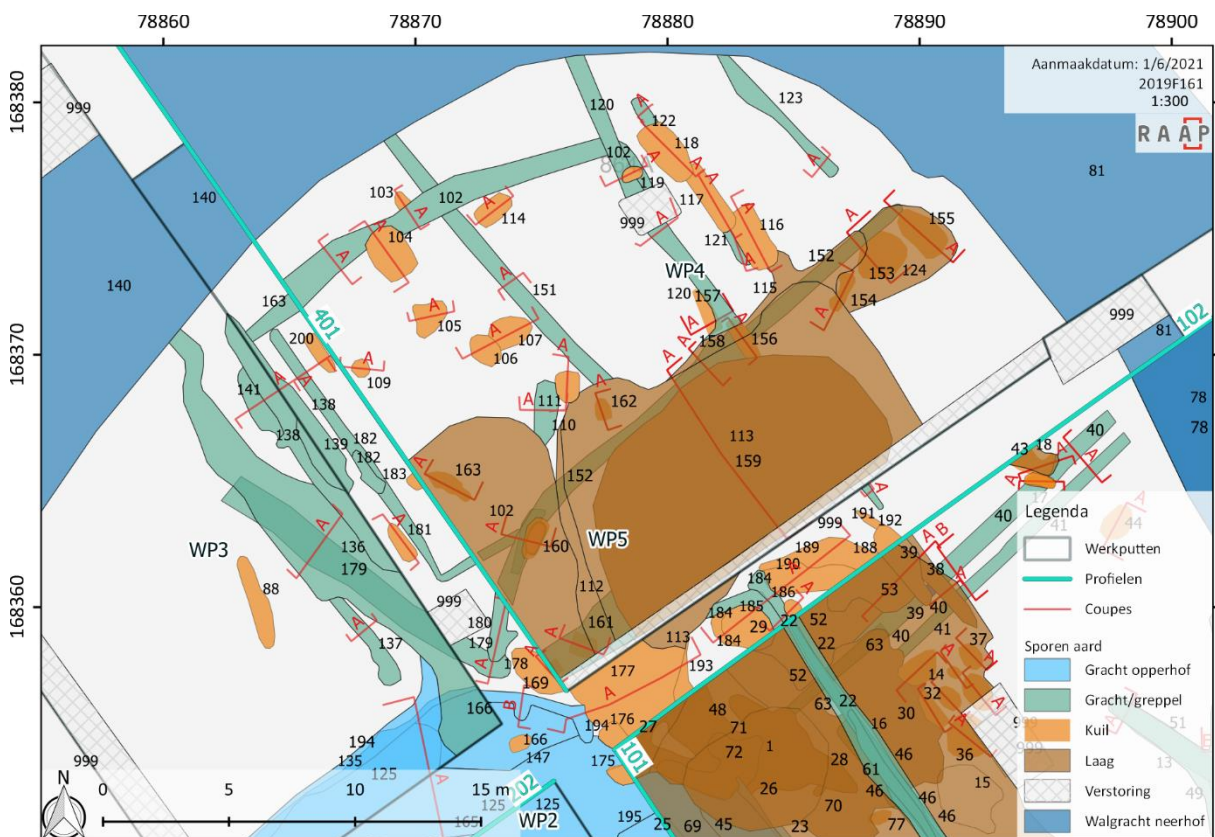
Niet elk spoor zal hier worden aangehaald. In dit rapport beperken we ons tot de gegevens die een bijdrage leveren tot de interpretatie van de site in zijn geheel. Er dient immers te worden uitgegaan dat men ca. 100 jaar binnen de omwalling heeft geleefd. Dit heeft letterlijk zijn sporen nagelaten.

5.4.1 Greppels

Binnen de omwalling werden een aantal greppels waargenomen. Het verloop was niet steeds even duidelijk door de vele oversnijdingen en de moeilijk leesbare bodem.

Het merendeel van de greppels zijn op het noordoostelijke deel van het neerhof geregistreerd. Het gaat om de sporen S102/163, S120, S123, S152, S179, S182.

De oriëntatie van al deze greppels verschilt sterk en een enkele buigen duidelijk af, zoals het geval is voor S152 die richting de gracht van het opperhof loopt.

Figuur 82: Sporenkaart met projectie van sporen uit vlak 1-2-3, detail noordelijke zone tussen walgracht en de gracht van het opperhof.

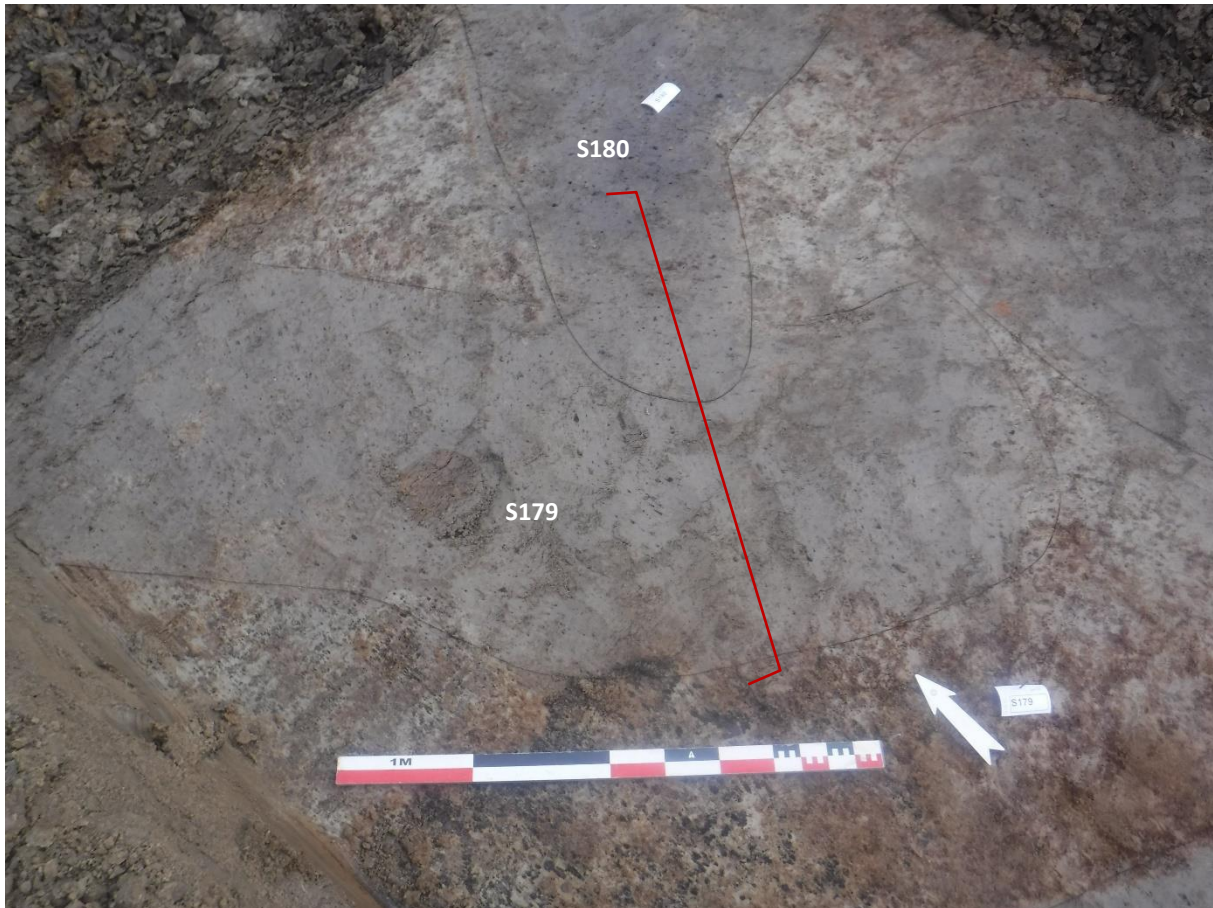
Op basis van de ligging en oriëntatie van de greppels werd getracht om een eventuele structurele indeling te onderscheiden, maar een echt ordelijke indeling lijkt er niet in te zitten. Hierbij moet opnieuw rekening worden gehouden met de toch relatieve lange tijdsduur dat deze site met walgracht in gebruik was. Over een periode van ca. 100 jaar is het niet onbegrijpelijk dat greppels zijn heruitgegraven en/of de site heringericht.

- De aanzet van een rechthoek kan worden herkend in de greppels S102/ S163/S182/ S172/S158 en S120, waarbij S182 duidelijk een rechte hoek vertoonde. Voor de overige greppels kan niet worden afgeleid of deze wel gelijktijdig hebben gefunctioneerd.

Figuur 83: Zicht op greppels S102 en S151 in vlak.

- De scheiding tussen S179 en S180 was mogelijk niet zo strak als de registratie op het vlaktekening liet vermoeden. In coupe blijken beide greppels in elkaar over te lopen waardoor er sprake is van één greppel die vlak voor de gracht van het opperhof een hoek maakte.

Figuur 84: Vlakregistratie van de greppels S180 en S179. Met aanduiding van de coupe. Er was geen scherpe overgang tussen beide sporen.

Figuur 85: Doorsnede van S180 en S179. Beide greppels lopen in elkaar over.

- De greppel S179 (=S136 in vlak 1) bleek een vrij omvangrijke gracht van bijna 2m breed (in vlak 1) en 72cm diep. Het uiteinde bevond zich mogelijk ter hoogte van de walgracht. De aflijning ervan was echter zeer onduidelijk.

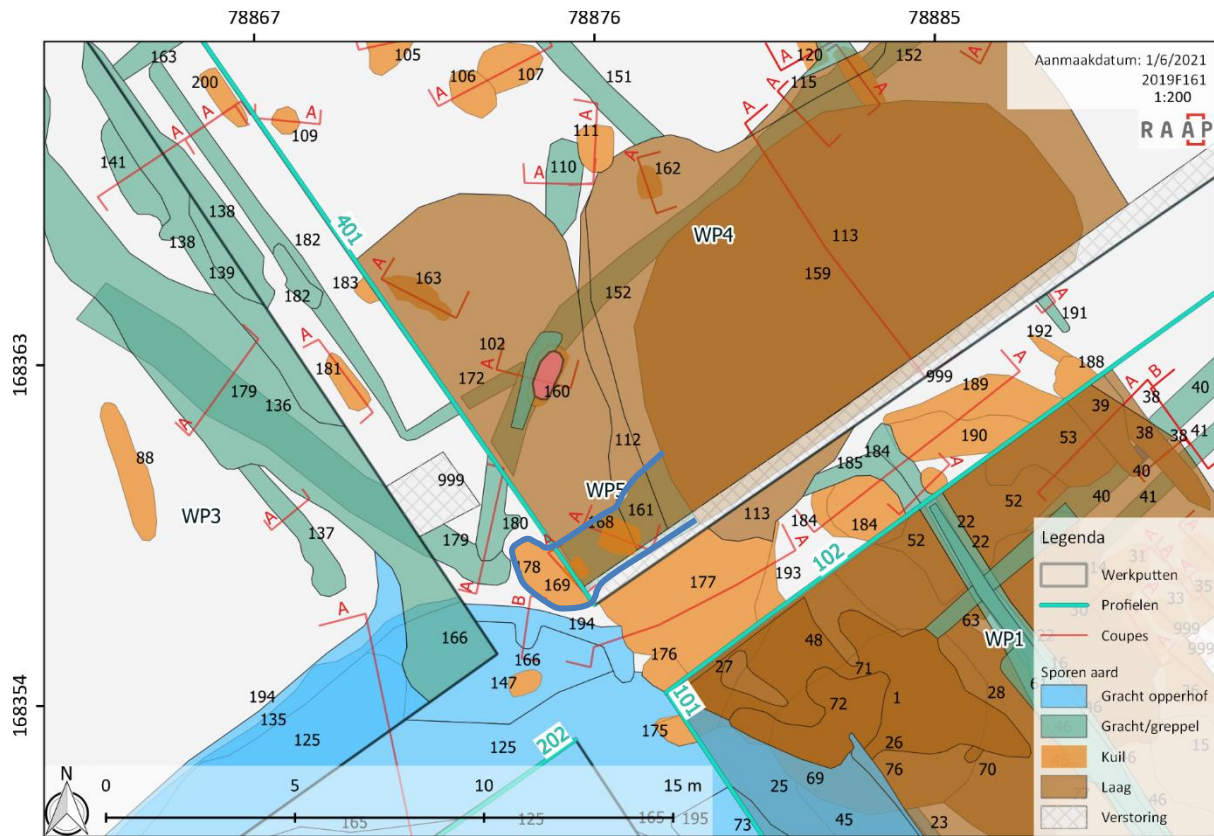
Figuur 86: Doorsnede op de gracht/greppel S179/S136, een van de greppels binnen de walgracht. Het ging duidelijk niet enkel om wat spaarzaam uitgegraven greppels, soms zijn deze structuren bijna 1m diep.

- Dat de greppels niet allemaal gelijktijdig zijn aangelegd, blijkt uit het aantal en de ligging. Zo lagen de twee greppels S138 en S182 parallel, maar hadden ze een totaal andere vulling. De site, en meer bepaald het neerhof, werd dus verschillende maal heringericht.

Figuur 87: Zicht op de greppels S138 en S182 na het weghalen van een profielbank.

- In WP3 lag tegen de profielbank een grote ovaalvormige, bruine, kleiige laag (S113 vlak 1/S159 vlak 2). Een grijs spoor dat hieronder moet hebben gelegen werd pas herkend tijdens de uitwerking. Op basis van twee coupes gaat het wellicht eveneens om een vrij brede gracht (180cm breed) met een vlak uitgegraven bodem. In vlak 2 werd deze waargenomen als S161. Een duidelijke coupe was waar te nemen in profiel P 401. In dit profiel werd eveneens het spoor S169 gecoupeerd. Het gaat om een klein vierkant kuiltje waarvan de vulling niet veel verschilt met deze van de gracht. Opvallend is dat ten zuiden van deze 'geul' erg veel kuilen/lagen aanwezig zijn in vergelijking met het noordelijk deel. Deze lagen/kuilen worden in onderstaand hoofdstuk besproken.

Figuur 88: Mogelijk verloop van de gracht S161, aanduiding in blauw, op de sporenkaart met projectie van vlak 1-2-3.

- twee parallelle greppels (S40/126, S41/128) liepen quasi over het volledige site binnen de walgracht. Ze hadden een breedte van gemiddeld 70 en 50cm en lagen slechts 50cm uit elkaar. Naar vulling toe waren ze erg gelijkaardig. Uit de vele oversnijdingen was het duidelijk dat deze greppels ouder zijn dan de walgracht zelf. Aangezien er slechts één stukje grijsgedraaid aardewerk uit werd gehaald en een stukje 'bouw materiaal' is het niet duidelijk of deze greppels dateren van vlak voor de aanleg van de walgrachtsite, of te maken hebben met een oudere perceelsafbakening.

- een laatste greppel die moeilijk te interpreteren valt is greppel S16/151. Deze lag zowat haaks op de twee parallelle greppels. In WP1 liep deze vanuit de walgracht overheen het merendeel van de sporen. Dit was ook zichtbaar in P102. In WP4 waren er echter een aantal sporen die overheen deze greppel liepen, bijvoorbeeld de greppel S102 die tot de mogelijk tot de rechthoekige begrenzing behoorde. Daardoor gaat een eerste interpretatie niet op. Er werd gedacht aan een afwateringssysteem nadat de site was opgegeven. Deze greppel sloot ook de toegang tot het opperhof af, waardoor deze wellicht als jonger mag worden beschouwd en dateert van de periode dat het opperhof met eigen omwalling reeds was opgegeven.

5.4.2 Lagen en kuilen

De kuilen binnen de walgracht clusterden zich voornamelijk binnen het areaal dat werd gevormd door de greppels in het noordelijke deel alsook het centrale zone binnen de omwalling.

De kuilen ter hoogte van de greppels varieerden in afmeting en diepte. Het gaat niet specifiek om paalkuilen, noch kan er enige configuratie worden onderscheiden die zou wijzen op een gebouw. Enkele kuilen liggen op de greppels, waardoor deze zeker jonger zijn. In het noorden lagen enkele langwerpige kuilen quasi in het verlengde van elkaar (S116, S117, S118). Dit kan er op wijzen dat ze zijn uitgegraven langsheen een bovengrondse structuur (een haag of een wand), al zijn hiervoor geen bewijzen. Ze verschillen echter sterk, zowel in diepte als in vulling. Zo was S116 slechts enkele centimeters diep bewaard, en S117 ca. 40cm. De aflijning van een aantal van deze kuilen was eerder vaag te noemen, wat mogelijk deels veroorzaakt werd door de aard van de bodem en de zeer droge omstandigheden. Echter ook in coupe waren een reeks van de kuilen dubieus te noemen, zoals het geval was voor S116, S117, maar ook S110 en S111.

De sporen meer centraal op de site leken grofweg opgedeeld te kunnen worden in een reeks lagen nabij de gracht van het opperhof, en wat kleinere kuilen ten oosten ervan.

Voor de kuilen gaat het onder meer om de spoornummers 31 t.e.m. 37. Deze verschillen sterk in vulling en diepte.

Figuur 89: Doornede op kuil S31. In eerder donkere vulling zit wat houtskool.

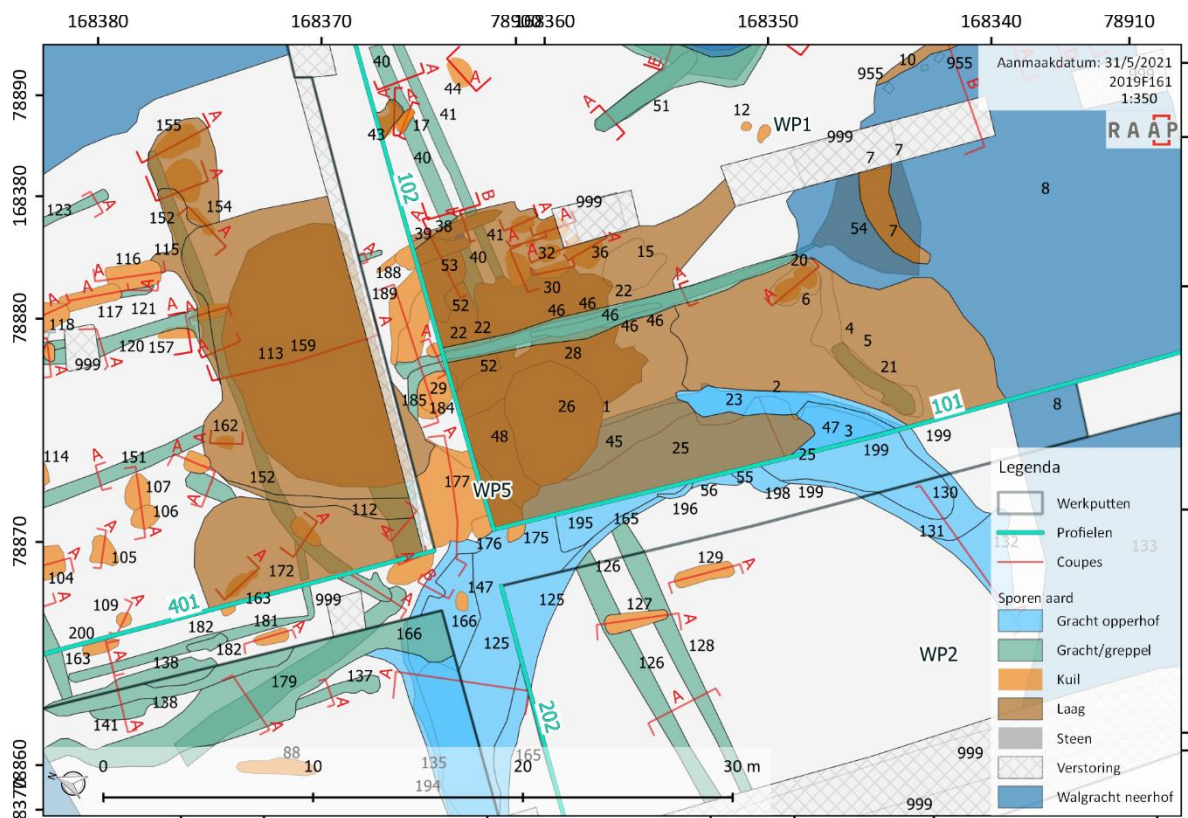
Figuur 90: Doorsnede op een ondiepe kuil S33.

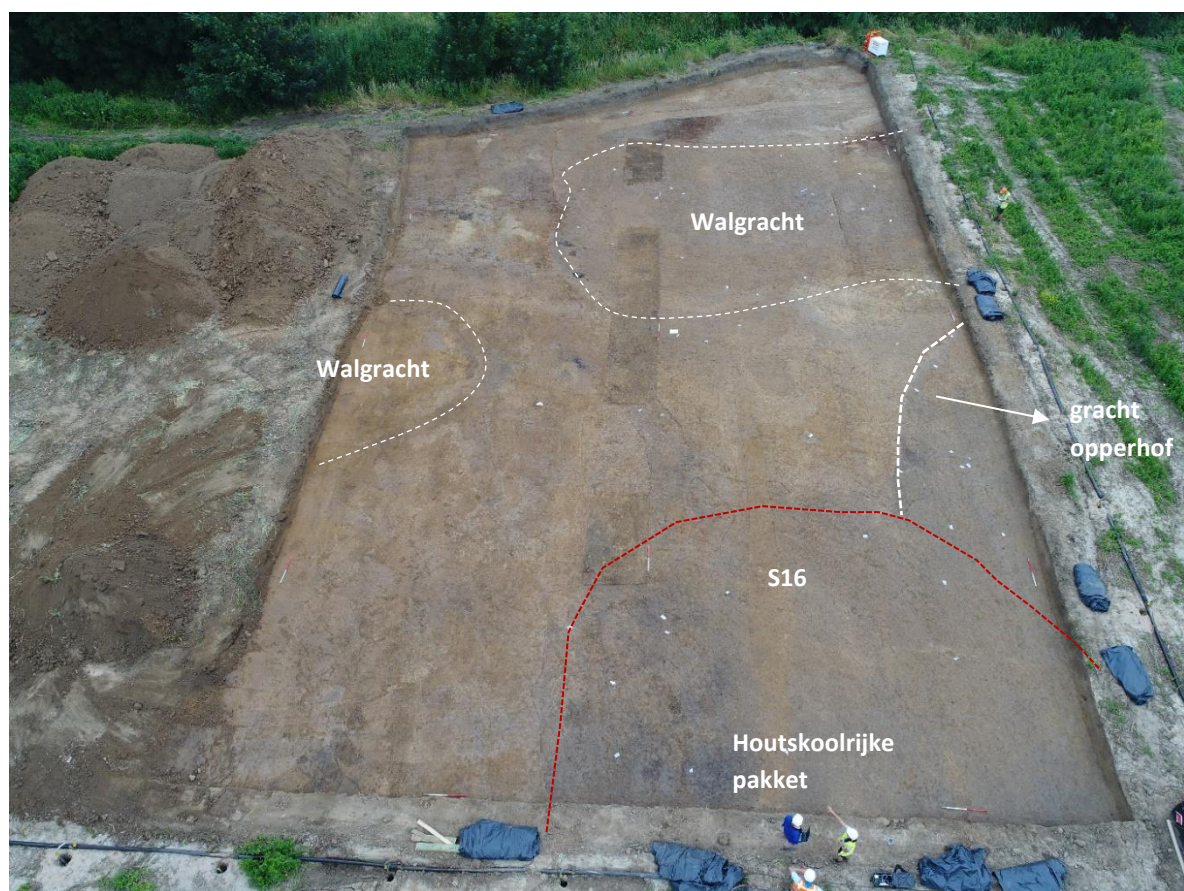
Figuur 91: Kuil S36 in vlak 1. In de vulling werd enkel een stuk natuursteen gehaald.

Ter hoogte van de gracht van het opperhof zijn een groot aantal lagen geregistreerd. Ze doorsneden de vulling van de gracht en zijn dus jonger (in vlak 2 WP1: S26, 48, 27; in vlak 3 WP1 en vlak 1 WP5: S177, 176, 175, 71, 72). Dit wijst ook op het feit dat de demping tijdens de gebruiksfase van de site met walgracht gebeurde. De demping van de gracht, en de oversnijding van enkele sporen wijst erop dat de site evolueerde van een tweeledige naar eenledige site met walgracht. De gracht werd mogelijk gedempt om een grotere binnenruimte te creëren. De relatie tussen deze gedempte gracht rond het opperhof, en de aanpassing van de buitenste walgracht met de demping van S50 en het doortrekken van S78 naar de Slijpebeek is niet te maken, mogelijk vonden beiden tegelijk plaats in het kader van een herinrichting van de site.

Opvallend is het vele houtskool dat in de lagen in deze zone aanwezig is. In vlak 1 werd deze hele zone benoemd als S1 en S14. Binnen S14 bevond zich een vlak met erg veel verbrande leem. De aanwezigheid van dit houtskool en de verbrande leem wijzen alvast op activiteit binnen de site, ook nadat er geen sprake meer was van een tweedeling van de site met walgracht.

Figuur 92: Detailplan van de zone waarbij een reeks lagen overheen de vulling van de gracht van het opperhof is gelegen (weergave vlak 1 op vlak 2).

Figuur 93: Luchtbeeld van WP1 met rechts de aanzet van de gracht van het opperhof, bovenaan de walgracht en centraal een donkere laag die heel wat houtskool bevatte. Doorheen deze laag is greppel S16 zeer goed zichtbaar.

Figuur 94: Hoek van profiel P101 en P102 met aanduiding van de begrenzing van de gracht van het opperhof (wit) en de laag/kuil S177 (rood) (in dit profiel benoemd als S71). Onderaan bevinden zich een reeks natuurlijke lagen die kunnen worden gelinkt met de beekafzettingen.

Figuur 95: doorsnede op de laag S177, gelegen ter hoogte van een profielbank (WP5). De laag lijkt rechts overheen de vulling van de gracht van het opperhof te liggen en werd uitgegraven op het moment dat de gracht al gevuld was. De laag S177 bevatte vrij veel houtskool.

Figuur 96: vlek met verbrande leem binnen de donkere laag in WP1 (S15)

5.4.3 Dierlijke begravingen

Vrij centraal binnen de site werd in de vulling van een kuil een volledig skelet aangetroffen. De bewaring was zeer slecht waardoor het vrijleggen en inzamelen erg moeizaam verliep. Op basis van enkele fragmenten kon worden afgeleid dat het wellicht een rund betrof. De romp en poten waren het best bewaard. Van de schedel zijn er geen resten aangetroffen. De vraag moet worden gesteld of deze sterker is verweerd. De kuil waarin het dier was begraven liep doorheen de greppel S152 en was dus jonger. De reden waarom een rund in zijn geheel wordt begraven kan te wijten zijn geweest aan ziekte. De kuil had een afmeting van 1,7m op 1,8m.

Figuur 97: Een rund werd op de site zelf begraven. De kuil (S160) werd doorheen een oudere greppel (S152) aangelegd.

Dichter bij de walgracht is een schedel opgegraven. Ook dit bot was zeer sterk verweerd en nauwelijks herkenbaar. Er wordt sterk vermoed dat het een schedel van een rund betreft.

Figuur 98: Resten van een schedel van een rund in kuil S141. Enkel het achterhoofd is zichtbaar.

5.4.4 Interpretatie

De vele sporen binnen de buitenste walgracht wijzen op een zeer actief gebruik van deze site, en dit over een relatief korte periode (max. 100 jaar). Er zijn immers duidelijke oversnijdingen waar te nemen, waarbij greppels of kuilen doorheen de vulling van oudere sporen zijn gegraven.

Jammer genoeg zijn er geen duidelijke structuren te onderscheiden, zoals gebouwen, en ook een duidelijke indeling van het neerhof blijft onoverzichtelijk door de vele faseringen.

De sporen lijken voornamelijk geclusterd in het noordelijke deel. Dit lijkt enigszins logisch gezien de doorgang van aan de Slijpebeek richting het opperhof vrij diende te blijven.

Bovenop de vulling van de gracht van het opperhof werd een pakket waargenomen dat zich verder uitspreidde richting het oosten. Dit wijst op activiteit op de site nadat de gracht van het opperhof was gevuld en de tweedeling tussen opper- en neerhof verdween. Het vele houtskool en de vlekken verbrande leem wijzen op vuurgebonden activiteiten. Hierbij kan het ook gewoon om bewoning gaan waarbij resten van een haardvuur geleidelijk aan op het erf terecht kwam.

De aanwezigheid van dierlijk bot op de site wijst erop dat dieren binnen de omwalling werden gehouden, wat niet onbegrijpelijk is. De vele greppels kunnen dus wijzen op een veekraal. Of er daarbij bovengronds ook een afbakening was, kan niet worden aangetoond. Sommige greppels blijken zeer diep te zijn uitgegraven, wat mogelijk voldeed om het vee binnen te houden.

5.5 Sporen buiten de omwalling

Het aantal sporen de buiten de omwalling weden aangetroffen bleef beperkt.

Het meest duidelijke was een brede gracht S59 (4,5m breed, 1, 4m diep). Deze liep ten noorden van de site met walgracht, vanaf de Slijpebeek richting het zuidwesten. De afstand tussen de walgracht en deze structuur bedroeg 4,5m. Het is niet duidelijk of beide grachten tesamen hebben gefunctioneerd. Uit de bruine lemige vulling werden nauwelijks vondsten gerecupereerd. De weinige stukjes aardewerk zijn gelijkaardig als deze die ter hoogte van de site met walgracht zijn aangetroffen, namelijk grijs gedraaid aardewerk. Maar dit zegt op zich niks over de datering omdat deze gracht pas later kan zijn opgevuld waarbij rondslingerend aardewerk in de vulling is terecht gekomen. Opmerkelijk is ook een 13de-eeuws muntje (denarius) dat door middel van metaaldetectie is gevonden (zie lager).

De vulling vertoonde niet veel variatie. Onderaan zijn geen duidelijke ingespoelde lagen aanwezig, en ook organische laagje ontbreken. De gracht lijkt eerder een vrij snelle demping te hebben gekend.

De omvang van deze gracht doet sterk vermoeden dat de er wel degelijk een link is met de site met walgracht. Het gaat immers niet om een draineringsgrachtje of een gewone perceelsgrens. Op 19de-eeuwse kadasterkaarten zijn er geen aanwijzingen van een gracht op deze locatie, waardoor kan worden aangenomen dat deze ouder is dan de 18de/19de eeuw. Hierbij is het inderdaad mogelijk dat het alsnog een middeleeuwse gracht betreft. Besloot men een extra visuele scheiding aan te brengen, waardoor de site met walgracht tussen de gracht en de beek kwam te liggen? Of gaat het alsnog om een verwoede poging om het omliggende terrein toch te draineren?

Figuur 99: Doorsnede op de gracht S59.

Naast deze gracht komen er 3 greppels voor. Een eerste lijkt in het verlengde te liggen van de gracht S151, die binnen de walgracht was gelegen. De greppel S57 lijkt hierop in een rechte hoek op aan te sluiten. Dit punt wordt echter oversneden door de gracht S59 waardoor dit niet kan worden geverifieerd. De derde greppel S87 bevond zich tussen de walgracht en de Slijpebeek. De aflijning in doorsnede was zeer vaag in de kleiige bodem, en mogelijk was de greppel slechts enkele cm diep bewaard.

Als laatste is er een grachtfragment S142, gelegen tussen de gracht S59 en de walgracht. De breedte op vlak 1 bedroeg ca. 2,3m, de diepte was bijna 1m. Een doorsnede op het uiteinde toonde een steile uitgraving. In de strook die ten westen van WP3 werd aangelegd kon het vervolg van de gracht nog even worden gevolgd, al was de aflijning door de aanwezige verstoring niet duidelijk. De gracht lijkt het verloop van de walgracht te volgen. De vulling is gelaagd en lemig van textuur zonder aanwezigheid van humeuze lagen. Net als de gracht S59 lijkt een snelle dichtwerping te hebben plaatsgevonden. Hoe dit stukje gracht te interpreteren is, is niet eenvoudig. Er zijn sites gekend met een dubbel en drieubbele omwalling. Mogelijk beklemtoonde de aanwezigheid van meerder grachten nog meer de 'grandeur' van deze site? Of gaat het om een uitgraving in functie van de voorbereiding van de effectieve walgracht? Uit de bovenste vulling werd een fragment van een bodem met uitgeknepen standing in steengoed gehaald en wordt *grosso modo* gedateerd in de 14de eeuw. De gebruiksfase van deze gracht dateert dus uit deze eeuw of is ouder, wat de veronderstelling dat deze gelijktijdigheid zichtbaar was met de site met walgracht bevestigd.

5.6 Beschrijving van de vondsten

5.6.1 Aardewerk¹⁹

5.6.1.1 Materiaal en methode

Het aardewerk is op het terrein met de hand ingezameld tijdens de aanleg van de vlakken en het couperen en uithalen van de sporen. Het is vervolgens gewassen en gedroogd.

Voor de inventarisatie van het aardewerk wordt gebruik gemaakt van de RAAP-Databank (Odile). Alle fragmenten werden gesorteerd per aardewerkgroep. Alle randen, bodems en scherven met diagnostische kenmerken werden apart gelegd. Tellingen zijn kwantitatief gebeurd op basis van een scherventelling en een telling van het minimum aantal individuen, na *refitten*. Bij de determinatie van het materiaal werden alle relevante kenmerken per vondstnummer en per spoor in de databank opgenomen. Voor een gedetailleerd overzicht van de ingevoerde gegevens per spoor kan de databank in de bijlage geraadpleegd worden.

Voor de determinatie van het middeleeuws aardewerk wordt als basis gebruik gemaakt van het basiswerk *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen* van K. De Groote, steeds aangevuld met relevante publicaties en rapporten.²⁰

5.6.1.2 Inventaris

Een uitgebreide inventaris met een bespreking van het aardewerk uit alle sporen zal in de vorm van een tabel als bijlage worden toegevoegd.

5.6.1.3 Toelichting bij inventaris

Op de site werden uit een totaal van 120 sporen, 775 scherven gerecupereerd, goed voor een minimum aantal individuen van 121.

Tabel 4: Determinatietabel van het aardewerk

Aardewerksoort	Schervenaantal (n)	Schervenaantal % (n%)	MAI	MAI (%)
handgevormd	6	0,77	3	2,47
grijs gedraaid	674	87	69	57
vroegrood	26	3,4	15	12,4
rood	31	4	14	11,5
hoogversierd	21	2,7	13	10,7
Maaslands	5	0,64	1	0,82
steengoed	1	0,13	1	0,82
faience/majolica	2	0,25	2	1,7
industrieel wit	8	1,0	2	1,7
niet determineerbaar	1	0,13	1	0,82
totaal	775	100	121	100

¹⁹ Auteur: J. De Mulder

²⁰ BARTELS, 1999; DE GROOTE, 2008; DE GROOTE *ET AL.*, 2018; DE MULDER AND VANHOLME, 2019

Wanneer we de site globaal bekijken kan het grootste deel van het materiaal tussen het laatste kwart van de 12de en de 13de eeuw gesitueerd worden. De relevante aardewerksoorten voor deze periode zijn het gedraaid grijs aardewerk (87%), vroegrood aardewerk (3,4%), hoogversierd aardewerk (2,7%). Het gaat telkens om matig fijn tot fijn zandverschaald aardewerk. Voor het grijs aardewerk komen bruingrijs, grijs tot donkergrijze baksels voor, met grijze tot bruine kern. Voor het vroegrood en hoogversierd aardewerk is het oranjerood baksel kenmerkend, vaak maar niet altijd met donkergrijze kern. Voor deze periode werd slechts één importgroep aangetroffen. Het gaat om Maaslands aardewerk (0,64%) met een witbeige baksel, met zeer fijn tot fijne zandverschraling. Ze zijn samen goed voor net geen 94% van al het gerecupereerde materiaal.

Ouder materiaal in de vorm van handgevormd aardewerk wordt door slechts 6 scherven vertegenwoordigd, het gaat om fijn zandverschaald aardewerk waarvan 5 fragmenten in een reducerend en 1 fragment in een oxiderend baksel voorkomen. Door de sterke fragmentatie kon de vormsoort niet worden bepaald.

Bij het laatmiddeleeuws materiaal is het rood aardewerk met 31 scherven (4%) vrij goed vertegenwoordigd. Het gaat om aardewerk met een matig fijn tot fijn zandverschaald baksel.

Verder komen bij het laat- of post-middeleeuwse aardewerk nog de importgroepen van het steengoed (0,13%), faience en majolica (0,25%) en industrieel wit aardewerk (1%) in beperkte hoeveelheden voor. De hier weergegeven percentages zijn op basis van de scherventelling.

De percentages op basis van het minimum aantal individuen wijken vrij sterk af van deze gegevens. Hiervoor kunnen een aantal oorzaken worden aangedragen. Een eerste is dat het over een globaal overzicht van de site gaat, niet de bespreking van individuele contexten of sporen. Door de keuze om diagnostische wandscherven mee te tellen, kunnen enerzijds wandfragmenten van steengoed of hoogversierd aardewerk als individu worden meegerekend. Anderzijds worden zo ook wandfragmenten van rood en grijs aardewerk, in contexten met zeer beperkte aardewerkhoeveelheden en zonder randfragmenten, meegeteld als individu.

In onderstaande tabel worden daarom de percentages weergegeven zowel met als zonder de individuen op basis van de diagnostische wandscherven, waarvan de aardewerkvorm niet kon worden bepaald.

Tabel 5: de percentages met als zonder de individuen op basis van de diagnostische wandscherven waarvan de aardewerkvorm niet kon worden bepaald.

	bord	kan/kruik	kogelpot	pan	tas	teil	tuitpot	vetvanger	vuurklok	onbekend
grijs handgevormd										4
grijs gedraaid		7	44	2		4	2	1	3	6
vroegrood		1	1	2						11
rood	1	1		1						7
hoogversierd		13								
Maaslands										4
steengoed										1
faience/majolica	1									1
Industrieel wit	1				1					
niet determineerbaar										
totaal	3	22	45	5	1	4	2	1	3	35
totaal %	2,5	18,2	37,2	4,1	0,8	3,3	1,7	0,8	2,5	28,9
totaal % (exl. onbekend)	3,5	25,6	52,3	5,8	1,2	4,7	2,3	1,2	3,5	nvt

Het aanwezige aardewerkspectrum op de site toont dat de kogelpot met voorsprong de meest voorkomende vormsoort is. Afhankelijk van of de restgroep met niet determineerbare vormsoort wordt meegeteld, gaat het om percentages van 37,2% of 52,3% van alle individuen. Met uitzondering van 1 mogelijk vroegrood individu, gaat het steevast om kogelpotten in gedraaid grijs aardewerk. Kijken we naar de randtypologie, dan zien we dat voor de kogelpotten op de site een grote variëteit aan randtypes aanwezig is. Ondanks de grote variëteit kunnen deze vondsten wel binnen eenzelfde tijdsvak gesitueerd worden.

De randtypologie kan in volgende reeksen worden ingedeeld:

- Licht uitstaande, bovenaan afgeplatte rand met extern verlengde, afgeronde lip, soms met aan de bovenzijde van de top een geultje (*Figuur 100: 5-10*)
- Spits toelopende rand met verdikte afgeronde top en afgeschuinde binnenzijde op een uitstaande hals (*Figuur 100: 11*)
- Rand met geprononceerde afgeronde tot puntige binnen- en buitenlip op een uitstaande hals (*Figuur 100: 15*)
- Varianten op blokvormige randtypes, zowel rechthoekige als vierkante komen voor, soms gefacetteerd, ondersneden of met afgeschuinde top (*Figuur 100: 14, 16-21, 23-25*)
- Manchetvormige en sikkelvormige randtypes, korte sikkelvormige randtypes (*Figuur 100: 1-4, 28*)
- Eenvoudige, uitstaande, aan de buitenzijde verdikte afgeronde rand (*Figuur 100: 26*)
- Zware, aan de buitenzijde verdikte en naar binnen afgeschuinde rand met dekselgeul (*Figuur 100: 22*).
- Uitstaande, verdikte afgeronde en ondersneden rand (*Figuur 100: 12-13*)

Voor de tuitpotten kan een gelijkaardige randtypologie verondersteld worden. Manchet- en sikkelvormige randtypes worden vaak in combinatie met tuitjes uitgevoerd. Op basis van twee tuitjes in grijs aardewerk konden slechts twee tuitpotten duidelijk gedetermineerd worden. De geassocieerde randtypologie is bijgevolg niet gekend. Waarschijnlijk heeft het originele gebruikte aantal tuitpotten op de site toch hoger gelegen.

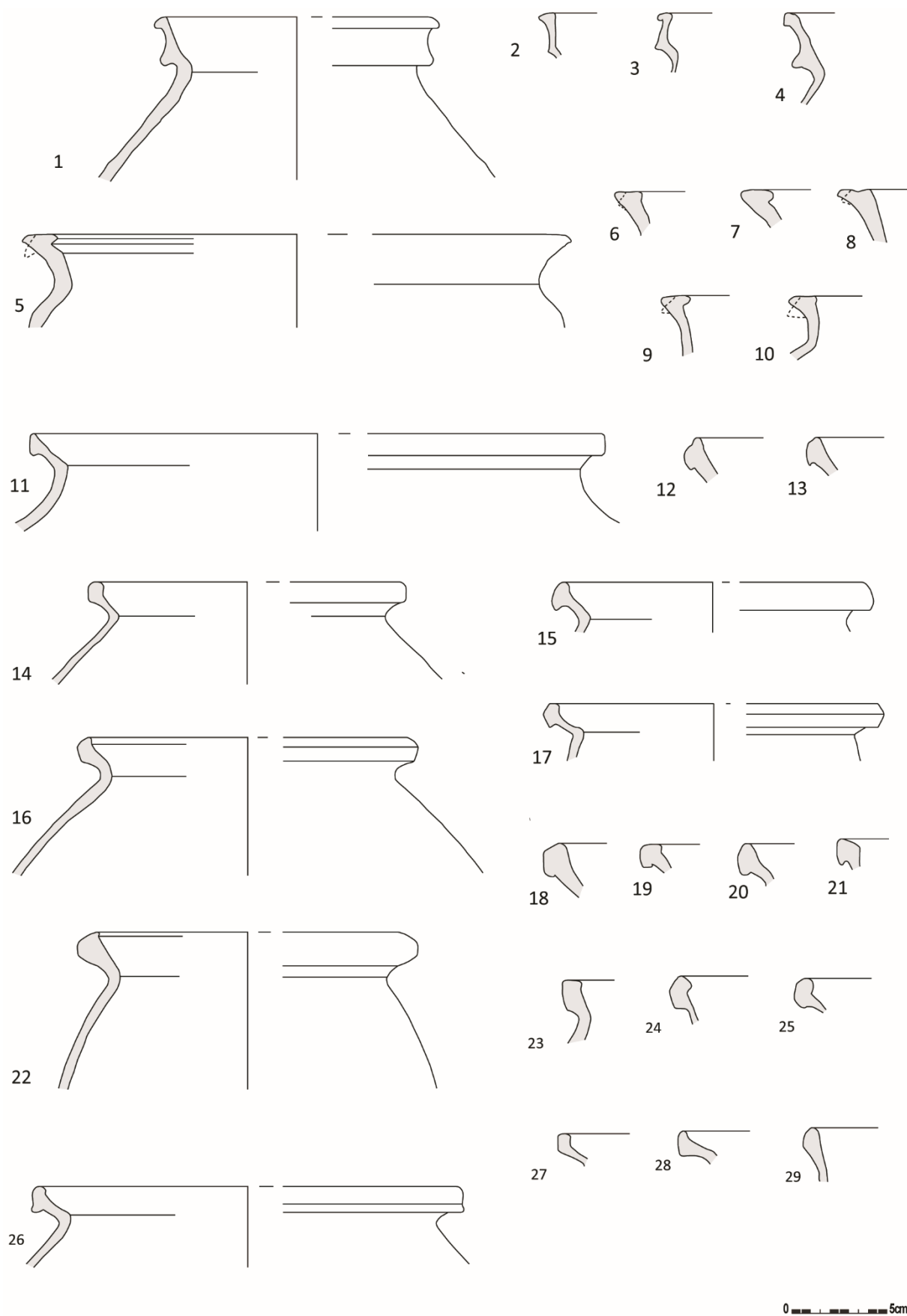
Het effectieve gebruik van de kogelpotten blijkt uit de aanwezigheid van roetsporen op de buitenzijde van verschillende individuen. Daarnaast zijn op enkele potten ook slijtagesporen zichtbaar aan de binnenzijde van de rand en hals, vermoedelijk door het gebruik van een deksel of door het roeren tegen de rand tijdens het koken.

Naast de randtypologie is ook de decoratie van de potten een belangrijke chronologische indicatie. Twee versieringstypes komen voor, namelijk de radstempelversiering en de versiering met vingerindrukken. De radstempelversiering is uitsluitend uitgevoerd in een wafelpatroon, dat op de buitenzijde van de rand is aangebracht. Ook de vingerindrukken zijn op de rand aangebracht, het gaat om een reeks aaneengesloten brede duimindrukken, ook wel draperiedecor genoemd. Vergelijkingsmateriaal vinden we voor Kortrijk zelf in de werken van de regiodeskundige Ph. Despriet.²¹

²¹ DESPRIET, 1996. De datering van het aardewerk blijkt accuraat te zijn, maar de types zijn wel gelijkaardig.

lets ruimer ook in Aalst, Oudenaarde, Zomergem-Bouwerwaan (Brugge), Oedelem.²² Op basis van deze gegevens is het mogelijk om de kogelpotten in het laatste kwart van de 12de of eerste helft van de 13de eeuw te plaatsen.

²² DE CLERCQ *ET AL.*, 2000; DE GROOTE, 2008; DE GROOTE *ET AL.*, 2009; DECONYNCK, LALOO AND DE MULDER, 2018; VAN REMOORTER, DE MULDER AND BAEYENS, 2018; BAEYENS *ET AL.*, 2019

Figuur 100. Overzicht van de kogelpotten en tuitpotten.

De tweede best vertegenwoordigde vormsoort is, met 18,2 of 25,6%, die van de kannen (en kruiken). Ze komen zowel in grijs, vroegrood, hoogversierd en rood aardewerk voor.

Het best vertegenwoordigd zijn de kannen in grijs aardewerk. Vijf individuen konden aan de hand van hun randfragment geïdentificeerd worden, bij de overige kannen gebeurde dit aan de hand van bodemfragmenten of worstoren.

Bij kannen in grijs aardewerk werden volgende randtypes aangetroffen(Figuur 101: 1-3):

- *Rechtopstaande geribbelde rand met licht geprononceerde binnenlip op een geribbelde hals.*
- *Naar binnen geplooid, verdikte en afgeschuinde rand met uitgesproken binnenlip op een geribbelde hals.*
- *Haaks naar buiten geplooid blokrand.*

Het individu in vroegrood aardewerk werd gedetermineerd door middel van een worstoor. De kannen in hoogversierd aardewerk konden op basis van hun kenmerkende versiering gedetermineerd worden. De meest voorkomende versiering is de combinatie van een dekkende sliblaag met koperglazuur, wat een groenkleurende oppervlaktebehandeling als effect heeft. Het overwicht van deze decoratiewijze ligt voor de regio Oudenaarde in de periode 1175/1225.²³ Zo ook de radstempelversiering met een dekkend patroon van licht schuin geplaatste, parallelle, verticale streepjes.

In mindere mate komt echter ook het koperloodglazuur zonder sliblaag voor, wat een donkergroen oppervlak tot gevolg heeft. Deze decoratiewijze blijkt dan weer kenmerkend te zijn voor de volle en late 13de eeuw. Ook de complexere radstempelversiering bestaande uit een dekkend patroon van in elkaar geplaatste driehoeken, opgebouwd uit diagonaal geplaatste parallelle strepen, moet eerder in deze periode dan in de vroege 13de eeuw gesitueerd worden.

De kannen in rood aardewerk zijn herkend op basis van hun worstoor. Met uitzondering van één individu gaat het om geglazuurde exemplaren. Zonder rand- of andere diagnostische fragmenten worden deze individuen iets ruimer in de late middeleeuwen gesitueerd. Ook een laatmiddeleeuwse uitgeknepen standring in Rijnlands steengoed met een grijs baksel, ijzerengobe en zoutglazuur, is afkomstig van een kan of kruik.

Pannen komen zowel in grijs, vroegrood als rood aardewerk voor (4,1% - 5,8% indien onbekende niet meegerekend) . Het meest voorkomende randtype is de licht uitstaande of opstaande, verdikte en afgeronde, soms bovenaan afgeplatte rand (Figuur 101:4-8). Één individu in vroegrood aardewerk heeft een uitstaande rand met licht afgeplatte top en puntige externe lip. Op de binnenzijde van dit individu zijn ook nog verweerde sporen van loodglazuur zichtbaar. Het gebruik van deze vormen als pan blijkt uit de roetsporen die op de individuen werden aangetroffen.

Gelijkaardige randtypes in de regio Oudenaarde worden in de periode 1200/1300 gesitueerd.²⁴

Enkele sterk gefragmenteerde korte bandvormige randfragmenten in grijs aardewerk zijn vermoedelijk afkomstig van teilen. Op basis van vergelijkingsmateriaal uit de regio Oudenaarde kunnen ze in de periode 1300/1375 gesitueerd worden (Figuur 101:12).²⁵

²³ DE GROOTE, 2008, p.192.

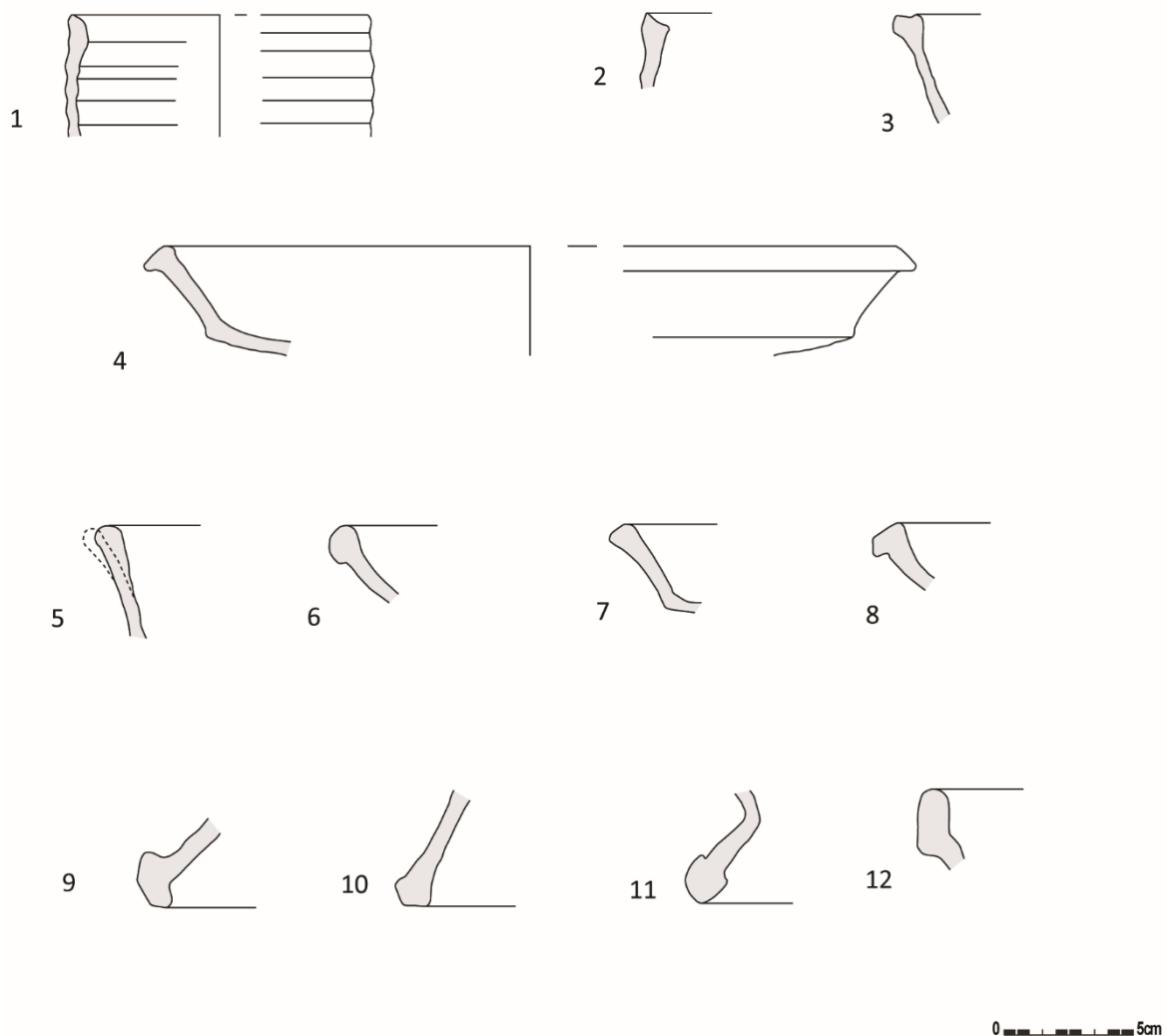
²⁴ DE GROOTE, 2008, p. 262.

²⁵ DE GROOTE, 2008,p. 262.

De vuurklok werd driemaal in het aardewerkensemble herkend (2,5% of 3,5% wanneer onbekende niet meegerekend). Bij twee klokken gaat het waarschijnlijk om de halfbolvormige variant. Een laatste fragment kan aan de dekselvormige variant worden toegeschreven. Slechts één van de klokken vertoonde sporen van beroeting aan de binnenzijde (Figuur 101:9-11).

Van een dikwandig individu in grijs aardewerk met interne beroeting is het niet zeker of het om een vuurklok, dan wel een vetvanger gaat.

Van de twee resterende vormsoorten, namelijk het bord en de tas, zijn enkel postmiddeleeuwse exemplaren gedetermineerd. De tas komt enkel voor in een recent, mogelijk industrieel wit baksel. Van het bord komt zowel een exemplaar in dit wit baksel als een exemplaar in majolica aardewerk voor.

Figuur 101.:Overzicht van de kannen, kruiken, pannen, kogelpotten en teilen.

5.6.1.4 Besluit

De aanwezige aardewerksoorten en vormen wijzen op het relatief korte gebruiksfase van de site tussen het laatste kwart van de 12de en het eerste kwart van de 14de eeuw. Het overgrote deel van het aardewerk kan waarschijnlijk in de loop van de 13de eeuw gesitueerd worden. Mogelijk kan het materiaal binnen deze eeuw chronologisch nog verder verfijnd worden op basis van enkele elementen zoals:

- *Radstempel met wafelpatroon op rand*
- *Uitstaande randtypes met vingerindrukken in draperie*
- *Blokvormige radstempel*

Het is niet verwonderlijk dat het gedraaid grijs aardewerk de voornaamste aardewerksoort en de kogelpot de voornaamste vormsoort is op de site. De aanwezigheid van roet en slijtagesporen wijst op het effectieve gebruik van het aardewerk binnen de site. Ook de vormsoort van de kannen is goed vertegenwoordigd. De helft van alle individuen wordt hier vertegenwoordigd door het lokaal hoogversierd aardewerk. In absolute schervenaantallen gaat het echter slechts om 21 fragmenten.

Wanneer we het aanwezige vormspectrum vergelijken met enkele recent onderzochte landelijke sites en sites met walgrachten, dan valt het bijzonder lage aantal teilen meteen op. Op de site Aalter-Woestijne zien we voor de periode tussen het laatste kwart van de 12de eeuw en het begin van de 14de eeuw, contexten met percentages tussen 15 en 35%. Dit is ook het geval bij het aardewerk van op de walgrachtsites van Stokstorne (midden 14de eeuw) en Karmstraat (13de/14de eeuw) in Deinze en op de landelijke nederzetting van Pullaar in Puurs (midden 14de eeuw).²⁶

Het postmiddeleeuws materiaal is mogelijk opgebracht op de site. Het gaat om een zeer beperkt aantal fragmenten, die met betrekking tot de site geen nuttige informatie aanleveren.

5.6.2 Dierlijk bot

Het weinige dierlijke bot dat is aangetroffen was over het algemeen vrij sterk gefragmenteerd en kende maar een matige tot zeer slechte bewaring. Hierdoor werden voornamelijk de grote diersoorten zoals paard en rund herkend. Mogelijk komt dit deels doordat kleiner bot niet werd herkend door de slechte bewaring en daardoor niet is ingezameld.

Delen die iets langer bewaren zijn dan ook meer aanwezig, zoals tandlamellen en de grote beenderen. Zoals reeds besproken is er één krengbegraaving van een rund aangetroffen en evenals een aparte schedel.

Een bot blijkt vertoont kasporen, maar de goede bewaring en de aard van het spoor waar dit werd uit gehaald doet vermoeden dat het een vrij jonge datering betreft.

Als laatste kan ook worden opgemerkt dat enkele stukken duidelijk zijn verhit en hebben een witte kleur.

²⁶ DE GROOTE ET AL., 2010; DE MULDER AND VANHOLME, 2019; DE GROOTE AND VAN DE VIJVER, 2020; JENNES, 2020

Tabel 6: Lijst van het aangetroffen dierlijk bot

Vnr.	Spoornummer	Bewaring	Fragmentatie- graad	aantal fragmenten	Diersoort	Skeletelement	Opmerking
263	49	Matig	Midden	1	Paard	Phalanx	verweerd
263	49	Matig	Midden	1	Rund	Tibia	
263	49	Matig	Midden	3	Rund	Radius	
263	49	Matig	Hoog	+20	Indet	Radius	
316	166	Slecht	Hoog	+20	Indet		
194	78	Goed	Laag	1	Paard	Radius	
301	152	Slecht	Hoog	1	Rund	Mandibula	
109	9	Matig	Hoog	+20	Rund	Mandibula	
235	133	Goed	Laag	2	Indet	Metapodaal	
295	153	Slecht	Hoog	+20	Indet	Tandlamellen	
174	49	Slecht	Hoog	+20	Rund	Tibia	niet zeker
44	8	Goed	Laag	1	Indet	Scapula	bewerkt
44	8	Goed	Laag	2	Indet	Scapula	
151	61	Slecht	Hoog	+20	Rund	Tandlamellen	
236	101	Slecht	Hoog	+10	Indet		verbrand?
306	158	Slecht	Hoog	1	Rund/Paard	Radius	
306	158	Slecht	Hoog	+30	Indet		
110	9	Slecht	Hoog	5	Indet	Grote wervel	verbrand
333	201	Matig	Midden	5	Rund	Tandlamellen	
61	26	Matig	Midden	+10	Rund	Tandlamellen	
189	96	Matig	Laag	1	Indet		Verbrand
326	188	Matig	Midden	+10	Rund	Tandlamellen	
128	66	Slecht	Hoog	20	Indet		
112	8	Slecht	Matig	3	Indet		
243	141	Slecht	Hoog	+100	Rund	Schedel	
308	160	slecht	Hoog	+100	Rund		adult, krengebegraving
107	8	Matig	Laag	3	Rund	Tibia	

5.6.3 Bouwmateriaal

Er zijn 19 vondstnummers uitgedeeld voor de categorie ceramisch bouwmateriaal. Het gaat om vrij kleine fragmenten. Uit spoor 8, de buitenste walgracht, werden wat resten van bakstenen gerecupereerd, maar de kleur en hardheid doen sterk vermoeden ze vrij recent zijn en eerder kunnen worden gelinkt met een vrij jong nivelleringspakket.

Zeer opmerkelijk zijn daktegels van het Romeinse type (die in gebruik bleven tot in de vroege middeleeuwen), namelijk met een kleine opstand die duiden op een tegula. De fragmenten zijn sterk verweerd en kennen een zachte bakking. Daarnaast zijn ook 2 tegelfragmenten aangetroffen.

Algemeen gezien zijn er maar erg weinig fragmenten van bouwmateriaal aanwezig. Of de tegulae effectief zijn gebruik als dakbedekking is moeilijk te bewijzen.

Tabel 7: Lijst van het ingezamelde bouwmetaal.

Vondstnr	Spoornr	Opmerkingen
6	2000	stuk baksteen, recent
29	14	onbekend
42	8	recentere baksteen
46	8	2 kleinere stukken
53	8	Daktegel?
60	48	Klein stukje tegel
96	58	Dakegel?
104	8	Tegel, 2cm dik
179	8	kleine fragmentjes
181	8	stuk recente BS en recente Daktegel
184	93	BS en verbrande tegel
193	78	-
240	137	-
271	126	Daktegel Romeins type
299	81	Daktegel Romeins type
334	201	Daktegel? sterk verweerd
335	185	-
134	62	-
192	78	-

5.6.4 Natuursteen²⁷

In het totaal zijn er 35 vondstnummers uitgeschreven voor natuursteen. Deze vondsten werden bewaard en geregistreerd omdat deze in een gebied waar van nature nauwelijks natuursteen aanwezig is, zijn aangetroffen. Dergelijk vondsten kunnen iets meer vertellen over het transport en gebruik van deze materialen.

In het westelijke uiteinde van de gracht zijn in vlak 1 drie blokken Doornikse kalksteen vrij gelegd (V97, 98, 99). Ze bevonden zich in één van de laatste dempingsfasen van de gracht en lijken eerder niet op de aangetroffen locatie structureel te zijn gebruikt. De blokken zijn echter wel met een bepaald doel tot deze site gebracht. Naar gebruik toe blijft het gissen, maar een mogelijkheid is het gebruik ervan als poer (een steunblok voor gebintstijlen). Het gaat immers om vrij vierkante, afgeplatte blokken.

Doornikse Kalksteen vormt de grootste groep van de aangetroffen natuursteen. Het gaat om verweerde, bijna verzepte, Doornikse kalksteen. Deze steensoort bestaat voornamelijk uit de courante micritische variant, met her en der brokstukken die fossielrijk zijn. Voor wat deze kleinere brokken zijn gebruikt is niet duidelijk. Mogelijk maakten ze deel uit van een groter geheel zoals deze die inde gracht zijn aangetroffen.

Een opmerkelijke steensoort die werd aangetroffen is een bleke tufsteen, waarvan er een viertal werden ingezameld. Ze zijn afkomstig uit de Eifel, en zijn vrij uitzonderlijk voor de regio van Zwevegem,

²⁷ Auteur: J. Velleman

gezien hun gebruik als bouwelement voornamelijk in Limburg te situeren is. Twee van de fragmenten hebben een schijnbaar verbrande of op zijn minst sterk verweerde zijde, waardoor ze bij een vuurgebonden activiteit zijn gebruikt. Daarnaast werden er losse stukken kwartsiet, krijt, leisteen en silex aangetroffen. De silex is hier echter van nature te vinden dankzij erosie uit de lokale tertiaire afzettingen (Formaties van Tielt en Kortrijk) en werden wellicht niet aangewend voor enig concreet gebruik.

Naast bouwsteen werden er twee steensoorten aangetroffen die als slijp- of wetsteen werden aangewend. Het gaat om twee stukken donkergrijze grauwacke (een sedimentair gesteente), evenals een groenige *wackestone*. Beide gesteenten zijn afkomstig uit de Paleozoïsche afzettingen uit de ruime omgeving van de Ardennen.

Figuur 102: Drie blokken Doornikse kalksteen in vulling van de walgracht. Ze werden in het westelijke uitende van de gracht geworpen.

Tabel 8: Overzicht van de aangetroffen natuursteen.

Vnr	Vorm	Type	Regio	Beschrijving	Gebruik
240	Brok	TUFST	Eifel	Bleke tufsteen met vacuoles, geen HCl-reactie, mogelijk deels aangebrand	haardsteen?
152	Breuk	DOORNK	Doornik	micritische kalksteen met bioturbaties en horizontaal tot zwak golvend gelaagd	bouwmateriaal
152	Brok	QZST	Ardennen	felsische kwartsiet met oorspronkelijke gelaagdheid waarneembaar als kleurvariatie	bouwmateriaal
274	Breuk	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
105	Brok	TUFST	Eifel	Bleke tufsteen met vacuoles, geen HCl-reactie, mogelijk deels aangebrand	haardsteen?
338	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
40	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
296	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
272	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
66	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	Bouwmateriaal
97	Grote blok	DOORNK	Doornik		Bouwmateriaal?
98	Grote blok	DOORNK	Doornik		Bouwmateriaal?
99	Grote blok	DOORNK	Doornik		Bouwmateriaal?
233	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
195	Brok	DOORNK	Doornik	Deels lumachelle (crinoïden+brachiopoden) gesilicifeerd	bouwmateriaal
117	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
291	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
169	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
261	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
280	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
292	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
273	Brok	DOORNK	Doornik	Gesilicifeerde crinoïden-lumachelle, bleke kleur	bouwmateriaal
115	Bol	SILEX	Lokaal	Afgerond silexkeitje, vermoedelijk uit tertiaire afzettingen	natuurlijk
82	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
158	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
54	Ei	SILEX	Lokaal	Afgeronde silexkei, vermoedelijk uit tertiaire afzettingen	natuurlijk/klopsteen
164	Breuk	LEIST	Ardennen/Eifel	Leisteenschilfer	bouwmateriaal
122	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
287	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
234	Brok	DOORNK	Doornik	Gesilicifeerde crinoïden-lumachelle, bleke kleur	bouwmateriaal
180	Vlak	KALKST	Condroz/Famenne/Ardennen	Vlakke kalksteen met zandbimenging, ongekende oorsprong	bouwmateriaal
230	Brok	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties, oplossingsholtes door beginnende dolomitatie	bouwmateriaal
26	Bol	SILEX	Lokaal	Afgerond silexkeitje, vermoedelijk uit tertiaire afzettingen	natuurlijk
197	Vlak	GRW	Condroz/Famenne/Ardennen	Afgeronde platte ovale slijpsteen vervaardigd uit donkere grauwacke	slijpsteen
171	Onr.	GRW	Condroz/Famenne/Ardennen	Sterk uitgesleten langwerpige slijpsteen vervaardigd uit donkere grauwacke	slijpsteen
78	Brok	KRIJT	Pas-de-Calais	Door golfwerking afgeronde krijtsteen	ongekend
142	Brok	TUFST	Eifel	Bleke tufsteen met vacuoles, geen HCl-reactie, mogelijk deels aangebrand	haardsteen?
142	Bol	SILEX	Lokaal	Afgeronde silexkei, vermoedelijk uit tertiaire afzettingen	natuurlijk
142	Ovaal	WCKST	Ardennen	Vlak ovale wetsteen vervaardigd uit groenige wackestone met glimmerlagen (zwak metamorf)	wetsteen
286	Brok	DOORNK	Doornik	Gesilicifeerde lumachelle kalksteen	bouwmateriaal
80	Breuk	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties	bouwmateriaal
80	Brok	SILEX	Lokaal	Afgeronde silexkei, vermoedelijk uit tertiaire afzettingen	natuurlijk
111	Breuk	DOORNK	Doornik	Micritische kalksteen met bioturbaties en tafonomische fossielenassemblages (serpuliden?crinoiden?)	bouwmateriaal

5.6.5 Metaalvondsten²⁸

Tijdens de opgraving zijn 34 vondstnummers uitgeschreven voor metaalvondsten met een totaalgewicht van ca. 1890,71 gr. De metaalvondsten zijn zowel gevonden met behulp van een metaaldetector als tijdens het aanleggen van het vlak of het couperen van sporen. Een deel van het materiaal kan niet worden toegekend aan een specifiek spoor en wordt beschouwd als losse vondst. Het metaal is gecategoriseerd volgens artefacttype. In de database zijn variabelen als aantal en gewicht (in gr.) standaard ingevuld. Indien nodig worden specifieke kenmerken of afmetingen van het individu in bijkomende tekstvelden beschreven. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de herkende artefacttypen. Er moet vermeld worden dat tijdens de opgraving een Duitse obus werd gevonden (V254). Deze werd door DOVO meegenomen en wordt bijgevolg niet verder beschreven in het verslag.

Tabel 9. Overzicht van de aangetroffen metaalvondsten.

Artefacttype	Aantal (frag.)	Gewicht (gr.)
Gesp	3	23,94
Knoop	2	4
Koppelpassant	1 (MAI 1)	1,68
Munt	1	0,32
Pincet	2 (MAI 1)	1,55
Pistoletkogel	1	6,22
Indet.	33	1853
Totaal	62	1890,71

5.6.5.1 Gespen

Tijdens de opgraving werden in totaal 3 stukken van gespen gevonden.

V248 is een stuk van een laat 18de-eeuwse tot 19de-eeuwse bronzen gesp. Het werd aangetroffen ter hoogte van de walgracht tijdens de aanleg. Door de grote van de gesp (48 mm breedte) is dit vermoedelijk onderdeel van paardentuig.

V250 is een in koperlegering gegoten gesp van het type dubbele ovalen lus van 60 mm lang en 35 mm breed. Deze werd d.m.v. metaaldetectie in het pakket S133 in WP4 gevonden. Op de middenstijl is de corrosie van de ijzeren angel bewaard. Deze gesp is te dateren tussen 1500-1650, door de grote van de gesp gaat het waarschijnlijk om een onderdeel van paardentuig.

Uit de bovenste vulling van de walgracht komt eveneens V252. Het betreft een in koperlegering gegoten ovaalvormige knie- of schoengesp die te dateren is rond 1660-1720. De gesp heeft een lengte van 20 mm.

Tabel 10. Overzicht van de gespen.

Vondstnr	Spoornr	Volledig	Type	Gewicht	Datering	Referentie
248	133	Nee	/	7,22g	1690-1720	/
250	113	Nee	Gesp van het type dubbele lus	16g	1500-1650	Whitehead 1996, 52
252	81	Nee	Ovaal knie- of schoengesp	0,72g	1660-1720	Whitehead 1996, 96

²⁸ Auteur: G. Thomas

Figuur 103. De gespen.

5.6.5.2 Knopen

V248 en V-51, beide afkomstig uit de bovenste laag van de walgracht, zijn 18de-eeuwse platte ronde knopen uit koperlegering met afgebroken ogen.

5.6.5.3 Munten

Uit de gracht S59, gelegen langsheen de site met walgracht, werd door middel van metaaldetectie een maille (V-259), ook wel een kleine *denarius* genoemd. Dit munttype werd geslagen vanaf het midden van de 12de eeuw tot het einde van de 13de eeuw in de graafschappen Vlaanderen en Henegouwen. Deze munt is geslagen in Arras (Atrecht) onder de graven van Vlaanderen en dateert van het midden van de 12de eeuw tot aan het begin van de 13de eeuw, ca. 1140-1180.²⁹ Opvallend is dat de naam van de muntmeester vermeld wordt op de achterzijde van de munt nl. Simon. Deze muntmeester was actief in Arras en er zijn nog twee maille-types geslagen onder hem bekend, waaronder een lichtjes grotere versie van de besproken munt. De maille weegt 0,32g en is 11mm in diameter.

VZ: Vier evenredig verdeelde ringetjes in een dubbele parelcirkel. In het veld twee naar elkaar toegekeerde lelies met het middelste bloemblad gemeenschappelijk met een parel in het midden, erboven een ster, eronder een maansikkel.

AZ: In een dubbele parelcirkel het opschrift: + **SIMON**. In het veld een kort gevoet kruis met in het eerste en vierde kwartier een parel en in het tweede en derde kwartier een maansikkel. De parels en maansikkels zijn met een steeltje verbonden met het midden van het kruis.

Figuur 104. V259.

²⁹ VANHOUDT, 2019, 339, G2388

5.6.5.4 Koppelpassant

V258, eveneens afkomstig uit gracht S59, is een trapeziumvormige koppelpassant of riemgeleider. Het object heeft een gewicht van 1,68g en is 29mm lang en 18mm breed. Aan de binnenkant van de korte zijde twee uitsteeksels, zogenaamde “binnenremmers”. Deze passant is van het ‘boterhamtype’ en kan gedateerd worden tussen 1250-1400.^{30 31}

Figuur 105. Koppelpassant uit de gracht S59 (V259).

5.6.5.5 Pincet

Tijdens het verdiepen van het oostelijke uiteinde van de walgracht werd een koperen pincet gevonden (V-304). Het pincet is 40 mm lang en weegt 1,55g. Het gebruik van pincetten als toiletgerief gaat terug tot in de bronstijd/ijzertijd. Typologisch zijn pincetten soms zeer moeilijk te dateren, door hun vaak simpele vorm en sober voorkomen. Op basis van vergelijkbaar materiaal is deze pincet te dateren tussen 1200 - 1400/1500.^{32 33}

Figuur 106. Resten van een pincet (V-304).

³⁰ PARENT AND BEECKMANS, 2017

³¹ BOGAERT ET AL., 2016, 93

³² <https://www.portable-antiquities.nl/pan/#/object/public/65430>

³³ <https://finds.org.uk/database/artefacts/record/id/263952>

5.6.5.6 *Pistoletkogel*

Er werd 1 pistoletkogel gevonden. De kogel heeft een gietnaad en is dus gegoten in een mal. Dit geeft de mogelijkheid om de kogel te plaatsen in de periode voor 1800. Ook het feit dat de kogel geen strepen vertonen, en de kogels dus afgeschoten zou zijn door een wapen met een gladde loop, wijst erop dat deze kogel kan gedateerd worden voor 1800.³⁴ De kogel is ook effectief afgevuurd, gezien een klein plat vlak op de kogel.

³⁴ http://www.dutchartefacts.nl/index.php/nggallery/image/musket-1-van-6?page_id=2554

5.7 Beschrijving van de stalen

Bij de opgraving werden in totaal 42 monsters genomen. Het betreft onder andere 17 pollenstalen die voornamelijk uit de verschillende faseringen van de grachten van de site werden genomen. In combinatie met pollenbakken werd telkens ook een staal voor analyse van macroresten en/of houtskool genomen (17 stalen). Verder werden nog drie stalen in specifiek in functie van ¹⁴C stalen genomen, een houtmonster, een monster voor analyse van verkoolde zaden, en een monster van schelpen.

Een deel van de stalen werd geselecteerd voor verdere labo-analyse. Er werd vooral ingezet op de staalname met het oog op landschapsreconstructie (pollen en macroresten). Gezien de verschillende faseringen van de walgrachtsite kon eventueel de evolutie van landschap onder invloed van de activiteiten van de bewoners van de site onderzocht worden.³⁵ Daarnaast werd de houten paal door middel van dendrochronologie gedateerd en de houtsoort van de takken die onderin de gracht werden aangetroffen bepaald.

Tabel 11: Monsterlijst met aanduiding van de gewaarde en geanalyseerde monsters.

monster	vondst	put	spoor	laag	aard onderzoek	opmerking	gewaardeerd	geanalyseerd
7		1	58	2	pollenonderzoek	-	x	x
8		1	58	2	macroresten		x	x
11		1	8	5	pollenonderzoek	-	x	
12		1	8	8	pollenonderzoek	-	x	X
14		1	8	8	macroresten	-	x	
15		1	50	6	houtsoortdeterminatie	hout		
17		1	67	0	macroresten	opperhof	x	X
18		1	76	0	macroresten	opperhof	x	X
23		1	50	7	pollenonderzoek	-	xx	X
24		1	50	7	macroresten	-	x	X
25		1	78	4	macroresten	-	x	
26		1	78	4	pollenonderzoek	-	x	
27		1	50	13	pollenonderzoek	idem S49/L0	x	
29		1	78	5	pollenonderzoek	-	x	X
30		1	78	5	macroresten	-	x	
31		1	50	13	macroresten	-	x	
32		4	158	0	macroresten	humeuze band	x	
35		4	81	2	pollenonderzoek	-	x	X
36		4	81	7	pollenonderzoek	-	x	X
37		4	81	2	macroresten	-	x	x
41		1	67	0	pollenonderzoek	opperhof	x	
42		1	76	0	pollenonderzoek	opperhof	x	
	201	1	89	0	dendrochronologie			x

³⁵ Bij de keuze van de stalen werd nog rekening gehouden met 4 fases (1 t.e.m. 4), en zo ook gehanteerd in het archeologierapport. Deze fasering werd herzien tijdens de verder uitwerking tot dit eindverslag.

Hieronder volgt een beschrijving van de stalen die voor verder onderzoek werden geselecteerd. De resultaten van het onderzoek werden opgenomen in de bovenstaande hoofdstukken. De rapporten van de analyses kunnen worden geraadpleegd in de bijlage.

5.7.1 Botanisch onderzoek

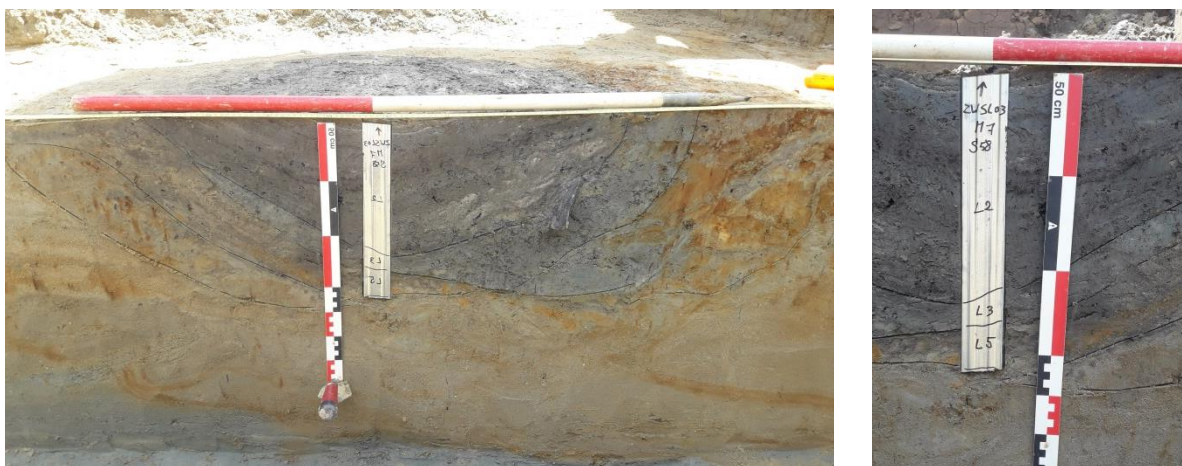
5.7.1.1 Fase 1: Waterkuil S58

De greppel S9 waarvan vermoed wordt dat deze de voormalige toegangsweg flankeerde, mondde uit in een diepe kuil die als ‘waterkuil’ werd geïnterpreteerd.

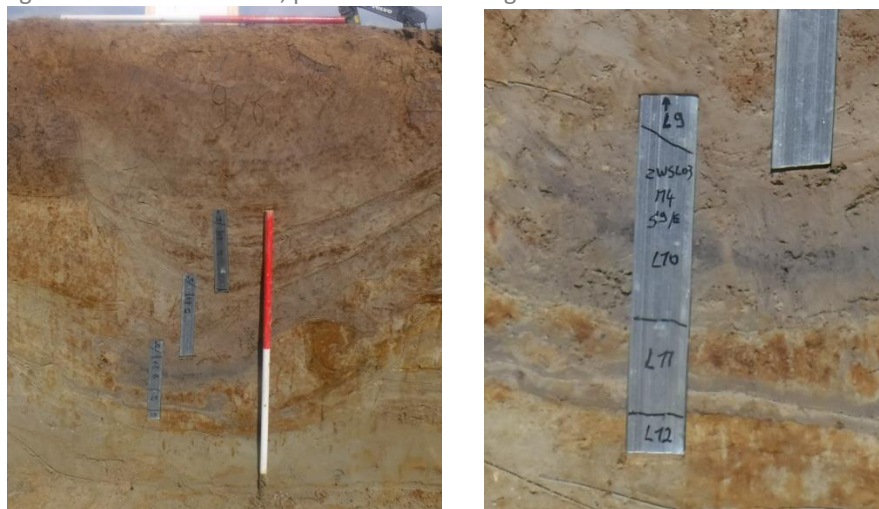
Omwille van de gelaagdheid en de diepte van dit spoor, waarbij de bewaring steeds optimaler is, werd besloten hier de nodige stalen te nemen. De resultaten kunnen in relatie worden gezet met de resultaten van tot fase 1 van de walgracht.

Geselecteerde stalen

- Pollen: M7, laag 2
- Macroresten: M8, laag 2

Figuur 107: Waterkuil S58, pollenstaal M7. Laag 2 wordt weerhouden voor verdere waardering en analyse.

Figuur 108: Greppel/gracht S9, pollenstalen M2, M3 en M4. Deze stalen worden niet geselecteerd voor verder onderzoek.

5.7.1.2 Fase 2 en 3: De omwalling van het neerhof (Structuur 1)

In een fase 2 werd de gracht als een cirkel (met doorgang) aangelegd (sporen 8 en 50). Binnen de vulling werden minstens 2, mogelijk 3 heruitgravingen geattesteerd.

In een latere fase (fase 3) werd een uiteinde van richting de beek getrokken (S78). Deze is nadien nog eens heruitgegraven. Uit de verschillende fases werden steeds pollenstalen en macrostalen genomen:

Geselecteerde stalen : Coupe op S49/S50

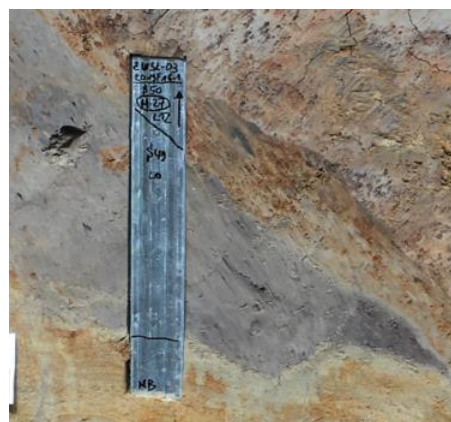
- Fase 1: M27= pollenstaal van S49, laag 0 (mogelijk idem aan S50, laag13)
- M31= staal macroresten van S50, laag 13
- Fase 2: M23= pollenstaal van S50 laag 7
- M24= bulkstaal van S50, laag 7

Figuur 109: Gedempte walgracht S50 (links coupe C) met aanduiding van de locatie van de pollenbakken M23 en M27, en het staal voor macroresten M24 (rode ster).

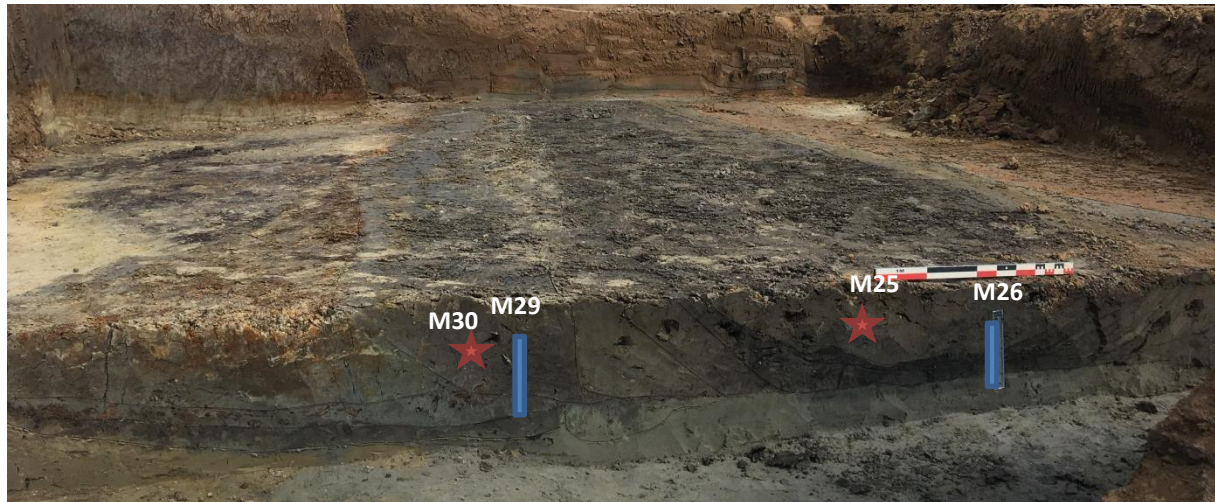
Figuur 111: Detail van het pollenstaal M23 (fase 2)

Figuur 110: Detail van het pollenstaal M27 (fase 1). Verondersteld wordt dat S49, laag 0 idem is als S50, laag 13

Geselecteerde stalen: coupe op S78

- Fase 3: M29= pollenstaal van S78, Laag 5
M30= staal macroresten van S78, Laag 5
- Fase 4: M26= pollenstaal van S78, Laag 4
M25 = staal macroresten S78, laag 4

Figuur 112: Weergave van de locaties van de pollenbakken en de stalen voor macroresten van fases 3 en 4 van de (herlegde) walgracht S78. Links zijn nog de lagen van oudere fases van de oorspronkelijke walgracht S50 zichtbaar.

Figuur 113: Detail van het pollenmonster M29 (fase3) (fase 4)

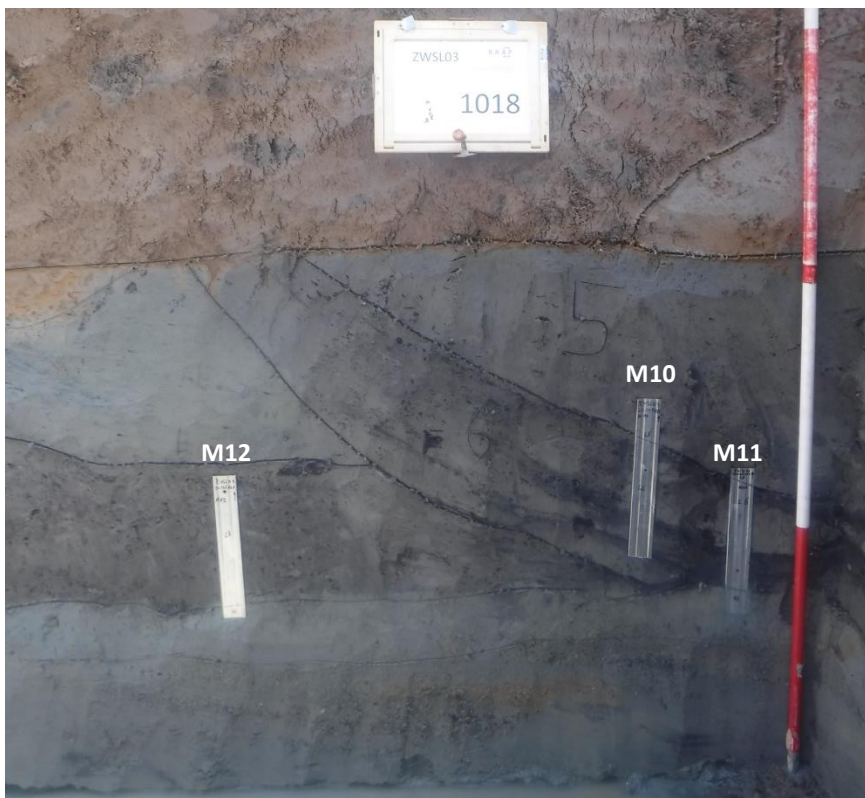
Figuur 114: Detail van het pollenmonster M26

Geselecteerde stalen: coupe op S8

- Fase 1: M12= pollenstaal S8, laag 8
M14= staal voor macroresten S8, laag 8
- Fase 2: M11= pollenstaal S8, laag 6

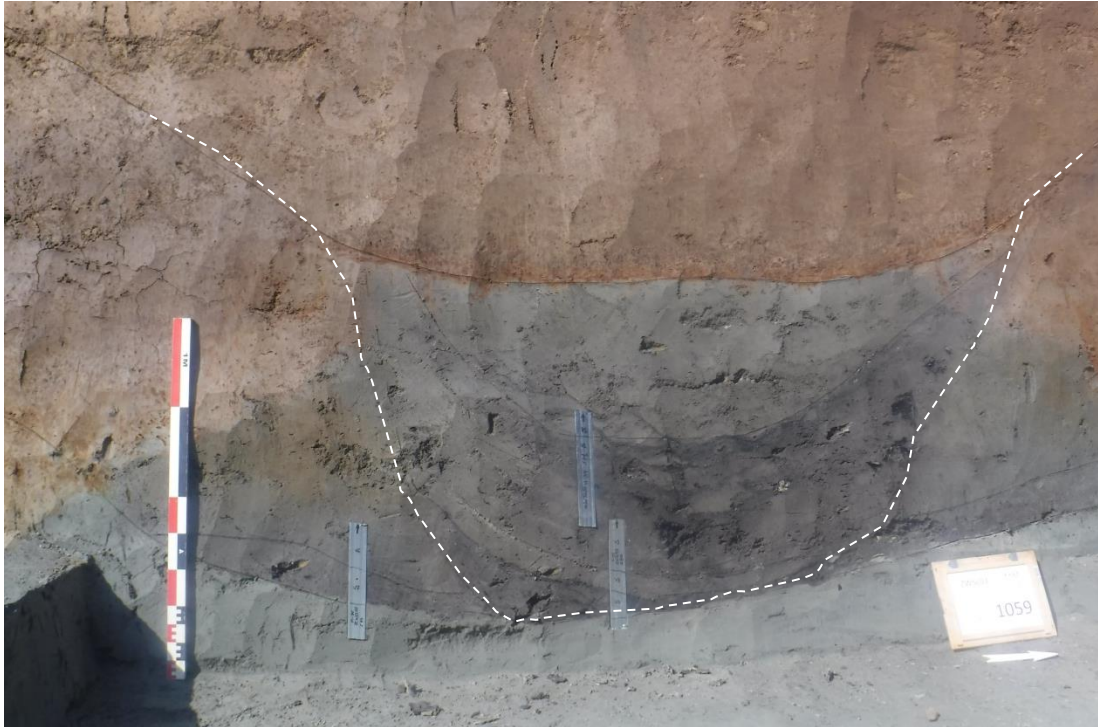
Figuur 115: Coupe op het uiteinde S8, met zicht op minstens 2 fases (zie beschrijving van de sporen).

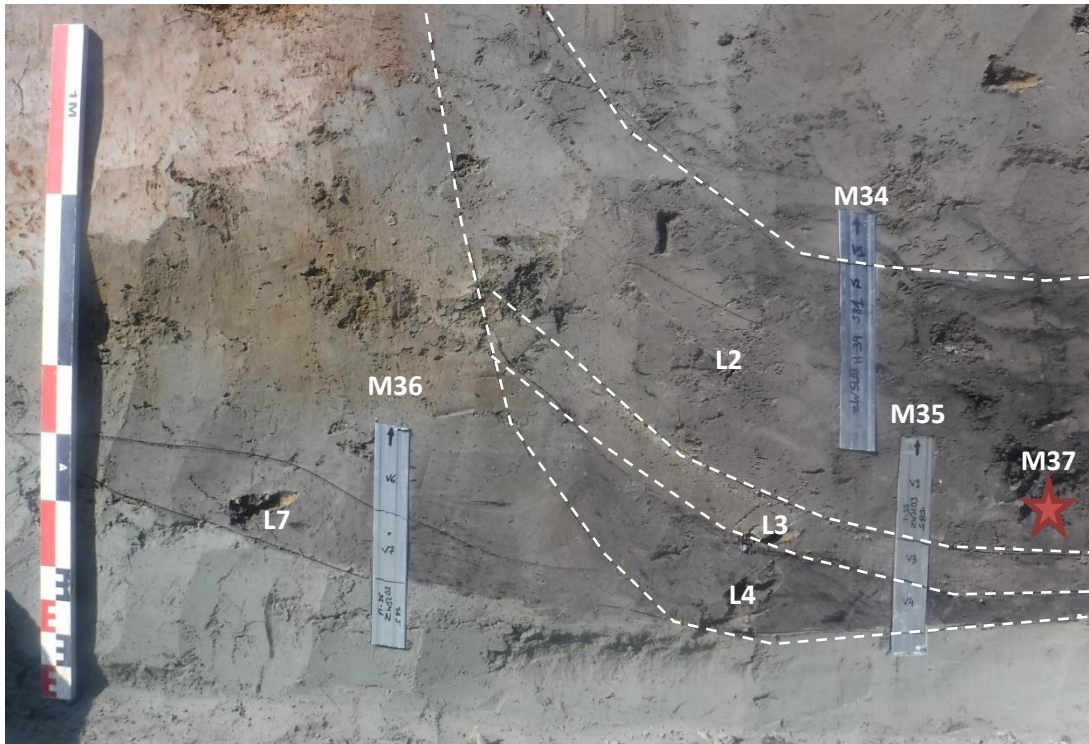
Figuur 116: Detail van de pollenstalen M12, M10 en M11 van de grachtvullingen S8.

Geselecteerde stalen profiel 401

- Fase 1: M36= pollenstaal S81, laag 7
- Fase 2: M35= pollenstaal S81, laag 2
M37= staal voor macroresten, laag 2

Figuur 117 Overzicht van een doorsnede van de walgracht met locatie van de pollenstalen en aanduiding van de heruitgraving in witte stippellijn (vermoede scheiding tussen fases 1 en 2).

figuur 118 Detail van de staalnames van S81 met aanduiding van de verschillende lagen.

5.7.1.3 De omwalling van het opperhof (structuur 2)

Uit de omwalling van het opperhof zijn geen pollenstalen genomen. Wel werden uit de humeuze vullingen - die mogelijk in relatie staat met toegang tot het opperhof (S67 en S76) - stalen genomen in functie van analyse van houtskool en macroresten (M17 en M18). Tijdens de verwerking zijn uit deze stalen blokken gerecupereerd met het oog op pollenanalyse: M41 van S67 en M42 van S76.

Geselecteerde stalen uit de omwalling van het opperhof:

M 17 en m18= staal voor macroresten

M41 en M42= pollenstaal

Figuur 119: Bovenaanzicht van de sporen ter hoogte van de vermoede brug of dam van de binnenste gracht. De humeuze lagen zijn bemonsterd in profiel (blauwe lijn), de stalen zijn dmv driehoeken aangeduid.

5.7.1.4 Afvallaag S158

Het spoor S158, een humeuze afvallaag met houtskool en bot (WP4, vlak 2), werd interessant bevonden voor verder analyse van de macroresten. Uit het spoor werden twee monsters genomen. Eén ervan werd reeds uitgezeefd. Hierin werd opvallend veel organisch materiaal in aangetroffen. Na analyse werd hier echter te weinig (gedifferentieerd) materiaal in aangetroffen, waardoor werd besloten deze niet verder te laten analyseren

Figuur 120: Humeuze buitenrand van grote kuil.

5.7.2 Houtanalyse en dendrochronologie

De houten paal (S89) die werd aangetroffen ter hoogte van de vermoede brug naar het opperhof werd in zijn geheel gerecupereerd (**V201**). Jammer genoeg was het niet mogelijk deze te dateren op basis van dendrochronologie.

Figuur 121: Coupe op het paalspoor S89 met de bewaarde paal.

Onderaan de gracht van het neerhof werd in een van de coupes een laag takken en twijgen aangetroffen (S50, laag 6). Deze behoren tot fase 3 van de omwalling. Enkele van deze takken zullen worden onderzocht in functie van het **bepalen van de houtsoort**. De takken werden bemonsterd (**M15**).

6 Datering en interpretatie van de site

6.1 Algemene interpretatie

De site met walgracht aan de Slijpebeek werd aangelegd omstreeks het einde van de 12de- begin 13de eeuw en werd vermoedelijk al opnieuw verlaten op het einde van de 13de eeuw. In dat opzicht betreft het eerder een vroeg voorbeeld van een site met walgracht. Het fenomeen van de ontginningssites in de vorm van een omwald erf kent zijn hoogtepunt voornamelijk in de late 13de en 14de eeuw.³⁶ De datering van deze site aan de Slijpebeek is gebaseerd op de archeologische vondsten die binnen en rond het erf zijn aangetroffen. Historische gegevens, specifiek over deze site zijn immers niet voorhanden, of nog niet gekend.

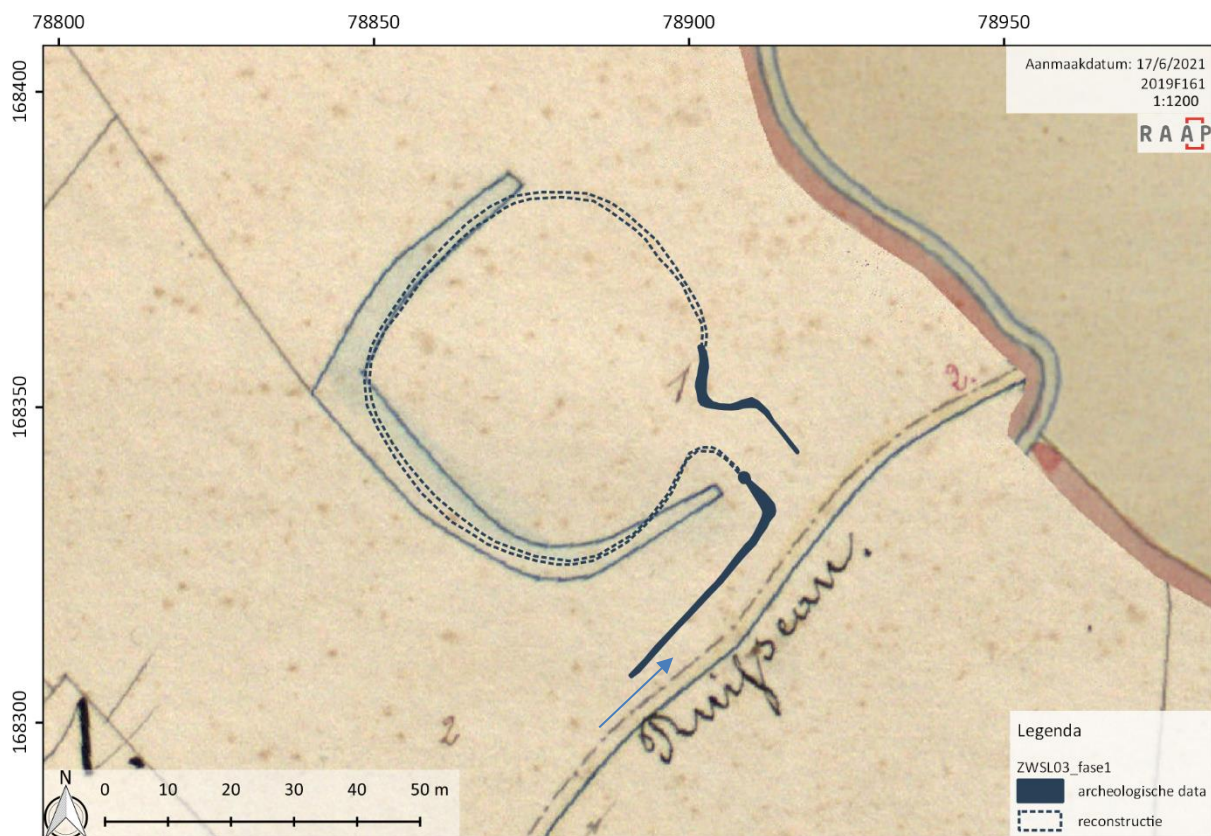
Ondanks dit relatief kortstondig bestaan, zijn er heel wat aanwijzingen dat de site geen statisch bestaan heeft gekend. Er zijn algemeen drie grote fases te onderscheiden.

6.1.1 De walgracht

In een eerste fase lijkt op basis van een in omvang bescheiden gracht de begrenzing van de buitenste gracht te zijn vastgelegd. Deze eerste 'blauwdruk' van de site kon slechts op enkele plaatsen worden geregistreerd en werd wellicht voor een groot deel vergraven door de latere fases. Deze eerste fase gaat samen met de aanleg van een greppel parallel met de Slijpebeek die op die manier samen een toegangsweg creëerden richting de site. Op de 19de-eeuwse topografische kaart Vandermaelen is op deze plaats ook effectief een voetweg aangeduid, en is er een brug afgebeeld in deze zone. De Poppkaart (1842-1879) en Atlas der Buurtwegen (1841) toont enkel de weg, die stopt waar de brug zich bevond. De weg verleende dus nog vele eeuwen na de opgave van de site de toegang tot deze achterliggende percelen, gelegen in een meanderbocht van de beek.

De greppel die de toegang afbakende kwam uit op een diepe kuil die wordt geïnterpreteerd als waterkuil. Onderaan deze kuil werd in de vulling de stukken van een kogelpot aangetroffen. Dit is een type kookpot die voornamelijk in de vroege en volle middeleeuwen (tot in de 13de eeuw) in zwang is. Het is onzeker of deze waterkuil in dienst bleef in de latere fase. Op een bepaald moment blijkt de walgracht overheen de kuil te zijn uitgegraven, en geraakte deze dus in onbruik.

³⁶ VERHAEGHE, 1981.

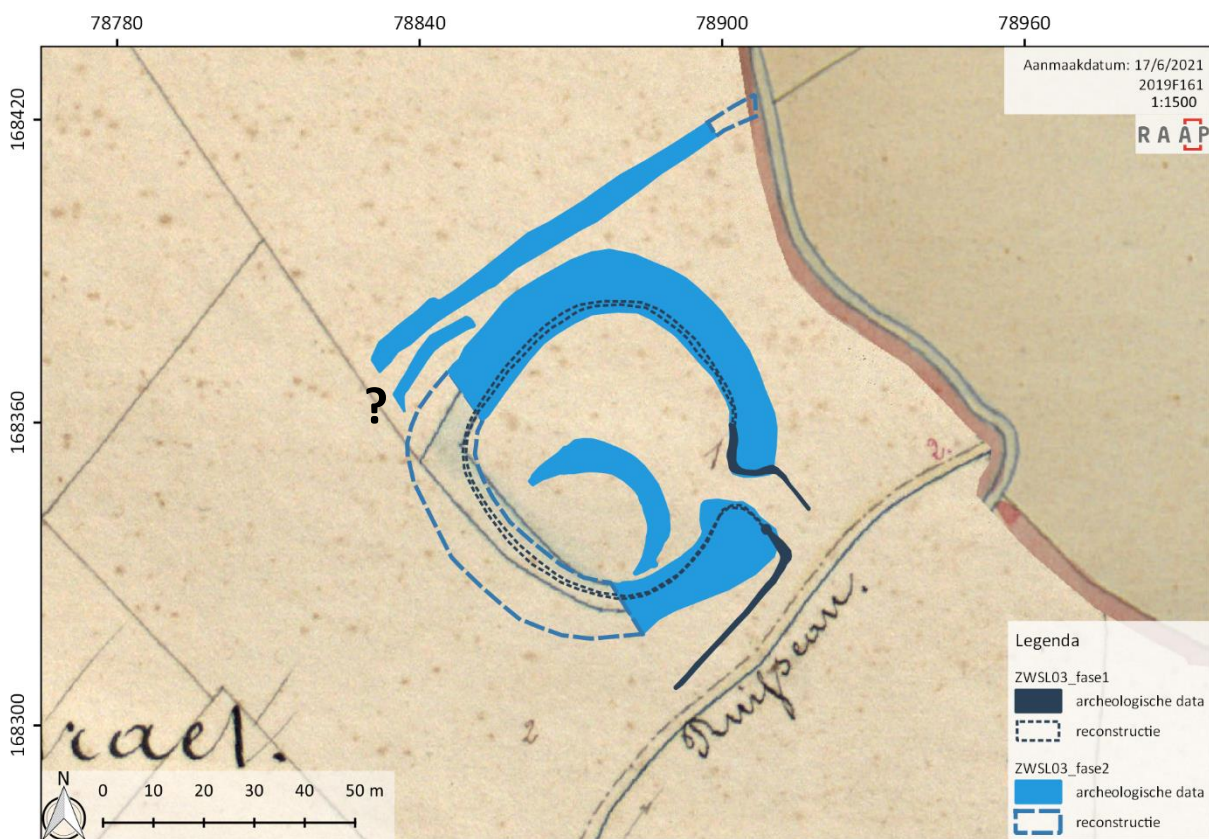

Figuur 122. Projectie van een reconstructie van fase 1, mogelijk bestaand uit een smalle gracht. Projectie op de Atlas der Buurtwegen (1841). De toegang (pijl) bevond zich tussen een greppel en de Slijpebeek.

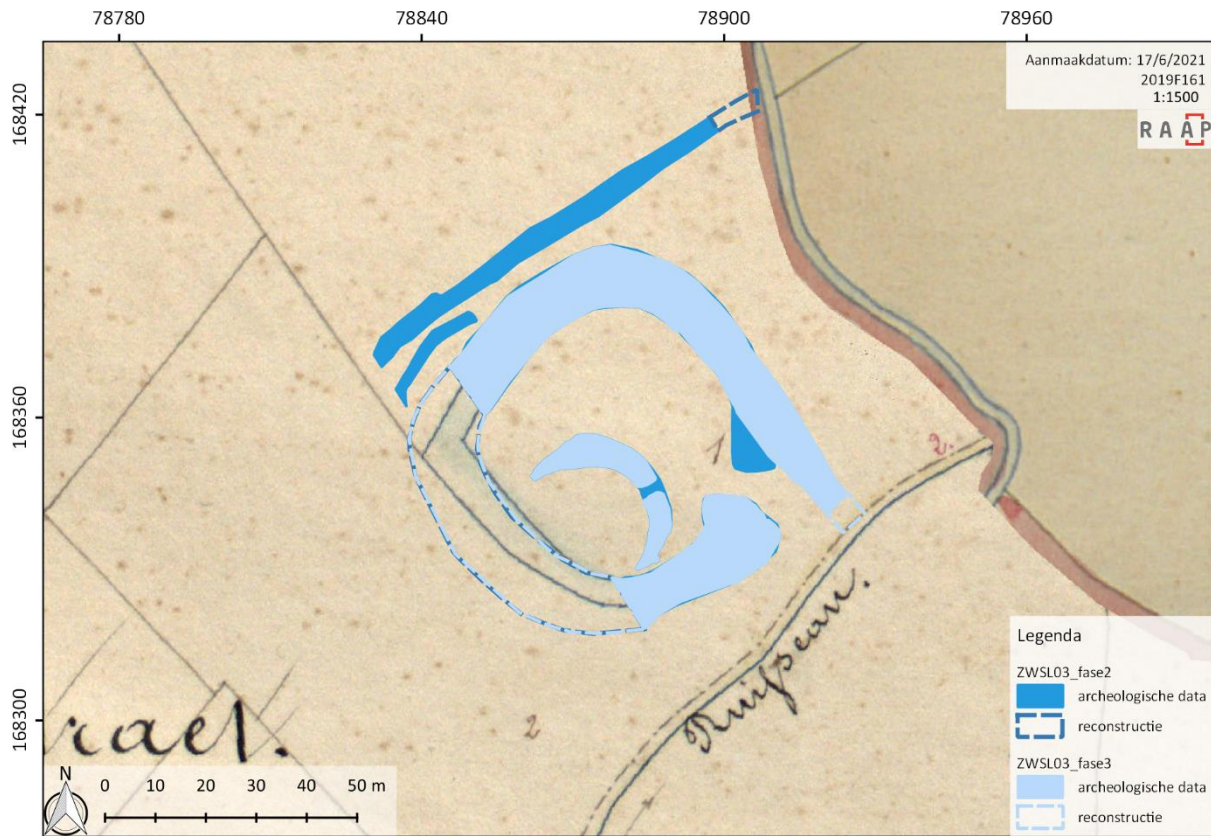
Figuur 123. Uitsnede uit de Topografische kaart Vandermaelen (1864-1854) met aanduiding van de ligging van de site. De weg wordt met stippellijn aangeduid. Waar hij de beek kruist is een brug weergegeven.

De tweede fase betreft een fase waarin de site met walgracht zich uitte als een grote cirkelvormige gracht met een buitendiameter van 70m. De binnendiameter bedroeg 50m en bakende een erf af van 2000m². De gracht was ca. 10m breed en ging vanaf het huidige maaiveld tot 2,5m diep. De cirkel was evenwel niet gesloten. In het zuiden bevond er zich een opening van 9m, de toegang tot het erf. Van een eventueel poortgebouw werd geen enkel spoor gevonden. In de gracht lagen ter hoogte van één van de uiteindes drie blokken Doornikse kalksteen, maar er zijn geen aanwijzingen dat deze ter hoogte van de toegang zijn gebruikt. Evengoed gaat het om zogenaamde poeren waarop gebintstijlen van een gebouw op rustten. De gracht vertoonde duidelijk verschillende heruitgravingen en onderaan was een sterk organisch pakket aanwezig. Uit de analyse van de plantenresten blijkt dat de gracht waterdragend was. Maar de vraag is of deze doorheen het jaar volledig met water was gevuld. Het lijkt er eerder op dat het water fluctueerde, wellicht naargelang het seizoen. Zo nu en dan werd de gracht geruimd, wat blijkt uit enkele heruitgravingen.

Figuur 124: Schematische voorstelling van de eerste en tweede fase, geprojecteerd op de Atlas der Buurtwegen (1854). Binnen de grote cirkelvormige gracht bevond er zich een sikkelvormige gracht, wellicht de plaats waar zich het woonhuis bevond. Ten noorden werd een rechtlijnige gracht aangetroffen. Hoe deze zich verderzette richting het zuidwesten is onduidelijk. Er tussen bevond zich nog een derde gracht. Het is niet duidelijk of deze alle gelijktijdig functioneerden.

Op een bepaald moment, en wellicht met een goede reden, werd één van de uiteindes van de buitenste gracht doorgetrokken richting de beek. Deze herinrichting werd benoemd als fase 3. Mogelijk was een betere afvoer of juist aanvoer van water uit of in de gracht de reden van deze rechte trekking. Gelijktijdig werd de gracht in zijn geheel heruitgegraven, of althans geruimd. De toegang tot de site bleef nog steeds behouden en sloot aan bij de weg, geflankeerd tussen de beek en de gracht. De doorgang verbreedde tot ca. 11m. Ook in deze fase zijn er geen sporen aangetroffen van een poortgebouw, al wil dit niet zeggen dat deze niet aanwezig was.

Figuur 125. Schematische voorstelling van de tweede en derde fase, geprojecteerd op de Atlas der Buurtwegen (1854). Hierbij moet worden vermeld dat de aanpassing van de gracht van het neerhof niet met zekerheid op hetzelfde moment plaatsvond als de rechtekking. Ook kunnen de grachten buiten de site nog in gebruik zijn geweest.

De verschillende fasen in de buitenste gracht maken duidelijk dat onderhoud van de gracht intensief was. Mogelijk was er sprake van snelle verlanding door inspoelende grond en/of organisch materiaal. Er is nergens sprake van lagen die duidelijk wijzen op dumps van afval. Na opgave van de gracht is het geheel dichtgeworpen met lemige grond. Deze grond verschilt van textuur van de natuurlijke bodem waarin de gracht is uitgegraven, die duidelijk kleiig was. Bij het uitgraven heeft men de kleiige grond zodus afgevoerd. Bij het dichten is er dan weer sprake van aanvoer van zeer veel grond. Dit moet gepaard zijn gegaan met erg veel mankracht.

6.1.2 De gracht van het opperhof

Binnen de walgracht werd een sikkelvormige gracht geregistreerd. Het ging om de afbakening van het opperhof. De walgracht en sikkelvormige gracht stonden mogelijk op een hoger gelegen niveau in verbinding met elkaar. In het vlak dat geregistreerd werd, liggen beide gescheiden. Het is niet duidelijk of het een natte gracht betrof, en er dus water vloeide van de grote gracht naar de gracht van het opperhof. Er zijn onderaan enkele lenzen van ingespoelde grond zichtbaar, maar deze kunnen zijn ontstaan bij neerslag. Wél is er hier en daar een meer humeus pakket waargenomen in de vulling. Dit wijst op een stapeling van organisch materiaal, maar nog niet op een continue waterhoudende gracht.

In een eerste fase was de sikkel ononderbroken. Deze fase kan wellicht gelinkt worden met fase 2 van de walgracht. De aanwezigheid van een eiken paal in het midden van de sikkel wijst mogelijk in de richting van aan houten brug overheen de gracht.

Bij de heraanleg van de sikkelvormigegracht werd een opening gehouden ter hoogte van waar de een (mogelijke) brug gelegen was en is er dus sprake van een soort van dam in de gracht. De aangetroffen houten paal kan in dat geval evengoed het restant zijn van beschoeiing uit deze fase. Verhaeghe vermeldt in één van zijn overzichtsartikels naar de linkt tussen de aanleg van een dam met het verdwijnen van de woning binnen de gracht van het opperhof.³⁷ Het is niet duidelijk of dit ook hier het geval is.

Opmerkelijk is de grote hoeveelheid houtskool in de vulling van de binnengracht ter hoogte van de toegang, zowel in de vulling van de eerste fase, als deze van de tweede fase. Is dit doelbewust, of was deze locatie het meest handige om afval in de gracht te dumpen? En gebeurde dit met een bepaalde intentie?³⁸ Op een bepaald moment werd deze gracht rond het opperhof gedempt, de oversnijding van enkele sporen (voornamelijk houtskoolrijke lagen) wijst erop dat de site evolueerde van een tweeledige naar enkelvoudige site met walgracht. De gracht kan hierbij gedempt zijn om een grotere binnenruimte te creëren. De aanwezigheid van houtskoolrijke lagen met verbrande leem wijst alvast op enige activiteit binnen de site, ook nadat het opperhof was opgegeven.

De grote walgracht en de gracht rondom het opperhof vertonen twee tot drie fasen. De relatie tussen de faseringen van de walgracht enerzijds en de faseringen van de gracht rond het opperhof is niet te maken. Er is geen enkel bewijs dat het rechte trekken van de walgracht gelijktijdig gebeurde met de heraanleg of demping van de kleinere gracht. Het is wel zo dat deze activiteiten wijzen op een aanpassing van de site, gericht op een praktisch gebruik ervan. Wat de periode tussen de fases betreft is er ook geen zekerheid. We kunnen enkel vermoeden dat er in een bepaalde periode de site grondig werd aangepakt. De schematische voorstelling van fase 3 zoals deze wordt weergegeven op figuur 125 is dus eerder hypothetisch.

6.1.3 Bewoningssporen

Naast deze twee grachten, die de basis vormden van deze 13de-eeuwse site, werden binnen de grote walgracht heel wat andere sporen aangetroffen. Het ging om lagen, kuilen en greppels. Het was niet mogelijk een bepaalde verdeling van de site te achterhalen, maar de verschillende greppels wijzen alvast op een interne indeling die evolueerde in de tijd. Een rechthoekige structuur, bestaand uit greppels, kan wijzen op de aanwezigheid van een veekraal. Ook de functie van de kuilen is niet te achterhalen. Er zijn geen typische afvalkuilen aangetroffen, enkel twee kuilen bevatten resten van dierlijk bot, waaronder een begraven rund. Centraal bevonden zich een reeks lagen waarin wat meer houtskool zat, en plaatselijk ook wat verbrande leem in aanwezig was. De lagen bevonden zich bovenop de vulling van de tweede fase van de gracht van het opperhof, en zijn dus jonger. Dit feit wijst erop dat na het dichten van deze gracht, en dus het verdwijnen van de tweedeling opperhof - neerhof, de site nog steeds in gebruik bleef.

³⁷ VERHAEGHE, 1980

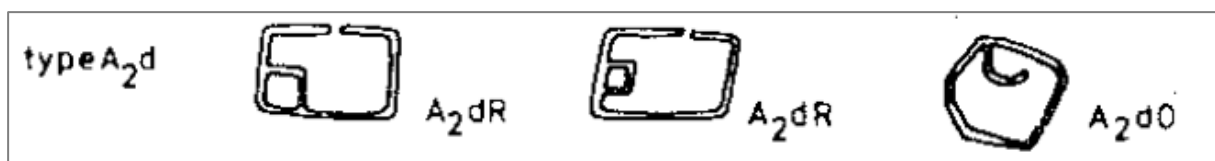
³⁸ As werd gebruikt om putten op erven en straten te dempen waarbij door zijn absorptievermogen ook plassen werden vermeden (mondelinge mededeling J. Mikkelsen (Raakvlak))

Binnen de afbakening van het opperhof zijn er - in tegenstelling van het groot aantal sporen op het neerhof - nauwelijks resten aangetroffen. Het gaat slechts om twee kuilen en twee parallelle greppels. De greppels zijn gezien de oversnijdingen ouder dan de site zelf. De afwezigheid van sporen kan er op wijzen dat dit deel van de site was opgehoogd, waardoor resten na nivellering verdwenen. Maar evengoed lieten de activiteiten in deze zone geen sporen in de bodem na. Zoals elders op het neerhof zijn er geen aanwijzingen van huizen of stallen, die er zeker moeten zijn geweest. Mogelijk werden gebouwen opgetrokken op liggers, zoals in de 13de eeuw gebruikelijk werd, en zijn geen standers ingegraven.³⁹ Ook gebintstijlen op poeren zijn mogelijk. Zoals vermeld kunnen de Doornikse kalksteenblokken hiervoor zijn gebruikt.

Als laatste zijn er de archeologische sporen buiten de omwalling. Het gaat slechts om een zeer brede gracht ten noorden van de site, en een tweede daartussenin gelegen. Beide kunnen worden gelinkt met de 13de-eeuwse site en deden mogelijk dienst als extra afbakening ervan. Mogelijk niet zozeer als verdediging, evenwel voor het verhogen van de status van de site (zie lager). Op die manier was de site met walgracht volledig omgeven door water, gelegen tussen een gracht en de Slijpebeek.

6.2 Typologie van sites met walgracht

De site met walgracht kende een tweeledige opbouw: een buitenste brede gracht die min of meer een cirkel met diameter van 50m vormt. Daarbinnen bevindt zich nog een sikkelvormige gracht, die een binnenerf omsluit dat langs één zijde tegen de buitenste walgracht aanligt. Zodoende kan ze benoemd worden als type A2 volgens de typologie van Verhaeghe.⁴⁰ Het gaat hierbij om een site met twee bewoningszones die - al dan niet volledig - zijn omgracht. Binnen dit type sluit de morfologie volledig aan bij het type A2dO. Na de rechtekking is het moeilijker om de site onder te brengen in een welbepaalde groep. Het is immers niet geweten of er dan nog sprake is van een opperhof. De aanpassing lijkt eerder een gevolg te zijn van de noodzaak tot het verbinden met de beek, waardoor de vorm eigen is aan deze site en niet onder te brengen is onder een bepaald gekend type.

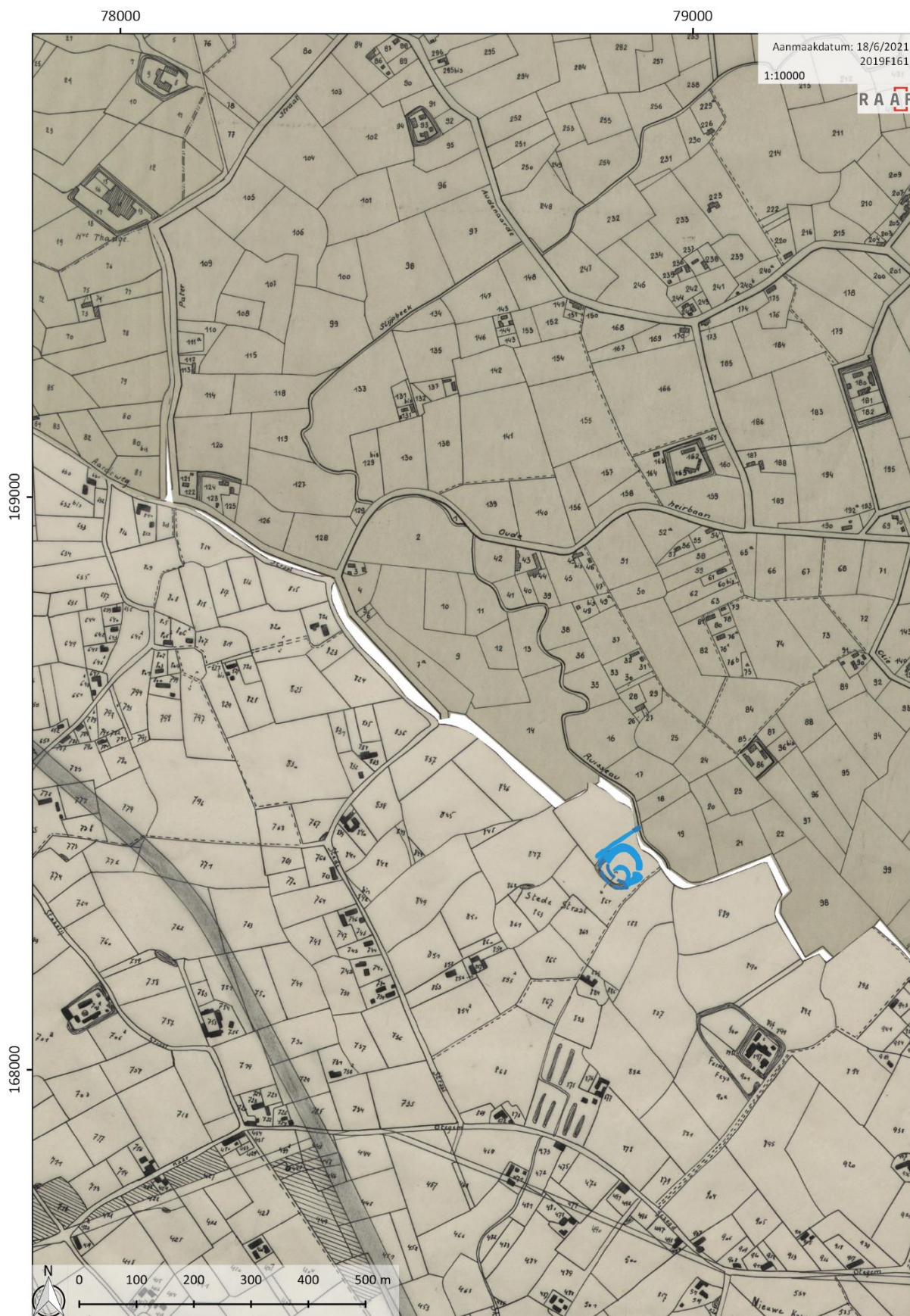

Figuur 126: Overzicht van enkele sites met walgracht die als type A2d worden geclassificeerd. De site met walgracht van Zwevegem kan onder A2dO worden ingedeeld. (uit: VERHAEGHE, 1981).

In de wijde omgeving van de site bevinden zich nog steeds een reeks omwalde sites. Daarbij is het niet zeker of deze allemaal teruggaan op ontginningssites uit de 13de/14de eeuw. De meesten omwallingen zijn rechthoekig of vierkant van vorm, en zijn dus niet rond, zoals de verdwenen site aan de Slijpebeek. Mogelijk is de vorm in de loop van de tijd geëvolueerd. De site met walgracht aan de Slijpebeek bleek immers ook binnen zijn bestaan minstens één maal te zijn aangepast en verschillende malen heruitgegraven.

³⁹ BRADT AND VANOVERBEKE, 2017

⁴⁰ VERHAEGHE, 1981.

Figuur 127: Overzicht van de omwalde sites rondom de site met walgracht aan de Slijpebeek (in blauw). (projectie op de Popp-kaart).

6.3 Activiteit binnen de site

Een site werd ontegensprekelijk gebruikt als ontginningshoeve. Binnen de omwalling moeten minstens een woonhuis, een stal en schuur aanwezig zijn geweest, al dan niet gecombineerd onder één dak. Uit algemene gegevens van omwalde sites blijkt echter dat binnen de omwalling de gebouwen met verschillende functies los van elkaar stonden. Dit werd reeds beschreven door Tréfois.⁴¹ Van al deze gebouwen is echter geen spoor terug te vinden, of beter gezegd: geen enkel spoor of sporencombinatie wijst met zekerheid op de aanwezigheid van gebouwen met een specifieke functie. Er zijn echter wel een reeks onrechtstreekse bewijzen: De aanwezigheid van vee blijkt uit zowel het dierlijk bot dat is aangetroffen en ook uit resten van mest in de onderzochte grondstalen. Hierdoor moet een stal binnen de walgracht aanwezig zijn geweest. Enkele greppels zijn mogelijk ook in relatie te brengen met een veekraal.

Uit de analyse van grondstalen blijkt onder meer dat granen en vlas te zijn verbouwd. De aanwezigheid van pollen van graan wijzen op het dorsen ervan - op dat moment komen de pollen massaal vrij -, wat op de site zelf gebeurde. Onrechtstreek wijst dit op een schuur waar het graan moet zijn bewaard.⁴² Dit lijkt vrij logisch gezien deze boerderijen vaak instonden voor de bevoorrading van steden en/of abdijen.

Zowel de schuur als stal worden eerder gelokaliseerd op het neerhof. Het woonhuis daarentegen mag gesitueerd worden binnen het opperhof. Dergelijke opdeling van woonhuis en nutsgebouwen kan gezien worden in navolging van de volmiddeleeuwse mottes. De waarde die hieraan werd gehecht lijkt in de loop van de 13de eeuw te verdwijnen: het opperhof werd beter toegankelijk gemaakt door middel van een dam als oversteekplaats, in de plaats van een houten brug. En vervolgens lijkt de opdeling opper- en neerhof volledig te worden opgegeven. In de periode na het fysiek verdwijnen van de tweedeling blijft het erf echter in gebruik. Dit blijkt uit pakketten gelegen centraal op de site. Deze pakketten bevatten houtskoolbrokjes en plaatselijk verbrande leem.

Opmerkelijk is de afwezigheid van afvalkuilen waarin gebroken gebruikswaar, etensresten samen met beer in terecht kwamen. Werd deze aangelegd buiten de walgrachtsite? Of werd de beek als dumpplaats gebruikt? De aangetroffen vondsten zijn algemeen erg gefragmenteerd en lijken reeds verschillende keren te zijn verplaatst voordat ze op de aangetroffen locatie zijn aangetroffen. Het merendeel is afkomstig uit de hierboven vermelde pakketten die worden gelinkt van de fase nadat de gracht van het opperhof werd opgegeven.

De houtskoolrijke lagen binnen de gracht omheen het opperhof kunnen evenwel beschouwd worden als een afvallaag. Ze bevatten voornamelijk verkoalde plantenresten die toebehoorden tot gebruiksplanten. Het gaat om heel wat resten van gerst, rogge en broodtarwe. Daarnaast zijn resten van bonen, erwten en hazelnoot aangetroffen. De wilde planten bestaan voornamelijk uit akkeronkruiden die mee met het graan zijn geoogst. Gezien alle resten verkoold zijn en tezamen voorkomen is het aannemelijk dat de resten tezamen zijn gedeponeerd. Er kan hier onder meer gedacht worden aan afval na het schoonbranden van opslag-/voorraadplaatsen. Op deze plaats is dus

⁴¹ TRÉFOIS, 1987.

⁴² Het hoge aantal pollen kan ook wijzen op de aanwezigheid van stro en dus vee. Het stro is een afvalproduct van graanteelt, dus beide (dorsen en stro) kunnen ook in combinatie voorkomen.

wel in zeker zin van dumpen van afval in de vorm van assen. Maar het gaat geenszins om grote hoeveelheid afval.

Slechts één waterkuil werd aangetroffen. Deze wordt chronologisch gelinkt met de eerste fase van de site, wanneer er nog geen sprake is van een grootschalige omwalde site. Mogelijk werd in de latere fases water uit de beek gehaald in functie van allerlei doeleinden.

Algemeen kan worden gesteld dat de site gefunctioneerd heeft als boerderij, maar enkele specifieke verwachtingen op een dergelijke site zijn niet zijn aangetroffen: afval-/beerkuilen, waterputten en duidelijke resten van gebouwen. Bij onderzoek van sites met walgracht in de polderstreek is er ook een opmerkelijke afwezigheid van sporen in het algemeen binnen de omwalling.⁴³ Op deze site is er echter geen gebrek aan sporen, al blijft het lastig deze juist te interpreteren.

6.4 Het landschap

De inplanting van de site in een meanderbocht van de Slijpebeek is niet toevallig. De brede en diepe grachten dienden te worden voorzien van water, en de inplanting van dergelijke sites nabij een bestaande waterloop gebeurde dus doelbewust.

Wat de vegetatie betreft kregen we op basis van de onderzoeken van de stalen een vrij unieke inkijk in het landschap waarbinnen deze site was gelegen. Dit beeklandschap was vrij open en gedifferentieerd. De meest voorkomende boomsoorten waren els, wilg en es, soorten die met natte gronden kunnen worden gerelateerd. Het aantal boomsoorten die eerder in relatie gebracht worden met droge gronden zijn in veel mindere mate aangetroffen, wat betekent dat een gemengd loofbos niet in de onmiddellijke omgeving aanwezig was. De graanpollen wijzen op het feit dat graan op de site werd verwerkt, gezien de pollen geen verre verspreiding kennen. Verschillende aanwijzingen duiden op aanwezigheid van vee. In de omgeving moet dus ook grasland aanwezig zijn geweest. Dit wordt ook bewezen door de plantenresten die typisch zijn voor graslanden. Gedurende de volledige periode dat de site in gebruik was, was de menselijke invloed op de vegetatie groot, aangezien in elk staal resten van akkeronkruiden en tredplanten zijn aangetroffen. In fase 1 zijn geen mestschimmels aanwezig, wat er op kan wijzen dat op dat moment nog geen of weinig vee op de site aanwezig was. In deze fase lijkt het aandeel 'droog bos' iets groter en het aandeel 'nat bos' lager dan in de meeste ander stalen. Dit wijst erop dat bij de aanleg van de site met walgracht er meer gemengd loofbos in de omgeving was. Het verminderen van het aandeel van bos en struweel op droge gronden kan worden gelinkt met het doel van deze site: namelijk het ontginnen van gronden. Overigens zijn er geen opmerkelijke grote schommelingen in de vegetatie zichtbaar, en bleef het landschap doorheen de tijd gelijkaardig: een sterk gevarieerd cultuurlandschap.

6.5 Historisch kader

Op basis van historische gegevens zou er in de 10de en 11de eeuw tussen de Leie en Schelde nog sprake zijn van een sterk bebost gebied, met in het noordelijk deel het zogenaamde '*Scheldehout*', dat zich

⁴³ VERHAEGHE, 1980

uitstrekke van het riviertje de Vijve (nabij Sint-Eloois-Vijve). Ten zuiden bevond zich het *forestum Methela*, een koninklijk jachtgebieden in die periode in het bezit van de Gentse Sint-Pietersabdij. Uitlopers reikten mogelijk tot Zwevegem.⁴⁴ De ontginning van dit bos gebeurde wellicht sporadisch reeds vanaf de 10de en 11de eeuw, vanaf de 12de eeuw is sprake van systematische ontginning.⁴⁵ De site aan de Slijpebeek kan worden gekaderd binnen deze grootschalige ontginningsperiode. Algemeen worden sites met walgrachten gelinkt aan 'ontginningsondernemers'. In de beginperiode gaan ontginningen van bos en woeste gronden voornamelijk uit van de Graaf Van Vlaanderen. In de 13de eeuw nemen abdijen en leken deze taak deels over van de graaf. Uit een voorbeeld dat Verhulst aanhaalt ter hoogte van Beveren en Desselgem, gelegen ten noorden van Zwevegem, blijkt de Munkenhof het centrale hof te zijn van het gebied. Het omliggende domein wordt geëxploiteerd door zogenaamde horigen. In de loop van de 12de en 13de eeuw worden in het gebied dat voorheen deel uitmaakt van het Methelbos een reeks sites met walgrachten gelokaliseerd. Vanuit deze locaties werd het gebied errond ontgonnen.

De omwalde site aan de Slijpebeek past volledig in dit verhaal van de ontginning van de gronden. Uit de analyse van de plantenresten wordt duidelijk dat in de 13de eeuw in de omgeving van de site geen sprake meer is van een dicht bos op de drogere gronden. Vermoedelijk bevonden zich enkel langsheen de beek wel nog wat struweel en kleinere bossen, wellicht in functie van het gebruik van het hout voor allerlei doeleinden. Dunne takken van waterminnende soorten zoals wilg en els werden bijvoorbeeld onderaan de gracht aangetroffen, mogelijk als soort van beschoeiing.

Of de watermolen, gelegen op 180m ten zuidwesten van de hoeve mag gelinkt worden met de verdwenen ontginningshoeve is niet duidelijk. De molen wordt pas vermeld vanaf 1628, wat niet wegneemt dat deze lang ervoor al aanwezig was. In de middeleeuwen vallen de meeste molens onder de bevoegdheid van de adel of de clerus, net als de ontginningshoeves dus. Van deze molen rest nu enkel een ruïne. In oorsprong ging een om een langwerpige gebouw haaks gelegen op de Slijpebeek, evenwel gelegen op de andere oever dan de site met walgracht. Op een figuratieve kaart van 1790 is zichtbaar hoe de molen kon worden bereikt via een brug over de beek.⁴⁶

⁴⁴ VERHULST, 1995, p. 117.

⁴⁵ VERHULST, 1995

⁴⁶ Met dank aan de heer P. De Spriet voor het aanleveren de documenten.

Figuur 128: Figuratieve kaart van 1790 met weergave van de verlaten site met walgracht (Bron: Rijksarchief Kortrijk, Fonds Gemeentearchief Zwevegem, 624, Landboek 1762, 2de kanton)

Figuur 129: Figuratieve kaart van 1790 met weergave van watermolen aan de Slijpebeek. (Bron: Rijksarchief Kortrijk, Fonds Gemeentearchief Zwevegem, 624, Landboek 1762, 3de kanton). De groen ingekleurde percelen vormen mogelijk het spaarbekken.

6.6 Status van de bewoners

De bewoners zijn bijna nooit de initiatiefnemer voor de aanleg van de site met walgracht maar exploiteren de boerderij.⁴⁷ Dit was vaak in opdracht van een abdij of een grootgrondbezitter van adellijke stand. Zoals Verhaeghe aanhaalde in zijn onderzoek naar omwalde sites⁴⁸ had de gracht geen verdedigende functie, maar betrof het eerder een statussymbool. Met de aanleg van deze grachten onderscheidde men zich van de kleinere boeren.

Uit enkele aspecten kan worden afgeleid dat de bewoners vrij hoog op sociale ladder vertoefden. Zo zijn bij het onderzoek van de plantenresten in de gracht rond het opperhof heel wat gebruiksplanten aangetroffen, waaronder gerst, rogge en tarwe. Gerst is een van de oudste cultuurgewassen, terwijl rogge de meest gangbare soort was die in gebruik was tijdens de middeleeuwen. Broodtarwe is daarentegen een meer exclusievere graansoort en werd gehanteerd voor het maken van wit brood, dat doorgaans duurder was. Wit brood blijft tot in de 19de eeuw een luxeproduct.

Daarnaast werd tussen het grijze gebruiksaardewerk ook scherven van zogenaamd hoogversierd aardewerk aangetroffen. Dergelijk aardewerk wordt ook als luxegoed beschouwd.

Op basis van deze twee kleine details kan worden afgeleid dat de bewoners zich deze luxegoederen konden permitteren. Dit wellicht onder invloed van de goeude adel of clerus.

De specifieke naam van dit erf blijft alsnog onbekend. Op 19de-eeuwse kadasterplannen staat er hoogte van de site 'Stedestraat', wellicht verwijzend naar de weg richting de site. Gericht archiefonderzoek kan dit mogelijk verder uitklaren.

6.7 Opgave van de site

Waarom het erf een 100-tal jaar na het optrekken ervan werd opgegeven, blijft onduidelijk. Er is duidelijk gedurende haar bestaan moeite ondernomen voor het onderhoud en aanpassen naargelang de nood. Het ontbreken van alluviale afzettingen bovenop de sporen wijst er alvast op dat de site niet verlaten werd door overstromingsperikelen. Veel sites met walgracht bleven bestaan tot de 19de eeuw, of zelf tot het heden waarbij de gebouwen en indeling steeds werd aangepast naar de noden en normen van de tijd.

Zoals in het begin werd aangegeven is het net door de opgave van dit erf en de afwezigheid van latere bebouwing dat de archeologische resten goed bewaard bleven en de site in zijn geheel kon worden onderzocht.

6.8 Methodologische bedenkingen

Na afloop van het onderzoek kan gesteld worden dat de opgravingsmethodologie ietwat ongelukkig en niet ideaal was om de site met walgracht goed te kunnen vatten. De profielbanken werden uitgezet op basis van de buitenste omgrachting, vastgesteld op basis van historische kaarten, het DTM en de

⁴⁷ VERHAEGHE, 1981

⁴⁸ VERHAEGHE, 1981

resultaten van het proefsleuvenonderzoek. Op basis van het DTM werd mogelijk een opgehoogde erf verwacht, waardoor de opgraving in vier kwadranten met kruisvormige profielbanken een logische zet was. Pas in de eindfase van de opgraving bleek dat er een tweede, interne omgrachting aanwezig was die de site in een opper- en neerhof indeelt. De profielen zijn niet optimaal geplaatst ten aanzien van deze interne tweedeling, en de interpretatie op het terrein werd hierdoor complexer. Het was uiteindelijk beter geweest dat de volledige opgravingszone in vlak aangelegd werd.

Dit onderzoek toont aan dat bij opgravingen van sites met walgracht ook het werken in werkputten de interpretatie kan bemoeilijken. Een ruimtelijk inzicht van de volledige site bleek, tenminste in dit geval, noodzakelijk om de betere keuzes te kunnen maken voor stratigrafische analyse en staalname, en voor een maximaal begrip van de complexiteit van de site. Het onderzoek op deze kortstondige site met walgracht toont de complexiteit van dergelijke sites aan, waarbij verschillende faseringen kunnen voorkomen in een zeer beperkte tijdsdimensie.

Daarnaast werd tijdens de verwerking van de gegevens, en de interpretatie, erg weinig gekend te zijn over dergelijke sites. Zo ontbreekt recent syntheselectuur, terwijl er de laatste jaren heel wat sites met walgracht (gedeeltelijk) zijn opgegraven.

7 Synthese

Het gebeurt zelden dat een middeleeuwse site met walgracht in zijn geheel kan worden opgegraven. Aan de Slijpebeek werd op basis van het hoogtemodel een dergelijke site vermoed, eentje dat na het verlaten nooit door latere activiteiten was verstoord. De methode van opgraving door middel van een grote kruiscoupe was achteraf gezien niet de meest ideale methode gezien de site niet geheel symmetrisch opgebouwd was. Maar desondanks leverde de opgraving heel wat informatie over deze site.

Historisch gezien is over deze locatie niets gekend. Sites met walgracht kennen hun hoogtepunt in de late 13de en 14de eeuw en kunnen worden gelinkt met de ontginning van het gebied. De initiatiefnemer was vaak de graaf van Vlaanderen, een adellijke grootgrondbezitter of een abdij. De gestichte landbouwbedrijven mochten enige grandeur uitstralen, waarbij een imposante gracht werd uitgegraven.

De toegang van de hier opgegraven site met walgracht bevond zich vanuit het zuidwesten en liep tussen de beek en een brede greppel. Vermoedelijk werd in de late 12de of vroege 13de eeuw een ondiepe en smalle gracht uitgegraven om de omtrek van de uiteindelijke walgracht weer te geven. Een soort van blauwdruk van waar de gracht moest komen te liggen. Het uiteindelijke resultaat was een cirkelvormige gracht van 10m breed dat een areaal met een doorsnede van 50m afbakende. De cirkel was in functie van de toegankelijkheid van de site niet volledig doorgetrokken. Binnenin was de zone voor de woning afgebakend door een sikkelvormige gracht. Dit opperhof was te bereiken via een houten brug. Omwille van een niet nader bepaalde reden werd de cirkelvormige buitenste walgracht op een bepaald moment deels rechtgetrokken richting de Slijpebeek. Of deze fase samengaat met het heruitgegraven van de sikkelvormige gracht waarbij de toegang bestond uit een dam in plaats van een brug, is niet uit te maken.

Binnen de omwalling zijn heel wat sporen aangetroffen die wijzen op een intensief gebruik waarbij de ruimtelijke indeling vaak werd aangepast. Duidelijke resten van bewoning of bijgebouwen zijn er niet. Mogelijk gebeurde de constructie ervan op die manier dat deze geen sporen in de bodem achter liet. Kleine aanwijzingen zoals het gebruik van tarwe voor wit brood en de aanwezigheid van hoogversierd aardewerk wijzen op enige luxe van de bewoners. Er zijn geen aanwijzingen dat de site nog in gebruik was in de 14de eeuw, waardoor wordt aangenomen dat deze slechts een eeuw heeft bestaan. De reden waarom deze werd opgegeven is niet gekend.

Algemeen bracht het onderzoek nieuwe gegevens aan het licht over de evolutie van de site, de ruimtelijke indeling binnenin de walgracht, het statuut van de bewoners en het zicht van het omliggende landschap in de 13de eeuw. Deze gegevens kunnen een bijdrage leveren tot het algemeen inzicht van sites met walgracht in Vlaanderen.

Beantwoording van de onderzoeksvragen

- Zijn er sporen aanwezig die ouder zijn dan de site met walgracht?

Mogelijk zijn enkele greppels, en meer bepaald twee parallelle greppels ouder dan de site met walgracht. Hoe oud deze zijn kon niet worden achterhaald.

- Kunnen de verschillende fases van de site met walgracht (ontstaan, gebruik en opgave) worden gedateerd?

De site werd onderverdeeld in drie gebruiksfases waarbij de eerste fase mogelijk kan worden gelinkt met de ontwerpfase. De tweede fase bestond uit onderbroken cirkel met binnenin een sikkelvormige gracht die het opperhof afbakende. In de derde fase werd de walgracht doorgetrokken richting de Slijpebeek. Of er dan nog een opperhof aanwezig was is niet duidelijk. Op een bepaald moment werd de interne gracht namelijk gedempt. De wal kende mogelijk een vrij snelle demping. Dit gebeurde met lemige grond, en niet met kleiige grond waarin de gracht is uitgegraven.

- Wat is de aard en de functie van de verschillende sporen en lagen binnen de walgracht?

Globaal is er een duidelijk tweeledigheid waarbij het geheel wordt afgebakend oor een brede gracht. Binnenin bevond er zich een omwald opperhof. Binnen de site zijn nog een groot aantal kuilen, greppels en pakketten geregistreerd.

- Wat zijn de verschillende opvulpakketten in de gracht zelf, kunnen deze gekoppeld worden aan een bepaalde fase?

Er zijn wat de walgracht betreft 2 grote fases, waarbinnen blijkt dat de gracht op verschillende momenten moet zijn geruimd. De gracht omheen het opperhof blijkt ook 2 fases te kennen waarbij tijdens de eerste fase het opperhof wellicht bereikbaar was door middel van een brug en in de tweede fase door een dam die de gracht in tweeën sneed. Op een bepaald moment werd deze interne gracht gedempt, en de opdeling opperhof-neerhof opgeheven. Nadien moeten nog steeds activiteiten hebben plaatsgevonden tot de site op een bepaald moment werd verlaten. Alle fases zijn te dateren vanaf de late 12de eeuw tot in de 13de eeuw.

- Waar bevond er zich mogelijk een toegangsweg naar deze site?

Die bevond zich duidelijk vanuit het zuidwesten langsheen de beek.

- Zijn er sporen of resten bewaard van een brug, waar ligt de ingang ten opzichte van de beek en is dit typisch voor dergelijke sites?

Er zijn geen resten van een brug aangetroffen. De walgracht was aan de zijde van de beek open. De toegang was tijdens fase 2 ca. 9m breed, en tijdens fase 3 tot 12m breed (gemeten op het eerste archeologisch niveau dus op het maaiveld mogelijk wat smaller).

- Hoe stond de gracht in verbinding met de beek?

Tijdens fase 2 was er geen verbinding. Deze werd pas gemaakt in fase 3. Mogelijk met als doel een betere watertoevoer en -afvoer te verkrijgen in de walgracht.

- Is er duidelijkheid omtrent de herkomst en ouderdom van het lemige dempingspakket?
Neen, het blijft een mysterie waar de kleiige uitgegraven grond naartoe is gebracht en van waar de lemige vulling van de gracht vandaan komt.
- Hoe verhoudt de lineaire gracht zich ten opzichte van de circulaire (in tijd (contemporain?) en ruimte (zijn ze met elkaar verbonden?))
Er wordt gesteld dat de lineaire gracht gelijktijdig is en de status en *grandeur* van de site benadrukt. De omwalling kwam immers zo te liggen tussen de beek en deze gracht.
- Wat vertellen de vondsten over deze site (materiële cultuur, datering, economie, ...)
De weinige vondsten laten sterk vermoeden dat de bewoners van de hoeve zich luxeproducten zoals wit brood en hoogversierd aardewerk konden veroorloven. Veel materiële resten zijn er echter niet aangetroffen.
- Zijn er concentraties aan vondsten die iets meer kunnen vertellen over het leven binnen het wooneiland (vb naar indeling toe). Of ligt het aantal vondsten eerder laag, is er hiervoor een mogelijke verklaring?
Noch op basis van de vondsten, noch op basis van de sporen kan een duidelijke indeling worden gemaakt. Gezien de aanwezigheid van een opperhof kan worden verondersteld dat hier tijdelijk het woonhuis heeft gestaan, en op het neerhof zich onder meer een stal en schuur bevonden.
- Wat zijn de gelijkenissen met de nog gekende sites met walgracht in de omgeving (grootte, indeling, landschappelijke ligging, ...)
In de wijde omgeving van de site bevinden zich nog steeds een reeks omwalde sites. Daarbij is het niet zeker of deze allemaal teruggaan op ontginningssites uit de 13de/14de eeuw. De meesten omwallingen zijn rechthoekig of vierkant van vorm, en zijn dus niet rond, zoals de verdwenen site aan de Slijpebeek. Mogelijk zijn deze in de loop van de tijd geëvolueerd. De site met walgracht aan de Slijpebeek bleek immers ook binnen zijn bestaan minstens één maal te zijn aangepast en verschillende malen heruitgegraven.
De vele omwalde site blijken wel nabij of vlakbij een waterloop te zijn gelegen.
- Zijn er gegevens (omtrent de constructie, keuze ruimtelijk inplanting, ...) van een dergelijke site die voor Vlaanderen vernieuwend zijn?
De ligging nabij een beek en/of in nat gebied is zeer algemeen. Dit wellicht om water in de grachten te hebben. Enkele opgravingen van omwalde sites tonen een bewoningsevolutie. Er is echter geen gelijkaardige site gekend waaruit blijkt dat binnen ca. 100 jaar de inrichting van de site wordt aangepast en daarna wordt verlaten.
- Er zijn faseringen vastgesteld. Is een ruimtelijke verschuiving op te merken? Kan de evolutie van de site bepaald worden?
Voor de fasering: zie hoger. Er gebeurde geen ruimtelijke verschuiving. Wel lijkt op een bepaald moment de tweeledigheid te zijn opgegeven.

- Wat is de functie van de aangetroffen sporen? Kunnen deze aan bepaalde activiteiten gekoppeld worden?

Van de sporen die zijn aangetroffen binnen de grote walgracht is het moeilijk te bepalen wat hun aard is, met uitzondering van enkele zoals de greppels en de krengbegraving.

- Betreffende ecologisch-archeologische resten:

Welke informatie geeft de pollenanalyse van de verschillende faseringen over evolutie van landschap en landgebruik? Zijn er macrobotanische resten die hierover informatie weergeven? Stemt deze informatie overeen met de functie van sites met walgracht als ontginningssites?

Welke cultuurgewassen zijn aanwezig? Bieden deze informatie over de functie van de site of levenswijze van bewoners?

Kunnen er uitspraken gedaan worden over de bedrijfsvoering a.d.h.v. bijvoorbeeld bot- en macroresten?

Zie deel 6.4 Het landschap

8 Bibliografie

8.1 Uitgegeven literatuur

BAEYENS, N. ET AL. (2019) *Archeologisch onderzoek Alveringem –Maldegem Lot 3: Fluxys – Aanleg van een aardgasvervoersinfrastructuur*. Eindrapport 577. Gent: BAAC Vlaanderen.

BARTELS, M. (1999) *Steden in Scherven 1. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*. Amersfoort: Stichting promotie Archeologie, Zwolle en de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

BOGAERT, D. ET AL. (2016) *Gezocht en gevonden. Bodemvondsten uit Gent*. Hoorn: Uitgeverij Poldervondsten.

BRADT, T. AND VANOVERBEKE, R. (2017) 'Laatmiddeleeuwse Gentse hardvloeren', in *Gentse geschiedenissen ofte, nieuwe historiën uit de oudheid der stad en illustrere plaatsen omtrent Gent*. Gent: Stad Gent, pp. 195–200.

DE CLERCQ, W. ET AL. (2000) 'Zomergem. Bauwerwaan: sporen van 12de-eeuwse kleiwinning en pottenbakkersactiviteit', *Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de Provincie Oost-Vlaanderen*, pp. 192–195.

DE GROOTE, K. (2008) *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10-16de eeuw). Deel I*. Relicta Mo. Brussel: Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed.

DE GROOTE, K. ET AL. (2009) 'Op zoek naar de oudste middeleeuwse bewoning aan de Grote Markt te Aalst (prov. Oost-Vlaanderen). Het onderzoek van afval- en beerkuilen uit de twaalfde tot veertiende eeuw', *Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen*, 4, pp. 135–204.

DE GROOTE, K. ET AL. (2010) 'Puur afval ? Een bijzondere 14de-eeuwse landelijke afvalcontext op de site Pullaar te Puurs (prov. Antwerpen)', *Relicta*, 6, pp. 99–144.

DE GROOTE, K. ET AL. (2018) *Archeologie en geschiedenis van een middeleeuwse woonwijk onder de Hopmarkt te Aalst*. Brussel: Agentschap Onroerend Erfgoed (Relicta Monografiën, 16).

DE GROOTE, K. AND VAN DE VIJVER, M. (2020) *Aalter Woestijne. Een geschiedenis van meer dan 5000 jaar*. Brussel: Onroerend Erfgoed (RELICTA MONOGRAFIEËN, 18).

DECONYNCK, J., LALOO, P. AND DE MULDER, J. W. (2018) 'Een 12de-eeuwse artisanale zone op de cuesta te Oedelem (Fluxys Tracé lot 5) (W.-VI.)', *Archaeologia Mediaevalis*, 41, pp. 83–87.

DESPRIET, P. (1996) *25 jaar Kortrijkse opgravingen 1970-1995*. Kortrijk.

DESPRIET, P. (2016) 'Zwevegel: De geschiedenis van de Slijpemolen opnieuw bestudeerd.' (Zuid-Westvlaamse opgravingen), 95, p. 30.

KBR AND AGIV (2018) 'Koninklijke Bibliotheek van België & Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Vandermaelen kaart, Cartes topographiques de la Belgique, 1846-1854.'

OPENSTREETMAP (2021) 'OpenStreetMap'. Available at: <https://www.openstreetmap.org/copyright>.

PARENT, J.-P. AND BEECKMANS, L. (2017) 'Oudenaarde, gespen uit de Ham', *Quadriga*, 26.

TRÉFOIS, C. (1987) *Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke architectuur*. Sint-Niklaas: Danthe.

VAN REMOORTER, O., DE MULDER, J. W. AND BAEYENS, N. (2018) 'Potten en pannen voor Brugge? De eerste resultaten van het middeleeuws pottenbakkersatelier te Oedelem (Beernem, W.-VI.)', *Archaeologia Mediaevalis*, 41, pp. 234–238.

VANHOLME, N. AND EGGERMONT, G. (2016) *Archeologienota. Uitbreiding tuinbouwbedrijf, deelgebied 1, Deinze*.

VANHOUDT, H. (2019) *Atlas der munten van België : van de Kelten tot heden*. Herent: H. Vanhoudt.

VERHAEGHE, F. (1980) 'Bijdrage tot het archeologisch onderzoek van de middeleeuwse rurale bewoning in de Belgische kustvlakte.', in *Transgressies en occupatiegeschiedenis in de kustgebieden van Nederland en België* (ed. Verhaeghe F. & Gottschalk, M.), pp. 37–64.

VERHAEGHE, F. (1981) 'Medieval Moated Sites in North-West Europe', *British Archaeological Reports International Series*, 121, pp. 127–171.

VERHULST, A. (1995) *Landschap en landbouw in middeleeuws Vlaanderen*. Gent: Gemeentekrediet.

8.2 Onuitgegeven bronnen

ACKE, B., BRACKE, M. AND VAN QUAETHEN, K. (2017) *Archeologienota Zwevegem Stedestraat*. 148. Zelzate.

DE SMAELE, B. AND PIETERS, H. (2019) *Nota. Zwevegem, Stedestraat*.

JENNES, N. (2020) *Middeleeuwse ontginningssporen en een site met walgracht. Een archeologische opgraving aan de Beekstraat te Astene (gemeente Deinze)*. Eindrapport. Geel: Vlaams Erfgoed Centrum (VEC).

REYNS, N. AND VAN CELST, M. (2012) *Archeologisch vooronderzoek. Zwevegem - Stedestraat*. 068. Bornem.

RYCKEBUSCH, L. ET AL. (2018) *Aanleg bufferbekken Slijpebeek, Zwevegem. Archeologienota*. RAAP België Rapport 116. Eke.

RYSSAERT, C., BEKERS, M. AND PYPE, P. (2008) *Archeologisch onderzoek van de Meirerie te Desselgem (Gem. Waregem), onuitgegevens rapport*. Matexi NV.

8.3 Websites

AGIV (2015) 'Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m.' agentschap Informatie Vlaanderen. Available at: <https://download.agiv.be>.

AGIV (2021) 'Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB)'. Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/7c823055-7bbf-4d62-b55e-f85c30d53162>.

Algemeen:

Geoportaal Onroerend Erfgoed:	http://geo.onroenderfgoed.be
Geopunt:	http://www.geopunt.be
Cartesius:	http://www.cartesius.be
Inventaris onroerend erfgoed:	http://inventaris.onroenderfgoed.be
Digitaal Terreinmodel	https://overheid.vlaanderen.be/producten-diensten/digitaal-hoogtemodel-dhmv

9 Bijlagen

- Bijlage 1: Plannenlijst
 - Alle sporenplan van vlak 1 met aanduiding van de coupes
 - Alle sporenplan van vlak 1 met aanduiding van de coupes, geprojecteerd op de GRB
 - Alle sporenplan vlak 2 met aanduiding van de coupes
 - Alle sporenplan vlak 2 met aanduiding van de coupes, geprojecteerd op de GRB
 - Alle sporenplan van vlak 1 met de hoogtemetingen
 - Alle sporenplan van vlak 1 met de hoogtemetingen, geprojecteerd op de GRB
 - Alle sporenplan van vlak 1 met de locatie van de monsters
 - Alle sporenplan van vlak 1 met de locatie van de monsters, geprojecteerd op de GRB
 - Alle sporenplan van vlak 1 met de locatie van de vondsten, geprojecteerd op de GRB
- Bijlage 2: Lijsten
 - Tekeningenlijst
 - Sporenlijst
 - Vondstenlijst
 - Fotolijst
 - Monsterlijst
- Bijlage 3: rapporten Natuurwetenschappelijk onderzoek
 - Botanisch onderzoek waardering
 - Botanisch onderzoek analyse
 - Houtanalyse en dendrochronologisch onderzoek

10 Figurenlijst

Figuur 1: Situering van het opgravingsvlak op de topografische kaart. (bron: OPENSTREETMAP, 2021).....	7
Figuur 2: Situering van het opgravingsvlak op het kadasterplan (bron: AGIV, 2021).	7
Figuur 3: Ontwerpplan van het bufferbekken (bron: Provincie West-Vlaanderen, dienst Waterlopen).....	10
Figuur 4: Weergave van de verschillende werkputten en profielen. Projectie op het huidig GRB (Bron: AGIV, 2021).....	13
Figuur 5: Opschonen van het vlak en afdekken met plastic zeil tegen uitdroging van het sporenvlak	14
Figuur 6: Aanduiden van de sporen na het afgraven (WP1 Vlak2).	14
Figuur 7: Afgedekt sporenvlak om uitdroging te voorkomen.....	15
Figuur 8: Plaatsen van haakse profielen op de volledige site met walgracht.	15
Figuur 9: Registratie van coupes. In het grondvlak verschijnt de aanzet van een waterkuil.	16
Figuur 10: Metaaldetectie van sporenvlak.	16
Figuur 11: Staalname relevante sporen.	17
Figuur 12: Intekenen en beschrijven van de profielen.	17
Figuur 13: Gegeorefereerde composiet-luchtfoto met aanduiding van werkputten en profielen van vlak 1, weergegeven op de GRB-basiskaart (bron: Geopunt) (© RAAP België).	19
Figuur 14: Gegeorefereerde composiet-luchtfoto van de zone binnen de walgracht met aanduiding van werkputten van vlak 2, weergegeven op vlak 1 en GRB-basiskaart (bron: Geopunt) (© RAAP België) ...	20
Figuur 15 Gegeorefereerde composiet-luchtfoto van de zone binnen de walgracht met aanduiding van werkputten van vlak 3, weergegeven op vlak 2, op vlak 1 en GRB-basiskaart (bron: Geopunt) . Enkel van de zone aan de hoek van profiel 101 en 102 werd een 3 ^{de} vlak aangelegd. (© RAAP België)	21
Figuur 16: Verstoring in het zuidelijk deel van WP3.	22
Figuur 17: Overzicht vlak 4 in de oostelijke zone van werkput 1, ter hoogte van de buitenste walgracht. De vulling van de gracht was voor een groot deel reducerend en daardoor blauwgrijs van kleur.	22
Figuur 18: Ligging van het opgravingsvlak (centraal op de kaart) in het ruime landschap op het DTM (raster 1m). In het noorden/noordwesten het Leiedal, in het zuidoosten de vallei van de Schelde met tussenin het meer heuvelachtige Leie-Schelde interfluvium (bron: AGIV, 2015).	24
Figuur 19: Ligging van het opgravingsvlak (centraal op de kaart) in het lokale landschap op het DTM (raster 1m) met aanduiding van de waterlopen (bron: AGIV, 2015, VMM 2021).	24
Figuur 20: Detail van de ligging van de werkputten op het DTM (raster 1m), met de duidelijk herkenbare site met walgracht (bron: agiv.be). De hogere gelegen terreinen ten westen opgegraven zone is een zeer recente opwerping, de lager gelegen zone ten noorden van de opgravingszone is afgegraven (bron: AGIV, 2015).....	25
Figuur 21: Het plangebied en zijn wijde omgeving, geprojecteerd op de Vandermaelen kaart en met aanduiding van de vele sites met walgracht in de nabijheid. (KBR AND AGIV, 2018).	27
Figuur 22: Projectie van de CAI-items op de GRB. Rondom de site met walgracht zijn sinds 2012 al heel wat archeologische vooronderzoeken uitgevoerd, echter zonder vervolg in de vorm van een opgraving. Bemerk ook de vele sites met walgracht in de omgeving van het plangebied.....	28
Figuur 23: Weergave van de referentieprofielen met P101, en coupe A doorheen de gracht S8 die in detail toegelicht worden.....	29
Figuur 24: Referentieprofiel WP1, VL1, S8, Coupe A met aanduiding van de horizonten.	30
Figuur 25: Referentieprofiel P101, met aanduiding van de besproken horizonten.	32
Figuur 26: Geïnterpreteerde indeling van de site met walgracht met aanduiding opper- en neerhof en de toegangen (oranje pijlen). Projectie op de GRB (AGIV, 2021).....	35
Figuur 27: Sporenplan Vlak 1, weergegeven op de GRB-basiskaart (AGIV, 2021).....	36
Figuur 28: Sporen Vlak 2, weergegeven op vlak 1 en het GRB (AGIV, 2021).....	37
Figuur 29: Sporen Vlak 3, weergegeven op vlak 2 en 1, en op GRB basiskaart (AGIV, 2021).	38

Figuur 30: Sporen Vlak 4, weergegeven op vlak 3, 2 en 1, en op GRB basiskaart (bron: Geopunt)	39
Figuur 31: Doorsnede van de walgracht S8 in profiel 101.	40
Figuur 32: Detail van het totaalplan met (vlak 1, vlak 2 en vlak 3) met de aanduiding van de greppels langsheen de toegangsweg (blauwe pijltjes).....	42
Figuur 33: Reconstructie van de greppels als voorbereiding van de aanleg van de walgracht. In stippellijn de aanduiding van een thans verdwenen aarden weg zoals nog zichtbaar op historische kaarten.	42
Figuur 34: Zone ter hoogte van de bocht van S9 naar walgracht, waar deze oversneden wordt door greppel S60 in een tweede vlak (gelijkgesteld aan vlak 3). S60 is een meer recente gracht/greppel die wellicht werd gegraven in functie van het ontwateren van het terrein.	44
Figuur 35: WP1, coupe C op een jongere afwateringsgreppel S60 (links) en de middeleeuwse gracht S9 (rechts).	44
Figuur 36: De (water)kuil S58. Deze kuil werd pas herkend na het verdiepen van het uiteinde van de walgracht en het couperen van S9.	45
Figuur 37: S9 (links) uitkomend in kuil S58 (rechts). Op de achtergrond is de homogeen bruine vulling van S60 zichtbaar.	46
Figuur 38: Doorsnede op het zuidoostelijke uiteinde van de walgracht. Naast de lagen die tot deze gracht behoren zijn ook de ontwateringsgreppel S60 en de vulling van de proefsleuf zichtbaar.	48
Figuur 39: Aanduiding door middel van witte stippellijn van de heruitgraving van de walgracht.	48
Figuur 40: Aanduiding van uitgravingen binnen de zogenoemde fase 2.	49
Figuur 41: Detail van vlak 2 met het zuidoostelijke uiteinde van de cirkelvormige walgracht (S50), doorsneden door de rechte trekking van de gracht richting de beek (S78). De verschillende coupes die op dit deel werden uitgezet zijn eveneens weergegeven.	50
Figuur 42: Zicht op de doorsnede (coupe A) op het zuidoostelijke uiteinde van de cirkelvormige gracht (S50). De lichtgrijzere band (S49) rond het spoor is wellicht een voorloper van de omwalde site, gezien uitgraving van de gracht deze doorsnijdt. Het trapvormig uitgegraven deel correspondeert met ligging van de latere rechtgetrokken walgracht S78, die S49 en S50 oversnijdt.....	50
Figuur 43: Coupe op uiteinde van de walgracht (S50 coupe C). Greppel S49 is nauwelijks in profiel op te merken.	51
Figuur 44: Overzicht op S50, coupe A. Onderaan de vulling is een humeuze band zichtbaar met daarin heel wat twijgen. Rechts en links zijn resten van de greppel S49 aanwezig.	51
Figuur 45: Houtresten onderaan gedempte gracht S50, detail van coupe C.	52
Figuur 46: Houtresten onderaan gedempte gracht S50, weergave van de situatie in vlak 52	52
Figuur 47: Halve dwarscoupe op gedempte walgracht S50 (Coupe E). Rechts is de greppel (/gracht) S49 zichtbaar. Deze heeft een lichtgrijze vulling.	53
Figuur 48: Zone van het zuidwestelijk uiteinde van de cirkelvormige gracht na het plaatsen van de verschillende coupes, rechts is coupe E zichtbaar.	53
Figuur 49: Doorsnede van de walgracht S8 in profiel 101. Met in het wit kader een detail dat hieronder wordt weergegeven.	54
Figuur 50: Detail van de vulling van de walgracht in profiel 101. In witte stippellijn de uitgraving die wordt gelinkt met fase 3. De pijl wijst op een mogelijke heruitgraving binnen fase 1. De rode pijl geeft dan weer de grillige aflijning weer tussen het humeus materiaal en de dempingsfase, wat wijst op een vochtige tot natte context.	55
Figuur 51: Dwarsdoorsnede van de walgracht in profiel 401.	56
Figuur 52: Detail van de centrale vulling met aanduiding van de vermoedelijke 2de fase (stippellijn). De rode pijl geeft de demping weer op een in oorsprong vochtige sterk organische laag.	56
Figuur 53: Zicht op het totale profiel 102. Centraal de dwarsdoorsnede op de gracht S78. Op het vlak erachter is de gracht in vlak iets bruiner dan de zone van het neerhof, gelegen binnen de cirkel.	57
Figuur 54: Zicht op de grachtvulling in profiel 102. De gracht doorsnijdt een sterk uitgeloopte witte laag en daaronder een band met ijzeraanrijking.	58

Figuur 55: Detail van de onderste lagen van de gracht. Het meer organisch pakket lijkt te zijn opgestuwd aan beide zijden, mogelijk als het gevolg van het dichtwerpen van de gracht.	58
Figuur 56: Overzicht gedempte fase S50 met rechtgetrokken walgracht S78 in vlak 2 en vlak 4 . S49 en S50 in vlak 2 zijn hier in witte stippellijn weergegeven.	59
Figuur 57: Werkput 1, vlak 4. Doorsnede ter hoogte van de oversnijding S78-S50. De rechtgetrokken walgracht kent ook meerdere fasen.	60
Figuur 58: Doorsnede van S78 ter hoogte van de Slijpebeek.	61
Figuur 59: Waterkuil S58, pollenstaal M7. Staalnames van laag 2 werden weerhouden voor verdere waardering en analyse.	62
Figuur 60: Greppel/gracht S9, pollenstalen M2, M3 en M4. Deze stalen werden niet geselecteerd voor verder onderzoek.	63
Figuur 61: Gedempte walgracht S50 (links coupe C) met aanduiding van de locatie van de pollenbakken M23 en M27, en het staal voor macroresten M24 (rode ster).	64
Figuur 62: Detail van de lengtedoorsnede op S8S. Staalname in functie van pollenonderzoek . M12 behoort tot fase 2, M10 en 11 tot fase 3. Enkel M12 werd geanalyseerd.	65
Figuur 63: Detail van de lengtedoorsnede op S81. Staalname in functie van pollenonderzoek . M36 behoort tot fase 2, M34 en M35 tot fase 3. M36 en M35 zijn geanalyseerd.	65
Figuur 64: Pollenmonster M29 in fase 3 van de walgracht (S78).	67
Figuur 65: Pollenmonster M29 in fase 3 van de walgracht (S78), evenwel in een heruitgraving van deze fase.	67
Figuur 66: Het voorkomen van de verschillende plantengroepen per pollenstalen (%), onderverdeeld in de 3 fases. De aanwezigheid van bos en struweel op droge gronden blijkt te zijn afgenomen in fase 2 en 3. Dit kan een aanwijzing zijn van het ontginnen van bosgronden in de omgeving van de site.	70
Figuur 67: Zicht op het grondplan van het opperhof (vlak 1 en 3), met weergave van de coupes en profielen. De buitenzijde van de omgrachting rond het opperhof is rood ingekleurd.	71
Figuur 68: Composiet-overzichtsfoto van de binnenste walgracht (structuur 2) met overzicht van geplaatste coupes. (Werkput 1 is hierbij in vlak 3 weergegeven, werkput 2 in vlak 1, werkput 3 in vlak 2, werkput 4 in vlak 2 en werkput 5 in vlak 1.) Op deze diepte kenmerkte de gracht zich door een iets humeuzere houtskoolrijke buitenrand met een centraal dempingspakket.	72
Figuur 69: Doorsnede op de gracht van het opperhof (S125, S165). De gracht blijkt ongelijkmatig te zijn uitgegraven, al is de vulling wel overal gelijk en zijn er geen duidelijke aanwijzingen voor heruitgravingen.	73
Figuur 70: Profiel 202 met rechts een schuine doorsnede op de gracht van het opperhof.	74
Figuur 71: Detail van P202, met onderaan ingespoelde kleiige bandjes.	74
Figuur 72: Lengtedoorsnede op het zuidelijke uiteinde van de gracht, met aanduiding van verschillende lagen.	75
Figuur 73: Zicht op de gracht van het opperhof ter hoogte van werkput 1 (vlak 3).	76
Figuur 74: Luchtopname van de gracht van het opperhof (vlak 3). De onderbreking is duidelijk zichtbaar (aangeduid met pijl).	76
Figuur 75: Doorsnede op de oude grachtfase van het opperhof (plaats van deze coupe, zie Figuur 73)	77
Figuur 76: Zelfde foto als hierboven maar met aanduiding van de verschillende dempingen van de gracht rond het opperhof.	77
Figuur 77: Doorsnede op de tweede fase van de gracht van het opperhof (plaats van deze coupe, zie Figuur 73).	78
Figuur 78: Detail van de toegang, projectie van vlak 4 en de paal (S89, V201) op vlak 3, 2 en 1. In stippellijn de benaderende aflijning van de gracht rond het opperhof, de aangetroffen paal wordt met pijl aangeduid.	79

Figuur 79: Zicht op de sporen die zijn aangetroffen nabij de toegang (vlak 3). De ster geeft de locatie van de paal S89 weer (vlak 4). De pijlen duiden op mogelijke andere paalsporen die evenwel niet op het terrein zijn herkend.	79
Figuur 80: Ingeheide paal <i>in situ</i> en 4 zijden in detail gefotografeerd na het reinigen. (© Cambium).....	81
Figuur 81: Doorsnede op kuil S129 binnen het opperhof.....	82
Figuur 82: Sporenkaart met projectie van sporen uit vlak 1-2-3, detail noordelijke zone tussen walgracht en de gracht van het opperhof.	83
Figuur 83: Zicht op greppels S102 en S151 in vlak.....	84
Figuur 84: Vlakregistratie van de greppels S180 en S179. Met aanduiding van de coupe. Er was geen scherpe overgang tussen beide sporen.	85
Figuur 85: Doorsnede van S180 en S179. Beide greppels lopen in elkaar over.....	85
Figuur 86: Doorsnede op de gracht/greppel S179/S136, een van de greppels binnen de walgracht. Het ging duidelijk niet enkel om wat spaarzaam uitgegraven greppels, soms zijn deze structuren bijna 1m diep.	86
Figuur 87: Zicht op de greppels S138 en S182 na het weghalen van een profielbank.....	87
Figuur 88: Mogelijk verloop van de gracht S161, aanduiding in blauw, op de sporenkaart met projectie van vlak 1-2-3.	88
Figuur 89: Doorsnede op kuil S31. In eerder donkere vulling zit wat houtskool.	89
Figuur 90: Doorsnede op een ondiepe kuil S33.....	90
Figuur 91: Kuil S36 in vlak 1. In de vulling werd enkel een stuk natuursteen gehaald.....	90
Figuur 92: Detailplan van de zone waarbij een reeks lagen overheen de vulling van de gracht van het opperhof is gelegen (weergave vlak 1 op vlak 2).	91
Figuur 93: Luchtbeeld van WP1 met rechts de aanzet van de gracht van het opperhof, bovenaan de walgracht en centraal een donkere laag die heel wat houtskool bevatte. Doorheen deze laag is greppel S16 zeer goed zichtbaar.	91
Figuur 94: Hoek van profiel P101 en P102 met aanduiding van de begrenzing van de gracht van het opperhof (wit) en de laag/kuil S177 (rood) (in dit profiel benoemd als S71). Onderaan bevinden zich een reeks natuurlijke lagen die kunnen worden gelinkt met de beekafzettingen.	92
Figuur 95: doorsnede op de laag S177, gelegen ter hoogte van een profielbank (WP5). De laag lijkt rechts overheen de vulling van de gracht van het opperhof te liggen en werd uitgegraven op het moment dat de gracht al gevuld was. De laag S177 bevatte vrij veel houtskool.	93
Figuur 96: vlek met verbrande leem binnen de donkere laag in WP1 (S15)	93
Figuur 97: Een rund werd op de site zelf begraven. De kuil (S160) werd doorheen een oudere greppel (S152) aangelegd.	94
Figuur 98: Resten van een schedel van een rund in kuil S141. Enkel het achterhoofd is zichtbaar.....	94
Figuur 99: Doorsnede op de gracht S59.	96
Figuur 100: Overzicht van de kogelpotten en tuitpotten.	101
Figuur 101.:Overzicht van de kannen, kruiken, pannen, kogelpotten en teilen.	103
Figuur 102: Drie blokken Doornikse kalksteen in vulling van de walgracht. Ze werden in het westelijke uitende van de gracht geworpen.	107
Figuur 103. De gespen.	110
Figuur 104. V259.	110
Figuur 105. Koppelpassant uit de gracht S59 (V259).	111
Figuur 106. Resten van een pincet (V-304).	111
Figuur 107: Waterkuil S58, pollenstaal M7. Laag 2 wordt weerhouden voor verdere waardering en analyse.	114
Figuur 108: Greppel/gracht S9, pollenstalen M2, M3 en M4. Deze stalen worden niet geselecteerd voor verder onderzoek.....	115

Figuur 109: Gedempte walgracht S50 (links coupe C) met aanduiding van de locatie van de pollenbakken M23 en M27, en het staal voor macroresten M24 (rode ster).....	115
Figuur 111: Detail van het pollenstaal M27 (fase 1). Verondersteld wordt dat S49, laag 0 idem is als S50, laag 13.....	115
Figuur 110: Detail van het pollenstaal M23 (fase 2).....	115
Figuur 112: Weergave van de locaties van de pollenbakken en de stalen voor macroresten van fases 3 en 4 van de (herlegde) walgracht S78. Links zijn nog de lagen van oudere fases van de oorspronkelijke walgracht S50 zichtbaar.	116
Figuur 113: Detail van het pollenmonster M29 (fase3) M26 (fase 4).....	116
Figuur 114: Detail van het pollenmonster M26 (fase 4).....	116
Figuur 115: Coupe op het uiteinde S8, met zicht op minstens 2 fases (zie beschrijving van de sporen).	117
Figuur 116: Detail van de pollenstalen M12, M10 en M11 van de grachtvullingen S8.	117
Figuur 117 Overzicht van een doorsnede van de walgracht met locatie van de pollenstalen en aanduiding van de heruitgraving in witte stippellijn (vermoede scheiding tussen fases 1 en 2).	118
figuur 118 Detail van de staalnames van S81 met aanduiding van de verschillende lagen.	119
Figuur 119: Bovenaanzicht van de sporen ter hoogte van de vermoede brug of dam van de binnenste gracht. De humeuze lagen zijn bemonsterd in profiel (blauwe lijn), de stalen zijn dmv driehoeken aangeduid.	120
Figuur 120: Humeuze buitenrand van grote kuil.....	120
Figuur 121: Coupe op het paalspoor S89 met de bewaarde paal.	121
Figuur 122. Projectie van een reconstructie van fase 1, mogelijk bestaand uit een smalle gracht. Projectie op de Atlas der Buurtwegen (1841). De toegang (pijl) bevond zich tussen een greppel en de Slijpebeek. .	123
Figuur 123. Uitsnede uit de Topografische kaart Vandermaelen (1864-1854) met aanduiding van de ligging van de site. De weg wordt met stippellijn aangeduid. Waar hij de beek kruist is een brug weergegeven.	123
Figuur 124: Schematische voorstelling van de eerste en tweede fase, geprojecteerd op de Atlas der Buurtwegen (1854). Binnen de grote cirkelvormige gracht bevond er zich een sikkelvormige gracht, wellicht de plaats waar zich het woonhuis bevond. Ten noorden werd een rechtlijnige gracht aangetroffen. Hoe deze zich verderzette richting het zuidwesten is onduidelijk. Ertussen bevond zich nog een derde gracht. Het is niet duidelijk of deze alle gelijktijdig functioneerden.....	124
Figuur 125. Schematische voorstelling van de tweede en derde fase, geprojecteerd op de Atlas der Buurtwegen (1854). Hierbij moet worden vermeld dat de aanpassing van de gracht van het neerhof niet met zekerheid op hetzelfde moment plaatsvond als de rechte trekking. Ook kunnen de grachten buiten de site nog in gebruik zijn geweest.	125
Figuur 126: Overzicht van enkele sites met walgracht die als type A2d worden geclassificeerd. De site met walgracht van Zwevegem kan onder A2dO worden ingedeeld. (uit: VERHAEGHE, 1981).....	127
Figuur 127: Overzicht van de omwalde sites rondom de site met walgracht aan de Slijpebeek (in blauw). (projectie op de Popp-kaart).	128
Figuur 128: Figuratieve kaart van 1790 met weergave van de verlaten site met walgracht (Bron: Rijksarchief Kortrijk, Fonds Gemeentearchief Zwevegem, 624, Landboek 1762, 2de kanton)	132
Figuur 129: Figuratieve kaart van 1790 met weergave van watermolen aan de Slijpebeek. (Bron: Rijksarchief Kortrijk, Fonds Gemeentearchief Zwevegem, 624, Landboek 1762, 3de kanton). De groen ingekleurde percelen vormen mogelijk het spaarbekken.	132

